

O'ZBEKISTON
RESPUBLIKASI
MILLY KUCH PALATASI

Kuch — bilim va tafakkurda

Ma'rifat

МАЪРИФАТ * ХАЛҚ ЗИЁЛИЛАРИ ГАЗЕТАСИ * مەرىفەت

1931 йилдан чиқа бошлаган 2002 йил 16 февраль, шанба Баҳоси сотувда эркин нархда № 13 (7416)

ВАЗИРЛАР МАҲКАМАСИ МАЖЛИСИ

14 февраль куни Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2001 йилда республикани ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш якунлари ва иқтисодий ислохотларнинг боришини баҳолаш ҳамда 2002 йилда ислохотларни чуқурлаштиришнинг асосий йўналишларига бағишланган мажлиси бўлди.

Мажлисида Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислам Каримов маъруза қилди. — Ўтган йил мамлакатимизда амалга оширилаётган иқтисодий ислохотлар учун муҳим йил бўлди, — деди давлатимиз раҳбари. — 2001 йилда биринчи бор ялпи ички маҳсулотнинг 1991 йилга нисбатан 103 фоиз ўсишига эришилди. Макроиқтисодий барқарорликни сақлаш ва иқтисодиётни ўстириш тенденцияси аниқ кўзга ташланди.

Ялпи ички маҳсулот 4,5 фоиз, саноат ишлаб чиқариши 8,1 фоиз, қишлоқ хўжалигида маҳсулот тайёрлаш 4,5 фоиз кўпайди. Инфляция даражаси ойига ўртача 2 фоизни ташкил этди. Аҳолининг реал даромадлари эса 16,9 фоиз ўсди. Ташқи савдо айланмасида ҳам ўсиш таъминланди, бу борада ижобий салдога эришилди. Энг муҳими, бозор конъюктураси Ўзбекистон учун ноқулай бўлишига қарамай, олтин-валюта захираси илгариги даражада сақлаб қолинди.

Президентимиз ўтган йили мамлакатимизда бир неча йirik саноат корхоналари ишга туширилганини алоҳида таъкидлади. Хусусан, Шўртан газ-кимё мажмуи, йирик тўқимачилик корхоналари ва бошқа корхоналар шулар жумласидандир.

(Давоми 2-бетда)

ИҚТИСОДИЁТНИ ЭРКИНЛАШТИРИШ, РЕСУРСЛАРДАН ТЕЖАМКОРЛИК БИЛАН ФОЙДАЛАНИШ — БОШ ЙЎЛИМИЗ

Президент Ислам Каримовнинг 2001 йилда республикани ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш якунлари, иқтисодий ислохотларнинг боришини баҳолаш ҳамда 2002 йилги вазифаларга бағишланган Вазирлар Маҳкамаси йиғилишида сўзлаган нутқи

Хурматли мажлис қатнашчилари!

Ҳар бир йилнинг бошида мана шундай анжуманга йиғилиб, ўтган йилнинг иқтисодий ва ижтимоий ривожланиш якунларини, ўтказилаётган иқтисодий ислохотларнинг боришини таҳлил қилиш, олдимизга қўйган мақсадларга қай даражада эришганимизни танқидий баҳолаб, жорий йилда бутун эътибор ва кучимизни қаратишимиз зарур бўлган энг муҳим вазифа ва йўналишларни ўзимиз учун аниқ-равшан белгилаб олиш анъанага айланиб қолди.

Шу маънода, Вазирлар Маҳкамасининг бугунги йиғилишидан кўзда тутилган асосий мақсад 2001 йилда иқтисодиётни ислох қилиш борасида қўлга киритилган натижаларни таҳлил этиш ҳамда 2002 йилда иқтисодий ислохотларни янада чуқурлаштириш бўйича ҳал қилувчи йўналишларни аниқлаб олишдан иборат.

Сизларга маълумки, 2001 йил якунлари ҳар бир ҳудуд, шаҳар ва туман, вазирликлар ва бирлашмалар миқёсларида таҳлил қилиниб, атрофлича кўриб чиқилди ва уларга танқидий нуқтаи назардан баҳо берилди.

Бизнинг бугунги вазифамиз эса, иқтисодиётимизда, жамиятимиз ҳаётининг барча соҳаларида, авваламбор, рўй бераётган ислохотлар натижаларини, янгича жараёнлар ва сифат ўзгаришларини чуқур таҳлил этиб, керакли хулосалар чиқаришдир.

Ўтган йилда эришилган нати-

жаларга умумий баҳо берар эканмиз, шуни алоҳида таъкидлашимиз керакки, 2001 йил иқтисодиётимизда, бутун жамиятимизда ислохотларни чуқурлаштиришга қаратилган изчил тадбирларимизни жорий этишда муҳим босқич ва уларнинг мантикий давоми бўлди, десак ҳеч қандай хато бўлмайди.

Хўш, 2001 йилнинг ўзига хос хусусиятларини нималарда, қандай кўрсаткичлар мисолида кўришимиз мумкин?

Биринчидан, кейинги йилларда бўлгани каби, 2001 йилда ҳам мамлакатимизда макроиқтисодий барқарорликни сақлаб туришга эришилди ва иқтисодиётимизнинг ўсиб бориш жараёнлари давом этди.

Натижада ўтган йили ялпи ички маҳсулот ҳажми — 4,5 фоизга, саноат ишлаб чиқариши — 8,1 фоизга, қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари етиштириш эса — 4,5 фоизга кўпайди. Инфляция даражаси прогноз кўрсаткичларига мос равишда пасайди.

Айниқса, шуни алоҳида қайд этиш зарурки, ўтган йил Ўзбекистон учун макроиқтисодий вазият нуқтаи назаридан маълум маънода бурилиш йили бўлди.

Ўйлайманки, ялпи ички маҳсулот ҳажми ҳар қандай мамлакатнинг иқтисодий аҳволини белгилайдиган асосий кўрсаткич эканини барчангиз яхши биласиз. Биз, 2001 йил якунларига кўра, ана шу кўрсаткич,

яъни, ялпи ички маҳсулот ишлаб чиқариш бўйича нафақат ислохотлар бошланган 1991 йил даражасига чиқиб олдиқ, балки 103 фоиз ўсишга ҳам эришдик.

Бунинг натижасида 2001 йилда жон бошига ялпи ички маҳсулот ишлаб чиқариш суръатлари 103,1 фоизни ташкил этди, аҳолининг реал даромадлари эса 16,9 фоизга ортди.

Агар биз 90-йиллар бошида кечирган ўта мураккаб қийинчиликларимизни кўз олдимизга келтирсак, бизга эски тузумдан бирёклама ривожланган, асосан хомашё беришга мослаштирилган ночор иқтисодиёт мерос бўлиб қолганини, иқтисодиётимизни янгича қуришга қаратилган ҳаракатларимизни, кейинги икки йилда рўй берган қурғоқчиликнинг салбий оқибатларини, 90-йилларнинг охирида бутун жаҳон иқтисодиётини танг ҳолга солиб қўйган иқтисодий ва молиявий таназзулни ҳолисона инобатга олсак, бу эришган натижаларимизнинг аҳамияти ва қиммати янада ортади.

Энг муҳими, давлатимиз миқёсида ҳам, ҳудудлар ва тармоқлар бўйича ҳам иқтисодиётнинг молиявий мутаносиблиги мустаҳкамланди.

Давлат бюджетининг даромад қисми бўйича деярли барча кўрсаткичларнинг ошириб бажарилгани туфайли бюджет тўловларини ўз вақтида амалга ошириш имкони туғилди. Шу билан

(Давоми 2-бетда)

«ЁЛГИЗ ЎҒИЛ — ЁВДАН
ЁМОН»МИ?

7-бет

«БАХТ БИЛИМ ВА
АХЛОҚИЙ КАМОЛЕТГА
ЭРИШИШДИР»

Абу Наср Форобий
фалсафий меросида
бахт-саодат
муаммолари ечими

8-бет

ДУНЁДАГИ ЭНГ ЯХШИ
УНВОН

9-бет

АЖДОДЛАРДАН МЕРОС
ҚОЛГАН МАЪНАВИЙ
БОЙЛИК

11-бет

НЕГА МОМОЛАРИМИЗ
ЕНГИ УЗУН КЎЙЛАК
КИЙИШГАН

12-бет

ИНСУЛИН — ҲАЁТ
ЁҚИЛГИСИ

13-бет

ТЕЛЕДАСТУРЛАР

Ўз TV I
Ўз TV II
Ўз TV III
Ўз TV IV

14-бет

ҒОЛИБ МАКТАБГА — 10 МЛН. СЎМЛИК КОМПЬЮТЕР СИНФИ

Кеча Ўзбекистон Миллий академик драма театрининг муҳташам биносига ўтказилган «Йил мактаби-2001» Республика кўрик-танловининг якунловчи босқичини кузатар эканмиз кимдир «Бу йил Тошкентга энг илғор мактаблар йиғилибди-да» деб лутф қилди.

Дарҳақиқат, кўрик-танловда Қорақалпоғистон Республикаси, вилоятларда энг муносиб деб топилган мактаб жамоалари ўндан ортиқ йўналиш бўйича ўз иш тажрибаларини намойиш қилдилар. Қизгин сиз белласўнг Республика таълими умуий ўрта таълим бош бошқармаси бошлиғи Анвар Зокиров раислигидаги ҳакамлар ҳайъати қарорига кўра Тошкент шаҳар Юнусобод туманидаги 17-мактаб (раҳбари Л.Алиева) жамоаси мутлоқ ғолиб топилди. Ғолиб мактаб жамоасига Ўзбекистон Республикаси халқ таълими вазирлигининг I даражали дипломи ҳамда энг замонавий «Pentium-3» компьютер синфи берилди.

(Газетамизнинг навбатдаги сониди кўрик-танлов ҳақидаги таҳлилий мақола билан танишасиз).

Қ.МАТҚУРБОНОВ.

Суратда: «Йил мактаби — 2001» кўрик-танлови иштирокчилари ғолиб мактаб фаолияти билан танишмоқдалар.

Б.РИЗОКУЛОВ олган сурат

(Давоми.Боши 1-бетда)

Ислом Каримов республикамизда ўрта ва кичик бизнесни ривожлантириш масаласига доимо алоҳида эътибор қаратади. Бу ғалги мажлисда ҳам давлатимиз раҳбари соҳада талай ўзгаришлар юз берганини, унинг ялпи ички маҳсулотдаги улуши 24,5 фоизни ташкил этганини қайд этди.

Ривожланган мамлакатлар иқтисодиётида хусусий секторнинг улуши 50-60 фоизни ташкил этади. Бу эса ушбу мамлакатлар иқтисодиёти дунё бозоридаги вазиятга тез мослашуви ва рақобатбардошлигини таъминлайди. Республикамизда бу борада ҳали талай камчиликлар мавжуд. Хусусан, 31 та туманда ҳали ҳам хориж сармояси асосида бирорта корхона ишга туширилмаган.

Президентимиз бу борадаги суст-кашликни қаттиқ танқид қилди ва хусусий сектор иқтисодиётимизнинг асосини ташкил этиши зарурлигини яна бир бор таъкидлади. Қишлоқ хўжалигида ислохотларни изчил давом эттириш, хусусан, фермерлик ҳаракатини янада ривожлантириш учун зарур шароитлар яратиш масаласига алоҳида эътибор қаратди.

Мажлисда кадрлар тайёрлаш масаласига ҳам жиддий эътибор қаратилди. Юртбошимиз ишга туширилаётган коллежларда нафақат бугунги кун учун зарур кадрлар, балки истикболда эҳтиёж пайдо бўладиган мутахассислар тайёрлашга ҳозирданок жиддий эътибор қаратиш лозимлигига урғу берди. Тегишли вазирликларга 2010 йилгача бўлган даврда иқтисодиётни ривожлан-

ВАЗИРЛАР МАҲКАМАСИ МАЖЛИСИ

тириш ва таркибий қайта ўзгартириш истиқболларини ҳисобга олган ҳолда интеллектуал салоҳиятни шакллантириш ва ундан юқори даражада самарали фойдаланишни, таълим муассасаларини тугатаётган ёшларнинг иш билан таъминланишини назарда тутувчи дастур тайёрлаш вазифаси юклатилди.

Ўтган йиллар давомида мулкни давлат тасарруфидан чиқариш ва хусусийлаштириш бўйича талай ишлар қилинди. Бироқ, Президентимиз таъкидлаганидек, иқтисодиётимизда муҳим ўрин тутувчи бирорта йирик корхона хусусийлаштирилмаган. Бу эса соҳада ислохотларни янада жадаллаштиришни талаб этади. Шунинг учун 2002 йил бу борада бурилиш йили бўлиши керак.

Вазирлар Маҳкамаси мажлисида ер, сув, газ ва энергетика ресурсларидан самарали фойдаланиш масалалари апрофлиха муҳокама этилди. Ислом Каримов бу борада йўл қўйилаётган жиддий хато ва камчиликларни кўрсатиб ўтди.

Бир неча йилдирки, минтақамизда сув тақчиллиги сезилмоқда.

Шундай бўлишига қарамай, сувдан хўжасизлик билан фойдаланиш ҳолларига барҳам берилмапти.

Мамлакатимизда ёқилги-энергетика ва газ захираларидан фойдаланишда ҳам шундай ҳолатларни кўриш мумкин.

Президентимиз пировардида мустақиллик йилларида одамларнинг онги, дунёқараши ўзгарганини, халқимизда Ватани ардоқлаш туйғуси янада теранлашганини алоҳида мамнуният билан қайд этди.

Мажлисда муҳокама этилган масалалар юзасидан Ер ресурслари давлат кўмитаси раиси Э.Қурбонов, қишлоқ ва сув хўжалиги вазирининг биринчи ўринбосари А.Жалолов, қишлоқ ва сув хўжалиги вазири ўринбосари А.Жўраев, «Ўзкоммунхизмат» агентлиги бош директори Х.Холмухамедов, Сирдарё вилояти ҳокими А.Исроилов, Жиззах вилояти ҳокими У.Амранкулов, Наманган вилояти ҳокими Т.Жабборов, Адлия вазири А.Полвонзоданинг ахборотлари тингланди.

Мажлисда муҳокама этилган масалалар юзасидан тегишли қарорлар қабул қилинди.

Анвар КАРИМОВ,
ЎЗА мухбири

ИҚТИСОДИЁТНИ ЭРКИНЛАШТИРИШ, РЕСУРСЛАРДАН

(Давоми.Боши 1-бетда)

бирга, аҳолини ижтимоий ҳимоя қилишни кучайтиришга, реал иқтисодиёт тармоқлари ривожини зарур сармоялар билан таъминлашга эришилди. Молиявий йилнинг бюджет камомadini ялпи ички маҳсулот миқдорида нисбатан белгиланган 1,5 фоиз ўрнига бир фоиз даражасида яқунлашга муваффақ бўлдик.

Шуни алоҳида таъкидлашимиз зарурки, йилдан-йилга, аввало, ишлаб чиқариш тармоқлари ва корхоналаримиз бўйнига тушаётган солиқ оғирлиги тобора камайиб бормоқда.

Ўтган йили ялпи ички маҳсулотга нисбатан давлат бюджетига тортिलाдиган солиқ улуши 26 фоизгача қискарди.

Шу вақт мобайнида пул тизими янада мустаҳкамланди. Нақд пул эмиссияси даражаси йил якунларига кўра, прогноз кўрсаткичларида кўзда тутилган 9 фоиз ўрнига, 6,5 фоизни ташкил этди. Пулнинг айланishi суръатлари тезлашди. Натижада пул массасининг ўсиши ялпи ички маҳсулотга нисбатан 2000 йилда 17,1 фоизни ташкил этган бўлса, 2001 йилда бу кўрсаткичнинг 16,4 фоизгача қисқаришига эришилди.

Хўжалик юритувчи субъектларда тўлов интизоми сезиларли даражада мустаҳкамланди. Мониторинг олиб борилаётган етакчи муассаса ва корхоналарда муддати ўтиб кетган дебиторлик қарзларига деярли барҳам берилганини ҳам муҳим натижа сифатида баҳолаш мумкин.

Бизнинг асосий экспорт маҳсулотларимизга жаҳон бозорида ноқулай нарх конъюктураси вужудга келганига қарамай, йил якунларига кўра, ташқи савдо айланмасининг 3,1 фоизга ўсиши таъминланди. Ташқи савдо операцияларида 128 миллион АҚШ доллари миқдоридаги ижобий сальдога эришилди, олтин-валюта захираларимиз аввалги даражада сақлаб қолинди.

Иккинчидан, бизнинг бозор ислохотлари йўлидан олға боришимизни кўрсатадиган иқтисодиётдаги институционал ўзгаришлар жараёни сезиларли даражада чуқурлашди.

Бу ерда гап фақат бозор иқтисодиётига хос бўлган янги институт — ташкилотларни шакллантириш хусусида эмас, балки авваламбор, бозор муносабати механизмларини ўзининг иқтисодиётга таъсирини кучайтириш ҳақида бормоқда.

Яъни, хўжалик юритишдаги эски, ўз умрини яшаб бўлган, зўравонлик, маъмурий-буйруқбозлик усуллари ўрнини бозор механизмлари ва иқтисодий омилларга, рағбатлантириш усуллари асосланган янги тамойиллар эгалламоқда.

Бу институционал ўзгаришлар замирида, биринчи галда кейинги йилларда молия ва банк тизimini, аудит ва суғурта соҳаларини тубдан ислох қилиш, бозор инфратузилмасининг кенг тармоғини шакллантириш борасида амалга оширилаётган чора-тадбирлар мажмуи муҳассам топган, десак, асло хато бўлмайди.

Шубҳасиз, бунда мамлакатимизда йил сайин шаклланиб ва мустаҳкамланиб бораётган ҳуқуқий база, шу жумладан, кейинги йилларда қабул қилинган Давлат бюджети ва бюджет тизими, Марказий банк ва банклар тизими, аудит, суғурта фаолияти, лизинг тўғрисидаги турли қонуналар ва бошқа қонунийлик ҳужжатларининг аҳамияти катта бўлмоқда.

Учинчидан, 2001 йилда ҳам иқтисодиётда таркибий ўзгаришларни янада чуқурлаштириш ва инвестицияларни, жумладан, чет эл сармояларини кенг жалб этиш сиёсати ҳаётга фаол жорий қилинди.

Шу билан бир вақтда, республика иқтисодиётининг таркибий асосини ташкил этувчи етакчи соҳаларини монополиядан чиқариш, уларни бошқариш тизимига замонавий, зарур ўзгартиришлар киритган ҳолда такомиллаштириш бўйича қатъий чора-тадбирлар амалга оширилмоқда.

Таркибий ўзгаришлар ҳақида гапирганда, аввало, ишлаб чиқаришнинг юраги бўлган энергетика қувватларини, нефть-газ мажмуи корхоналарини, кўмир, металлургия, кимё, пахтани қайта ишлаш саноати, енгил саноат, ипакчилик, чарм-поябзал, мебель ва бошқа етакчи саноат тармоқларини, лўнда қилиб айтганда, иқтисодиётимизни модернизация

қилиш ва техник жиҳатдан қайта жиҳозлаш дастурлари босқичма-босқич амалга оширилаётганини таъкидлаш жоиз.

Мамлакатимизда автомобилсозлик, дори-дармон ва микробиология саноати каби янги тармоқ ва ишлаб чиқариш турлари жадал ривожланиб бормоқда. Хусусан, «ЎзДЭУавто» қўшма корхонасида янги моделдаги «Матиз» автомобиллини ишлаб чиқариш йўлга қўйилди, республикада тиббиёт соҳасида ишлатиладиган шиша идишлар тайёрлаш технологияси ўзлаштирилди.

Ахборот технологиялари тез суръатлар билан ривожланмоқда. Темир йўллар, автомобиль йўллари, транспорт коммуникацияларини модернизация қилиш, янгиларини қуриш ишлари жадал давом этмоқда, мавжуд вагонлар паркни янгиланмоқда.

Одамларнинг узоғини яқин, оғирини енгил қиладиган Учқудук-Мискин йўналишида темир йўлининг қурилиб, ўтган йили бу ерда ишчи қатновларининг йўлга қўйилгани, Термиз, Учқудук, Тўртқўл, Элликқалъа шаҳарларида янги вокзалларнинг бинолари фойдаланишга топширилганини алоҳида айтиб ўтиш зарур.

Экспортбоп маҳсулотлар ишлаб чиқаришни ривожлантириш, хусусан, биз учун аъъанавий бўлмаган янги маҳсулот турларини экспорт қилиш ҳажмини кенгайтиришга катта эътибор берилмоқда.

Биргина 2001 йилнинг ўзида биз бир қанча улкан инвестиция лойиҳаларини амалга оширишга муваффақ бўлдик. Полиэтилен ва суюлтирилган газ ишлаб чиқарадиган, умумий қиймати 1 миллиард АҚШ долларига тенг бўлган Шўртан газ-кимё мажмуини барпо этиш, Кизилқум фосфорит комбинатининг биринчи навбатини ишга тушириш шулар жумласидандир.

Шунингдек, ўтган йили Тошкентда йўловчи ташувчи вагонларни таъмирлайдиган завод иш бошлади, Фарғонадаги хлорат натрий ва хлорат мағний дефоланти ишлаб чиқарадиган «Азот» ишлаб чиқариш бирлашмасини реконструкция қилиш ишлари тугалланди.

Хорижий шериклар билан қўшма корхоналар барпо этиш дастури доирасида 2001 йил мобайнида мамлакатимизнинг барча минтақаларида чет эл сармояси иштирокида 90 та янги корхона ташкил этилди.

Экспорт қилинаётган маҳсулотлар қаторига тиббий шиша идишлар, қишлоқ хўжалик техникасининг янги турлари, кабель-ўтказгич каби янги маҳсулотлар қўшилди. Четга сотилаётган тўқимачилик ва полиграфия маҳсулотларининг турлари янада кўпайди.

Ўтган давр мобайнида маҳаллий хомашё асосида ишлайдиган, импорт маҳсулотларининг ўрнини босадиган ишлаб чиқаришни йўлга қўйиш борасида ҳам муайян натижалар қўлга киритилди. Жумладан, Фарғонадаги фуран бирикмалари заводи ва Янгийўлдаги целлюлоза-қоғоз фабрикасида линтни қайта ишлаш ҳамда целлюлоза ишлаб чиқариш қувватлари ишга туширилди.

«Навоийазот» ишлаб чиқариш бирлашмасида каустик сода, суюқ хлор, тузли кислота каби маҳсулотларни тайёрлашга мўлжалланган қувватларни барпо этиш бўйича лойиҳа ишлари ниҳоясига етди.

Пайвандлаш электродлари ва тиббий гигиена воситаларини ишлаб чиқариш ташкил этилди. Базальтдан олинадиган ўта ингичка тола, лак-бўёқ маҳсулотлари, ўтга чидамли ғишт ва шу каби зарур маҳсулотларни ўзимизда ишлаб чиқариш бошланди.

Автомобилсозлик саноатида, қишлоқ хўжалик техникаси ишлаб чиқариш ва бошқа соҳаларда маҳаллийлаштириш дастурини амалга оширишга катта эътибор берилмоқда.

Маҳаллий минерал ва хомашё ресурсларини чуқур қайта ишлашга асосланган ҳолда янги маҳсулотлар ишлаб чиқариш кенг ўзлаштирилмоқда.

2001 йилда мамлакатимизда етиштирилган пахта толасини қайта ишловчи, энг замонавий-ускуна ва технологиялар билан жиҳозланган «Қабул-Фарғона», «Чиноз тўқимачи» каби янги қўшма корхоналар ишга туширилди.

Бу ўринда шуни қайд этиш лозимки, агар 1991 йили республикада пахта толасини қайта ишлаш 12 фоизни ташкил этган бўлса, эндиликда бу рақам 24 фоизга етди.

Пахта толаси ва ипак хомашёларидан энг мукаммал технология асосида тайёрланган калава, ип, пахта ва шойи газламаларини экспорт қилиш ҳажмлари анча ошди.

Табиийки, хорижий инвестицияларни жалб этмай туриб, ишлаб чиқаришга киритилган капитал маблағлар ҳажмини оширмай туриб, бундай ўзгаришларга эришиб бўлмайди. Жумладан, ўтган йили ана шу сармоялар улуши 62 фоиздан зиёд даражани ташкил этди.

Шуни айтишима зарурки, жорий 2002 йилда республика иқтисодиётини инвестициялаш ҳажми ялпи ички маҳсулотга нисбатан 24,5 фоизни ташкил этади. Капитал маблағлар таркибида хорижий инвестициялар ҳиссаси кўпайиб, у жами инвестицияларнинг 30 фоизига ёки 1 миллиард АҚШ доллариға тўғри келади.

Ўтган йилнинг тўртинчи муҳим хусусияти — бу кичик ва ўрта тадбиркорликнинг ривожланиш суръатлари янада тезлашгани билан боғлиқдир.

Кичик ва ўрта бизнеснинг, фермер хўжаликларининг қонунчилик ҳамда ҳуқуқий-меъёрий асослари анча мустаҳкамланди ва такомиллашди. Кичик ва ўрта бизнес субъектларини рўйхатга олишнинг соддалаштирилган тартиблари жорий этилди.

Тадбиркорлар учун солиққа тортиш, бухгалтерия ҳисоби ва статистик ҳисоботлар топшириш тизими соддалаштирилди ва бир хил ҳолатга келтирилди. Кичик ва ўрта бизнес корхоналарининг маҳсулотларини экспорт қилиш ҳажмини оширишга қаратилган қулай шарт-шароитлар яратилди.

Тадбиркорлар ҳуқуқини ҳимоя қилиш бўйича чора-тадбирлар кучайтирилгани натижасида назорат ва ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар томонидан ўтказиладиган текширишлар сони анча камайди.

Имтиёзли ва микрокредитлар бериш ҳамда бошланғич капитални шакллантириш учун маблағ ажратиш йўли билан кичик ва ўрта бизнес субъектларини молиявий қўллаб-қувватлаш миқёслари кенгайтирилди.

Кичик ва ўрта бизнес субъектларига берилган кредитлар ҳажми ўтган йилнинг ўзида 2,4 мартадан кўпроқ ошди. Буларнинг 70 фоизга яқини ўрта ва узоқ муддатли кредитлардир. Тадбиркор ва фермерларга берилган микрокредитлар ҳажми эса 27 миллиард сўмдан зиёд бўлди.

Кичик ва ўрта бизнес вакилларининг моддий-хомашё ресурсларидан фойдаланиш имкониятлари кенгайтирилди, улар томонидан ишлаб чиқарилган маҳсулотларни товар-хомашё биржаларида сотиш ҳажми ошиб бормоқда.

Натижада кичик ва ўрта бизнеснинг ялпи ички маҳсулотдаги ҳиссаси ўсиб, у ҳозирги кунда 24,5 фоизни ташкил этмоқда.

Шуни алоҳида таъкидлаш лозимки, бугун мамлакат иқтисодиётида банд бўлган аҳолининг 53 фоиздан кўпроғи кичик ва ўрта тадбиркорлик соҳасида меҳнат қилмоқда.

Лекин, бу ерда ўтирган барча раҳбарларни огоҳлантириб айтмоқчиманки, бундан бошимиз айланиб, мағрурланиб кетмаслигимиз керак. Бу соҳада ҳали жуда кўп муаммолар бор, уларни ҳал этиш учун белни маҳкам боғлаб, қаттиқ меҳнат қилишга тўғри келади.

Бешинчидан — қишлоқ хўжалигида ислохотларни амалга ошириш борасида ҳам ижобий силжишлар кўзга ташланмоқда.

Ўтган йилда ҳам қишлоқ хўжалик кооперативлари, яъни ширкатларни шакллантириш ишлари давом эттирилди. Бундай хўжаликларнинг аъзолари мулк пайларига эга бўлдилар. Зарар кўриб ишлайдиган ва кам самарали хўжаликлар негизда фермер хўжаликлари ташкил этишга алоҳида аҳамият берилди.

2002 йилнинг 1 январига ҳам 1 минг 900 та хўжалик, шу жумладан, 2001 йилнинг ўзида 112 та хўжалик ширкатларга айлантирилди. Ҳозирги вақтда 1 миллион 400 минг киши ширкат аъзоси бўлди. Ўтган йили 52 та қишлоқ хўжалик корхонаси негизда танлов асосида 3 минг 400 фермер хўжалиги ташкил этилди.

Мамлакатимиздаги ҳам фермер хўжаликларининг сони эса 55 минг 400 тага етди.

(Давоми 3-бетда)

ТЕЖАМКОРЛИК БИЛАН ФОЙДАЛАНИШ — БОШ ЙЎЛИМИЗ

(Давоми.
Боши 1-2-бетларда)

Хўжаликлар билан тайёрловчи ва қайта ишловчи корхоналар ўртасидаги муносабатлар ва ҳисоб-китоблар тизими тубдан ўзгармоқда. Мулк шаклидан қатъи назар, барча қишлоқ хўжалик корхоналарида молия-ҳисоб марказлари ташкил этилиб, харажатларни ҳисобга олиш ва назорат қилишнинг чек тизими асосида иш олиб боришмоқда.

Ҳисобот йилида қишлоқ хўжалик маҳсулоти ишлаб чиқарувчи субъектларни молиявий соғломлаштириш бўйича жиддий чоралар амалга оширилди.

Қишлоқ хўжалигини иш самарадорлиги юқори бўлган, замонавий техника воситалари билан лизинг асосида таъминлаш тизимининг жорий этилиши олдинга ташланган муҳим қадам бўлди. Тўғри, лизинг тизimini қўллаш кўлами ҳозирча унчалик кенг эмас, лекин шу нарса аниқки, қишлоқ меҳнаткашларини техника билан таъминлашнинг бу усули катта истиқболга эга.

Олтинчидан, 2001 йили биз ташқи иқтисодий фаолият ва валюта сиёсатини янада эркинлаштириш муаммоларини ҳал қилишда сезиларли натижаларга эришдик.

Экспорт контрактларини расмийлаштириш тартиблари соддаштилди. Кичик ва ўрта бизнеснинг барча субъектлари рўйхатдан ўтган кунидан бошлаб бевосита ташқи иқтисодий фаолият қатнашчиси ҳисобланади. Улар учун экспорт қилинадиган маҳсулотдан келадиган валюта тушумининг 50 фоизини сотиш мажбурияти бекор қилинди.

2001 йилда валюта сиёсатида, уни янада эркинлаштириш борасида жиддий ўзгаришлар рўй берди.

Валюта алмашув курсларини унификация қилиш ишлари босқичма-босқич давом этмоқда. Бугун ички валюта бозоридаги барча операциялар, хорижий валютата бўлган талаб ва тақлифдан келиб чиққан ҳолда, эркин алмашув курси бўйича амалга оширилмоқда.

Ички валюта бозори анча мустаҳкамланиб, унда амалга оширилаётган барча операциялар ва механизмлар тизими сезиларли равишда ўзгарди. Банклараро валюта савдоси сессиялари тизими ташкил этилиб, республика валюта фонди тугатилди. Марказий банкнинг квоталаштириш ва лицензиялар бериш тартиби бекор қилинди. Шунингдек, республикага нақд валюта олиб киришда қўлланадиган бир фоизли йўғим олиш амалдаги қоидалардан олиб ташланди.

Бугунги кунда барча валюта операциялари фақат ваколатли банклар томонидан амалга оширилмоқда ва бу банклар биржадан ташқари валюта бозорида асосий бўғинга айланиб бормоқда.

Банклараро валюта савдо сессиялари ошкоралик ҳамда очиқлик тамойилларига асосланган ҳолда ҳар куни ўтказиб келинмоқда.

Деярли барча ваколатли банкларга валюта алмаштириш операцияларини бажариш ҳуқуқи берилган. Бугунги кунда ваколатли банкларнинг 1 минг 21 та алмаштириш шохобчалари валюта алмаштириш операцияларини бажармоқда.

Бир сўз билан айтганда, сўнгги йилнинг ўзига жорий операциялар бўйича миллий валютанинг эркин конвертациясини таъминлаш юзасидан салмоқли қадамлар қўйилди. Бу ишларни 2002 йилда албатта охирига етказишимиз зарур.

Яна шуни мамнуният билан таъкидламоқчиманки, кейинги

вақтларда бизнинг халқаро молия ташкилотлари билан муносабатларимиз сифат жиҳатидан ўзгариб бормоқда. Икки томонлама муносабатларни келгуси йилларда янада ривожлантириш мақсадида ўзаро келишилган ҳамкорлик стратегияси ишлаб чиқилиб, бу борада мустаҳкам пойдевор қўйилди.

Ўзбекистон Республикаси **Ҳукуматининг** Халқаро валюта фонди билан келишган ҳолда 2002 йилнинг биринчи ярмига мўлжалланган иқтисодий ва молиявий сиёсати бўйича Меморандумининг ишлаб чиқилгани ва кучга киритилгани ушбу ҳамкорликнинг яққол самарасидир. Мазкур Меморандумнинг кўпгина қоидалари бугунги кундаёқ амалга оширилмоқда. Бироқ бу борада жорий йил давомида қилинадиган ишлар ҳам кўп.

Хурматли дўстлар!

Жорий йилдаги иқтисодий стратегиямизнинг асосий маъномазмунини белгилайдиган давлат бюджетининг муҳим макро-иқтисодий кўрсаткичлари ва йўналишлари Олий Мажлисининг еттинчи сессиясида кенг муҳокама этилгани ва маъқулланганидан барчангиз яхши хабардорсиз.

Биз бугун ўтган йил якуналаридан келиб чиқиб, 2002 йил давомида асосий эътиборимизни қаратишимиз лозим бўлган энг муҳим вазифаларни яна бир бор аниқлаб олишимиз керак.

Шу нуктаи назардан қараганда, 2002 йилда биз аввало қандай устувор масалаларга эътиборимизни қаратишимиз даркор?

Биринчилар қаторида иқтисодиётимиздаги макро-иқтисодий барқарорликни таъминлаш, инфляция даражасини сезиларли равишда пасайтириш ҳамда қатъий молия ва кредит сиёсатини ўтказиш биз учун гоят муҳим аҳамиятга эга.

Бизнинг энг муҳим стратегик вазифамиз халқ хўжалиги тармоқлари ва корхоналарни модернизация қилиш ва техник жиҳатдан қайта жиҳозлаш асосида экспорт товарлари ишлаб чиқаришни жадал ривожлантириш, иқтисодиётимиздаги таркибий ўзгаришларни янада чуқурлаштиришдан иборат эканлигини унутмаслигимиз керак.

2002 йил **мулкни давлат тасарруфидан чиқариш ва хусусийлаштириш** масаласини ҳал қилишда кескин бурилиш йили бўлиши зарур. Бунинг учун сон кетидан қувмасдан, ишни хусусийлаштириш дастурига кирган конкрет йирик корхоналардан, биринчи навбатда, алоҳида лойиҳалар бўйича хусусийлаштириладиган, аввало, хорижий инвесторларга тўла сотилиши мўлжалланган корхоналардан бошлаш лозим.

Айтиш керакки, бу борада ҳали ечилмаган талай муаммолар мавжуд. Шундай экан, бу ишга жалб этилган, молия соҳасини чуқур биладиган хорижлик маслаҳатчилар билан кенг ва фаол иш олиб бориш даркор.

Шу жумладан, бир неча йиллардан буён сотолмаётган акциялар пакетларини ҳамда инвесторларнинг эътиборини ҳозиргача ўзига тортмаётган объектлар бўйича аҳволни атрофлича ўрганиб, тегишли чора-тадбирлар ва тақлифларни тез кунларда кўриб чиқишимиз керак.

Ана шундай акциялар пакетлари ва бутун бошли объектларни, инвестор ўз зиммасига аниқ инвестицион мажбуриятлар олган тақдирда, маълум муддатдан кейин сотиб олиш шарти билан уларнинг бошқарувига бериш тажрибасини янада кенгроқ қўллаш лозим.

Бир сўз билан айтганда, мулк шаклини ўзгартириш масалаларига ҳар томонлама ўйлаб ёндашиш даркор.

Пахта тозалаш, кимё ва мебель саноати, энергетика, темир йўл ва автомобиль транспорти, капитал қурилиш ва коммунал хўжалик каби тармоқларни **монополиядан чиқариш бўйича бошлаган ишларимизни мантикий ниҳоясига етказиш**, рақобатни ривожлантириш учун зарур бўлган шарт-шароитларни яратиш керак.

Жорий йилда **солиқ ва бюджет соҳаларини ислоҳ этиш**, республика ва маҳаллий бюджетлар ўртасидаги муносабатларни такомиллаштириш, бюджетдан ташқари фондлар ролини ошириш борасидаги ишлар давом эттирилади.

Биз бундан буён ҳам солиқлар миқдорини камайтириш сиёсатини изчиллик билан олиб боришимиз керак. Айна вақтда солиқларнинг рағбатлантирувчи роли ошиб бориши, бу жараён аниқсиз табиий ва минерал-ҳомашё ресурсларидан фойдаланиш борасида кучайиши керак.

Шу ўринда айтиб ўтиш жоизки, солиқлар қанчалик паст даражада бўлмасин, ҳеч кимга, ҳеч қачон ва ҳеч қерда ёққан эмас. Муҳими, солиқлар асосли, барқарор, мослашувчан бўлиши, маҳсулот ишлаб чиқарувчининг қўлини боғлаб қўймаслиги, чўчитиб юбормаслиги, аксинча, уни рағбатлантириши зарур. Солиқлар корхоналарнинг тадбиркорлиги ва ташаббускорлигини ҳар томонлама рағбатлантириши лозим.

2002 йилга мўлжалланган иқтисодий стратегиямизнинг ўта муҳим аҳамиятга эга бўлган, ҳал қилувчи масаласи шундан иборатки, биз валюта сиёсатини янада эркинлаштириш, унинг алмашув курсини унификация қилиш, жорий операциялар бўйича эркин конвертация қилиниши таъминлашимиз зарур. Табиийки, бу ишларнинг барчасини, тўлов балансимизни мустаҳкамлаб, олтин-валюта захира-ларимизни сақлаган ҳолда амалга ошириш даркор.

Шу билан бирга, **ташқи иқтисодий сиёсатни эркинлаштириш бўйича**, божхона тўловларини амалга ошириш тартибларини янада енгиллаштириш ва уларни соддалаштириш бўйича, экспорт салоҳиятини кенгайтиришни рағбатлантириш бўйича бошлаган ишларимизни изчил давом эттириш лозим. Мамлакатимизда ишлаб чиқарилаётган маҳсулотларнинг барча босқичларида доимий ва изчил амалга оширилиши лозим бўлган асосий йўналиш бўлиб қолиши керак.

Маълумки, бу борада ҳукумат томонидан бир қатор муҳим ижтимоий дастурлар қабул қилинди. Уларни бажариш билан боғлиқ вазифаларнинг катта қисми 2002 йилга тўғри келади. Бу, авваламбор, 2002-2003 йилларда аҳолининг ижтимоий ҳимояга муҳтож қатламларини аниқ йўналтирилган тарзда қўллаб-қувватлаш дастури ҳамда Қарияларни кадрлаш йили бўйича қабул қилинган давлат дастуридир.

Бу дастурлар, аввало, кекса

авлод вакилларига бўлган ғам-хўрлик ва эътиборни кучайтиришга, ёши улуг инсонлар ва аҳолининг ҳимояга муҳтож қатламларини давлат ва жамият томонидан моддий-маънавий жиҳатдан қўллаб-қувватлашга қаратилган.

Бинобарин, улар тўлиқ ҳажмда амалга оширилиши зарур.

Бу дастурларда кўзда тутилган вазифаларнинг бажарилиши пировард натижада аҳолимиз, аниқсиз, ҳар бир пенсионер, барча отахон ва онахонларимизнинг яшаш шароити, саломатлиги ва қайфиятига ижобий таъсир кўрсатишига эришмоғимиз керак.

Мен ушбу дастурий тадбирларни бажариш барчамизнинг виждоний бурчимиз эканини, бу борадаги масъулият шахсан Қорақалпоғистон Республикаси Вазирлар Кенгашининг раиси, вилоятлар, шаҳарлар ва туманлар ҳокимлари, вазирликлар, идоралар, хўжалик бирлашмалари, нодавлат ва жамоат ташкилотларининг раҳбарлари зиммасига юклатилганини яна бир бор эслатиб ўтмоқчиман.

Бу дастурларнинг қандай ижро этилаётганини Вазирлар Маҳкамасининг биринчи ярим йиллик якуналарига бағишланган мажлисида кўриб чиқиш керак.

Шу ўринда яна бир муҳим масала хусусида тўхталиб ўтмоқчиман. У ҳам бўлса, туғилаётган болалар ва аёллар соғлигини ҳимоя қилиш билан бевосита боғлиқ бўлган қўшимча чора-тадбирларни амалга ошириш масаласидир. Бу ҳақда 2002 йил 25 январда Вазирлар Маҳкамаси махсус қарор қабул қилганидан хабардорсиз.

Гап, бир қарашда жуда оддий бўлиб туюладиган, аслида эса ўта муҳим аҳамиятга молик бўлган **«Соғлом она — соғлом фарзанд»** деган ҳаётий масала хусусида бормоқда. Нафақат соғлом ва барқарор оилани шакллантириш, балки бутун жамиятимизда соғлом муҳит барпо этиш, халқимизнинг фаровон турмуши ва келажагини таъминлаш ҳам ушбу масаланинг қандай ҳал этилиши билан чамбарчас боғлиқдир.

Муҳтарам йиғилиш қатнашчилари!

Мамлакатимиз иқтисодий ва ижтимоий тараққиётининг 2002 йилга мўлжалланган муҳим устувор вазифаларини аниқлар эканмиз, биз Иккинчи чақириқ Олий Мажлисининг биринчи сессияси қарорларида, «Жамиятнинг сиёсий, иқтисодий ва маънавий соҳаларида ислохотларни эркинлаштириш ва чуқурлаштириш, мамлакат хавфсизлигини таъминлаш бўйича дастурларни амалга ошириш борасидаги чора-тадбирлар тўғрисида» 2000 йил 2 июнда қабул қилинган Фармонда ҳамда Халқаро валюта фонди билан келишилган иқтисодий ва молиявий сиёсат масалалари бўйича Меморандумда кўзда тутилган дастурий мақсадлардан келиб чиқамиз.

Бошқача айтганда, мустақиллигимизнинг биринчи кунларидан бошланган йўналишларни, яъни ҳаётимизнинг барча соҳа ва жабҳаларини демократик қадриятлар ва талаблар асосида модернизациялаштириш - янгиланиш борасидаги ҳаракатларимизни бош йўлимиз, деб қабул қилишимиз ва қатъият билан давом эттиришимиз зарур.

Бу вазифаларни бажариш биздан барча куч ва имкониятларимизни, кенг маънода бутун салоҳиятимизни тўла сафарбар этишни талаб қилади.

Ҳеч шубҳасиз, бу эзгу мақсадларни амалга ошириш йўлида, авваламбор, барча-барча муаммолар қаторида муҳим бир ма-

салага алоҳида эътиборимизни қаратишга бизни бугун ҳаётнинг ўзи мажбур қилмоқда.

Гап, аввало, мамлакатимизнинг улкан моддий ва табиий ресурсларидан тежаб-тергаб, самарали ва оқилона фойдаланиш устида бормоқда.

Гап, биринчи галда, табиатнинг бебаҳо неъматини — халқимизнинг бойлиги бўлиши экин экиладиган ерлардан, суғориш ва ичимлик сувидан, ёқилғи-энергетика, минерал-ҳомашё ва бошқа ресурслардан тўғри ва асраб-авайлаб фойдаланиш ҳақида бормоқда.

Юртимизга ташриф буюрган, бизнинг ресурсларни тежаш масаласига бўлган бепарво муносабатимизни кўрган чет эллик ҳамкорларимизнинг «Сизлар дунёнинг энг бой мамлакатиди яшар экансиз» деганига кўп бор гувоҳ бўламиз. Уларнинг бу борада нечоғли ҳақ эканликларини инкор этиб бўлмайди. Чунки улар ҳатто энг бой ва гуллаб-яшнаётган мамлакатлар ҳам ресурсларга нисбатан бу қадар масъулиятсизликка, бу қадар исрофгарчиликка йўл қўймаслигини яхши билишади.

Айниқса, фақат ўзини, бугунги кунини эмас, келгуси авлодларини ҳам ўйлайдиган мамлакатлар бундай ҳолатга асло йўл қўймайди.

Мисол учун, **энг бебаҳо бойлигимиз** — ердан фойдаланишнинг олайлик. Шу нарса барчамизга яхши маълум бўлиши керакки, биздаги ўта оғир сув тақчиллиги шароитида Ўзбекистон ерларининг фақатгина 10 фоизидан қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари етиштириш мақсадларида фойдаланиш мумкин. Мамлакатимиз аҳолиси асосий қисмининг даромади ва фаровонлиги мана шу ердан самарали фойдалана олишимизга, унинг ҳосилдорлигини қай даражада сақлаб туришимизга боғлиқ эканини англаган ҳолда бу муаммо нақадар муҳим эканини тушунишимиз кийин эмас, деб ўйлайман.

Сўнгги пайтларда ўтказилган текширувлар натижасида ердан фойдаланиш масаласида тоқат қилиб бўлмайдиغان хўжасизлик фактлари, ер ҳақидаги қонунчиликни кўпол равишда бузиш ҳолатлари аниқланди.

Қанчадан-қанча ерлар, энг аввало, суғориладиган экинзорлар қишлоқ хўжалик оборотидан чиқиб кетмоқда. Кўплаб дала майдонлари ҳар йили турли баҳонау сабаблар билан экилмай қолмоқда. Ер майдонларидан белгиланган мақсадларга зид равишда ўзбошимчилик билан фойдаланиш ҳолатлари, минг афсуски, ҳар қадамда учраб турибди.

Бизни боқадиган, ризқ-рўзимиз манбаи бўлган ерга нисбатан бундай ноинсофларча муносабат қандай нохуш оқибатларга олиб келишини англаш учун, ўйлайманки, мутахассис бўлиш шарт эмас. Бунинг устига, қанча-қанча ерларни шўр босаётганини, кўп майдонлар зах ерларга, ботқоққа айланиб бораётганини барчамиз яхши биламиз.

Айниқса, Жиззах, Самарқанд, Сирдарё, Наманган ва бошқа вилоятларда ҳам ердан хўжасизларча фойдаланиш ҳолатлари кўплаб содир бўлмоқда.

Ерни ўзбошимчилик билан эгалла олиш ва ундан қонунга хилоф тарзда фойдаланиш фактлари Сурхондарё, Жиззах, Сирдарё ва Тошкент вилоятларида кўплаб учрайди. Тошкент вилоятида яқинда ўтказилган биргина текширув чоғида ерни қонунсиз равишда эгаллаб олиш билан боғлиқ 13 та ҳолат аниқлангани ҳам бу борада муаммолар етарли эканини кўрсатиб турибди.

(Давоми 4-бетда)

ИҚТИСОДИЁТНИ ЭРКИНЛАШТИРИШ, РЕСУРСЛАРДАН

(Давоми.
Боши 1-2-3-бетларда)

Мана шундай нохуш, бемаза аҳволни тасдиқлайдиган баъзи бир мисолларни келтириб ўтмоқчиман.

2001 йил якунларига кўра республика бўйича 120 минг 500 гектар ерда пахта ҳосилдорлиги ўртача 10 центнердан, 104 минг 500 гектар ерда эса 15 центнердан ошмади.

Бошқача айтганда, тахминан 250 минг гектар сўғориладиган ерда пахтачилик соҳасида қилинган деҳқончилик ҳеч қандай самара бермасдан, факатгина зарар келтирмоқда. Шу жумладан, бундай ерларнинг тахминан 90 минг гектари Сирдарё вилояти, 53 минг гектари Қорақалпоғистон Республикасига тўғри келади. Агар галлалчилик соҳасини ҳам қўшиб ҳисобласак, бундай ерларнинг ҳажми 320 минг гектардан ортади.

Ердан ҳўжасизларча ва самарасиз фойдаланиш оқибатида 41 минг 500 гектар майдондаги бошоқли дон экинларининг ҳосилдорлиги 15 центнерни, 25 минг 400 гектар ерда эса атиги 10 центнерни ташкил этди.

Пахта ҳосилдорлиги Самарқанд вилоятининг Ўзгалкент тумани ҳўжаликларида 13,2 центнер, Пайариқ туманида 10,2 центнер, Челақ туманида 8,3 центнер, Жиззах вилоятининг Зомин туманида 8,6 центнер, Зарбдор туманида 11,9 центнер, Сурхондарё вилоятининг Шеробод туманида эса бор-йўғи 18,8 центнер даражасида бўлганига нима деб баҳо бериш мумкин?

Эътибор беринг, Самарқанд вилоятининг Нарпай туманида пахта ҳосилдорлиги гектар бошига 26,5 центнерни ташкил этган бўлса, ер ва иқлим шароитлари, минерал ўғитлар ҳамда бошқа моддий-техник ресурслар билан таъминланиш даражаси бир хил бўлган **Каттакўрғон туманида** бу кўрсаткич бор-йўғи 18,7 центнерни ташкил этди.

Ёки Наманган вилоятининг **Мингбулоқ тумани** ҳўжаликлари ҳар гектар ер ҳисобига 16,1 центнер ҳосил олган бўлса, тупроқ ва иқлим хусусиятлари бир хил бўлган, сув ва бошқа моддий-техник ресурслар билан таъминланиш жиҳатидан ҳам бир хил шароитга эга бўлган Фарғона вилоятининг Ёзёвон, Андижон вилоятининг Улугнор туманлари ҳўжаликлари тегишлича гектарига 28,7 ва 20,5 центнердан хирмон кўтариб, шартнома мажбуриятларини бажардилар.

2001 йили республика бўйича 41 минг 500 гектар экин майдонидан ер тўғрисидаги қонунчилик талабларини бузган тарзда фойдаланиш ҳолатлари аниқланди. Ер ресурслари бўйича Давлат қўмитаси томонидан ўтказилган текшириш натижаларига кўра Самарқанд, Навоий, Тошкент, Сирдарё ва Жиззах вилоятларида 2 минг гектар эрга қонунга ҳилоф равишда ерёнғоқ, гуруч, полиз ва бошқа экинлар экилгани маълум бўлди.

Сирдарё вилоятида 560 гектар ерга пахта ўрнига полиз ва бошқа экинлар экилгани, статистик ҳисобот бузиб кўрсатилгани ҳамда 80 гектар майдон ўзлаштирилди, деб сохта ҳужжатлар расмийлаштирилганини қандай баҳолаш керак?

Жиззах вилоятининг Зарбдор туманидаги 18 та ҳўжалиқда чигит экиш майдонларига салкам 3 минг гектар, жумладан, шу тумanning «Нурафшон» ҳўжалигида 250 гектар, «Шарқ юлдузи» ҳўжалигида эса 580 гектар майдон статистик ҳисоботларга қўшиб ёзилган.

Арносой туманидаги бир қан-

ча фермер ҳўжаликлари ҳам пахта экишга мўлжалланган ерлардан бошқа мақсадларда фойдаланганлар. Жумладан, «Нушкент» фермер ҳўжалиги белгиланган 106 гектар ўрнига 51 гектар, «Хасан» фермер ҳўжалиги эса 45 гектар ўрнига 24 гектар ерга пахта эккан. Қўшиб ёзилган ерларга эса шахсий бойлик орттириш мақсадида бошқа экинлар экилган.

2001 йилдаги кескин сув тақчиллиги шароитида Навоий вилоятида 60 гектар ерга, Наманган вилоятида 2 минг 300 гектар ерга, Самарқанд вилоятида 160 гектар ерга, Фарғона вилоятида эса 1 минг 900 гектар ерга ўзбошимчилик билан шоли экилган. Натижада, 156 миллион куб метр сўғоришга мўлжалланган сув белгиланган лимитдан ортиқча ишлатилган.

Айрим туманлар ва ҳўжаликлар раҳбарлари томонидан ўзининг шахсий гаразли манфаатини кўзлаб, сўғориладиган ерларни талон-тарож қилиш, қонунга ҳилоф равишда сотиш ёки ижарага бериш каби кўплаб ҳолатлар аниқланди.

Бундай фактлар Сирдарё, Жиззах, Самарқанд ва Тошкент вилоятларида, айниқса, кўп учрайди.

Бошқа вилоятлардан ҳам шундай мисолларни кўп-кўп келтириш мумкин.

Бизнинг яна бир бебаҳо бойлигимиз — сув эканини ҳаммамиз яхши биламиз. Буни сўнгги икки-уч йил давомида мамлакатимиз бошига тушган, қишлоқ ҳўжалигига, бутун иқтисодиётимизга жуда катта зарар келтирган қурғоқчилик даврида айниқса яққол ҳис этдик.

Шунинг учун ҳам ерларни сўғоришга яроқли сувдан тежаб-тергаб, самарали фойдаланишга, сўғориш ва ирригациянинг замонавий тизимларини жорий қилишга, сувдан фойдаланиш интизомини кучайтиришга, бу борада яхши натижаларга эришадиганларни эса рағбатлантиришга қаратилган чора-тадбирларни белгилаш ниҳоятда зарур эканини ва бу масала орқага суриб бўлмайдиган муаммага айланиб бораётганини тушуниш мушкул эмас.

Айни пайтда, сувдан ҳўжасизларча, айтиш лозимки, жинояткорона, назоратсиз фойдаланиш билан боғлиқ ҳар бир конкрет ҳолатга, сўғоришга яроқли сувни коллектор-дренаж тармоқларига оқизиб юбориш фактларига қатъийлик билан бар-ҳам беришимиз лозим.

Энди, ўзининг айтинг, азиз биродарлар, ҳар томчи сув олтинга тенг бўлиб турган бир пайтда кўплаб вилоятларда сувдан фойдаланиш коэффициентини тушиб кетганлигини нима билан изоҳлаш мумкин?

Бухоро, Навоий, Сурхондарё, Наманган каби бир қатор вилоятларда содир бўлаётган бундай салбий ҳолатларнинг сабабларини чуқур синчиклаб ўрганиш ва тегишли чоралар кўриш шарт, деб ҳисоблайман.

Алоҳида эътиборимизни талаб қиладиган яна бир масала борки, у ҳам бўлса **ичимлик сувни тежаш** масаласидир. Яқин йиллар ичидаёқ бу масала энг кескин муаммолардан бирига айланиши, ичимлик суви эса энг ноёб ва қимматбаҳо табиий ресурс бўлиб қолиши мумкин.

Биз ҳозирнинг ўзидаёқ бутун-бутун минтакаларда, хусусан, Қорақалпоғистон, Хоразм, Бухоро вилоятларида, Қашқадарё, Навоий, Жиззах вилоятларининг айрим туманларида сифатли ичимлик сув таъминоти билан боғлиқ муаммоларга дуч келмоқдамиз.

Айни пайтда, қатор ҳудудлар сифатли ичимлик сувида катта

эҳтиёж сезаётганига қарамай, сувни исроф қилиш ва ундан назоратсиз фойдаланиш ҳолатлари ҳам кўп.

Бу масала ўрганилганда, аҳоли томонидан сув сарфлашининг амалдаги миқдори белгиланган меъёрлардан 2-3 баробар ортиқ экани аён бўлди.

Корхоналарда, автомобиль ювиш шохобчаларида ичимлик сувдан техник мақсадларда фойдаланиш каби бемаъни одатларга ҳанузгача чек қўйилмапти. Бундан ташқари, айрим шаҳарлар ва туман марказларида сўғориш шохобчалари йўқлиги, мавжуд ариқларнинг эса кўмиб ташлангани туфайли ёз мавсумида аҳоли водопровод сувидан сўғориш мақсадлари учун фойдаланмоқда.

Шу билан бирга, ичимлик суви сарфланишини ҳисобга олувчи мосламаларни — ўлчагичларни ўрнатиш ишлари мутлақо қониқарсиз аҳволда.

Бу муҳим ишга бўлган бундай лоқайд муносабатга асло тоқат қилиб бўлмайди. Бу масалани қисман ўрганиш шуни кўрсатдики, 2002 йилнинг 1 январь ҳолатига кўра, Бухоро вилоятида уй-жой фондининг бор-йўғи 4 фоизи ана шундай ўлчагичлар билан таъминланган. Афсуски, бошқа вилоятларда, хусусан, Тошкент шаҳрида ҳам аҳвол бундан яхши эмас. «Тошвилоятсувовоқа» трестига қарашли истеъмолчиларнинг атиги 3 фоизидигана ана шундай ўлчагичлар мавжуд, ҳолос.

Энергетика ресурсларидан, биринчи галда табиий газдан фойдаланиш аҳволини ҳам мен мутлақо қониқарсиз, деб ҳисоблайман.

Ҳозирга қадар табиий газни қазиб олиш, қайта ишлаш ва етказиб беришда сезиларли техник йўқотишларга йўл қўйилмоқда. Бошқа турдаги энергетика ресурслари мавжуд бўлгани ҳолда, газдан электр энергияси ҳосил қилиш учун фойдаланилаётганини ижобий баҳолаб бўлмайди.

Шуни афсус билан айтиш керакки, истеъмолчиларнинг ўзи, энг аввало саноат корхоналари ҳам газдан тежамкорлик билан фойдаланмаяптилар.

Газдан қонунсиз равишда фойдаланиш ва уни ўғирлаш ҳоллари кўплаб учраб турибди. Масалан, республика бўйича ўтказилган текширишлар натижасида жами 12 мингдан ортиқ теплицаларнинг қонунга ҳилоф равишда газ билан таъминланаётгани аниқланди. Бундай теплицаларнинг сони Самарқанд вилоятида 4250 та, Тошкентда 1500 та, Андижон вилоятида эса 1450 та эканлиги маълум бўлди.

Уй-жой фондини газ ўлчагичлар билан таъминлаш иши ҳам қониқарсиз аҳволда. Текширишлар шуни кўрсатдики, Бухоро вилоятида уй-жой фондининг 6,4 фоизи, Наманган вилоятида 5,6 фоизи ана шундай ускуналар билан таъминланган, ҳолос. Бошқа жойларда ҳам аҳвол шундай.

Таҳлиллар шундан далолат берадики, айрим аҳоли қатламларининг табиий газдан фойдаланиш даражаси меъёрдагига нисбатан 1,5 - 2 баравар ортиқ. Савол туғилади — хонадонлар газдан турли миқдорда фойдаланганлари ҳолда, нега энди бунинг учун бир хил ҳақ тўлашни керак?

Электр энергиясини нега тежамаймиз? Бугун республикамиз ишлаб чиқариш корхоналарининг электр энергиясини сарф қилиш даражаси илғор фарб мамлакатларидаги кўрсаткичдан уч баравар ортиқ.

Катта ҳажмда электр энергияси истеъмол қиладиган кимё, тўқимачилик, машинасозлик са-

ноатининг йирик корхоналари, қурилиш материаллари саноати ва бошқа завод-фабрикаларда энергия қуввати меъёридан ортиқча сарф бўлаётганини қандай изоҳлаш мумкин?

Бунинг сабаби шундаки, ҳали-бери бундай нуқсонларга йўл қўйган бирорта раҳбар ўз қўнғида бирор сўм ҳам жарима тўлагани йўқ. Ҳаммаси ўз ҳолига ташлаб қўйилган. Исрофгарчилик учун жазо берилмас экан, раҳбар ҳам, оддий ходимлар ҳам бу масалада бепарво бўлаверади.

Бу ҳолат нафақат ёқилғи-энергетика соҳасига, балки бошқа муҳим моддий ва табиий ресурслардан фойдаланишда ҳам тежамкорлик ва белгиланган меъёрларга амал қилиш масаласига тегишлидир.

Маиший соҳада, шаҳар ҳўжалигида электр энергиясидан оқилона фойдаланишга ҳам етарли даражада эътибор берилмапти. Айрим бюджет ташкилотлари ўлчагичларга эга бўлмагани сабабли фойдаланилган электр энергияси учун ўрнатилган қувват даражасида ҳақ тўламоқда.

Электр тармоғига қонунсиз равишда улашиб олиб, энергиядан бепул фойдаланиш ҳоллари ҳам, афсуски, оз эмас. Бу ишни назорат қилувчи органларнинг фаолияти эса мутлақо талабга жавоб бермайди.

Муайян товар маҳсулотларини ишлаб чиқариш ёки хизмат кўрсатиш соҳасида моддий ресурсларни тежаш тўғрисида гапирганда, шуни эътиборга олиш керакки, биз бунда фақат ресурсларни иқтисод қилишнинг назарда тутаетганимиз йўқ.

Асосий масала шундаки, моддий ресурслардан ҳўжасизларча, масъулиятсизлик билан фойдаланиш маҳсулотни ишлаб чиқаришга кетадиган материал ва энергия сарфининг ошишига, бу эса, ўз навбатида ана шу маҳсулот таннархининг қимматлашувига олиб келади. Товарнинг нархи ошиб кетади ва оқибатда у рақобатга бардош бера олмайди. Шу тариқа, маҳсулотларимизни жаҳон бозорига олиб чиқиш йўлидаги саъй-ҳаракатларимиз йўққа чиқади.

Бундай ҳолатларнинг олдини олиш, бу борада тартиб ўрнатиш учун қаттиқ чораларни кўриш вақти келди.

Бундай муҳим масалалар юзасидан Бош вазирнинг биринчи ўринбосари К.Тўлаганов раҳбарлигида Вазирлар Маҳкамасининг махсус комиссиясини тузиш керак. Унинг таркибига манфаатдор вазирликлар, идоралар, ҳокимликлар, текширувчи ташкилотлар ҳамда прокуратура вакилларини киритиш зарур, деб ҳисоблайман.

Мазкур комиссия тегишли ресурс турлари бўйича аҳволни ўрганиб, 2010 йилгача бўлган даврда улардан оқилона, тежаб-тергаб фойдаланиш бўйича дастур ишлаб чиқиши ва Вазирлар Маҳкамасига тақдим этиши лозим.

Бу дастурда, ресурсларни тежаш технологиясини, айниқса, мелиорация ва ирригация соҳасига кенг жорий этиш, ёқилғининг бошқа муқобил турларидан фойдаланишга доир аниқ чора-тадбирлар белгиланиши, табиий, минерал-хомашё, ёқилғи-энергетика ресурсларидан ҳўжасизларча фойдаланганлик учун жавобгарлик кўзда тутилиши даркор.

Юқорида зикр этилган вазифаларни ҳал этишнинг ҳуқуқий асосини яратиш учун Парламентга тегишли қонун ҳужжатларини киритиш лозим бўлади.

Ресурсларни иқтисод қилиш муаммолари тўғрисида гапирганда, **молиявий ресурслар**ни тежаш, берилган кредитлар-

нинг ўз вақтида қайтарилишига алоҳида эътибор қаратиш зарур. Кредитлардан асоссиз кечиб юбориш ёки қарз тўловларини муддатида қайтармаслик каби номмақбул тажрибага мутлақо барҳам бериш керак. Акс ҳолда, биз наинки, корхоналарга молиявий ёрдам берамиз, балки, айни пайтда масъулиятсиз қарз олувчиларнинг уруғи кўпайишига ҳам сабабчи бўламиз.

Бу борада ривожланган мамлакатлардагидек қатъий тартиб ўрнатиш лозим. **Агар кимдир қарз олмоқчи бўлса, марҳамат, ўз мулкни гаровга қўйиб олсин.** Агар қарзини ўз вақтида қайтара олмаса, унинг мулки банкнинг, қарз берувчининг тасарруфига ўтади. У эса ўз навбатида бу мулкни сотувга қўйиши мумкин. Мана шундагина корхона раҳбарлари кредит, яъни қарз олиш масаласига чуқур ўйлаб, масъулият билан ёндашадиган бўлади.

Марказий банк, Молия вазирлиги, Адлия вазирлиги олинган қарзларни ўз вақтида қайтарилишини таъминлайдиган қатъий чоралар ишлаб чиқиши ва уларни Вазирлар Маҳкамасига тақдим қилиши лозим. Прокуратура эса қарзларни ўз вақтида қайтармаган раҳбарларга нисбатан тегишли чоралар кўриши, керак бўлса, уларни ҳатто жиноий жавобгарликка тортиш тартибини жорий қилиши даркор.

Мухтарам дўстлар!

Бозор ислохотларини чуқурлаштиришга доир энг муҳим масалалар қаторида, иқтисодиётнинг хусусий тармоғини ривожлантириш билан боғлиқ бўлган масалаларга ҳам алоҳида тўхталиб ўтмоқчиман.

Маълумки, бу тармоқни ривожлантириш учун Ўзбекистонда пухта қонунчилик асослари яратилган. Асосий Қомусимиз — Конституциямизда шахсий мулкнинг дахлсизлиги ва унинг давлат томонидан ҳимоя қилиниши белгиланган бўлган.

Шуни мамнуният билан таъкидламоқчиманки, биз босиб ўтган мустақил тараққиёт йилларида, ислохотлар даврида иқтисодиётнинг хусусий сектори — тармоғи ўзининг мустақам қонуний ҳуқуқларига эга бўлди.

Қатор соҳаларда, айниқса, қишлоқ ҳўжалигида хусусий тармоқ ишлаб чиқараётган маҳсулотлар улуши тобора ўсиб бормоқда. Ҳозирги кунда савдо ва хизмат кўрсатиш соҳаларида бу тармоқ етакчи ўринлардан бирини эгаллаб турибди. Жамиятда хусусий мулк ва мулкдорларга бўлган муносабат ҳам тубдан ўзгариб бормоқда.

Хусусий тадбиркорлик билан шуғулланишни истайдиган одамларнинг сони кундан-кунга ортиб бормоқда. 2001 йили 63 мингга яқин **корхоналар хусусий тармоқ вакиллари сифатида фаолият кўрсатди.**

Шуни ҳам айтиш керакки, деҳқон ва фермер ҳўжаликлари бу ҳисобга кирмайди. Биргина ўтган йили хусусий тармоқда рўйхатга олинган корхоналар сони яна 1,5 мингга кўпайди. Уларнинг яримдан кўпроғи хизмат кўрсатиш соҳасида, ҳар олтиадан биттаси эса саноат соҳасида фаолият кўрсатмоқда.

Лекин, шу билан бирга, эътироф этиш керакки, хусусий тармоқнинг бугунги микёслари ва аҳоли бозор муносабатларини шакллантириш талабларига ҳали тўла жавоб бера олмаяпти.

Бизнинг мақсадимиз — бу тармоқ бозор иқтисодиётини барқарор ва мунтазам ривожлантиришда етакчи ўринни эгаллаши керак.

(Давоми 5-бетда)

ТЕЖАМКОРЛИК БИЛАН ФОЙДАЛАНИШ — БОШ ЙЎЛИМИЗ

(Давоми.
Боши 1-2-3-4-бетларда)

Яна бир масалага эътиборингизни қаратмоқчиман.

Иқтисодийтимизга инвестиция жалб қилиш масаласини хорижий сармоядорлар билан муҳокама этаётганимизда уларнинг хусусий тармоққа алоҳида қизиқиш билан қарашлари бежиз эмас, албатта.

Дунёнинг кўплаб мамлакатларидаги, жумладан, Халқаро молия корпорацияси, АҚШдаги ОПИК, Германиядаги ДЕГ каби молия ташкилотларининг айнан хусусий тармоқни ривожлантириш учун инвестиция киритишга тайёр экани шундан далолат беради.

Ҳўш, бунинг сабаби нимада?

Бунинг сабаби жуда оддий.

Хусусий тармоқни ривожлантириш давлат мулкчилигига асосланган тоталитар тузумдан хусусий мулкчилик принциплари амал қиладиган демократик жамиятга ўтиш жараёнининг узвий қисми бўлиб, ўта муҳим ва ҳал қилувчи ўрин тутишини унутмаслигимиз керак.

Айнан мулкчилик шаклининг ўзгариши иқтисодиёт ва жамият ҳаётида ортга қайтариб бўлмайдиган жараёнлар ва ўзгаришлар учун мустаҳкам замин, мустаҳкам асос яратди. Шундагина жамият ҳаётида ишлаб чиқариш ва ишлаб чиқариш муносабатларини ташкил этишининг, меҳнатга муносабатнинг тамомила янгилаш таъминлари амал қила бошлайди.

Хусусий тармоқни ривожлантиришнинг истиқболлари ҳақида гапирганда, биз, энг аввало кичик ва ўрта корхоналарни, хусусий тадбиркорликни ривожлантиришни кўзда тутаяётганимизга алоҳида эътибор қаратмоқчиман.

Тараққий топган мамлакатларнинг тажрибаси шуни кўрсатадики, хусусий тармоқ одатда кичик ва ўрта бизнес ҳамда хизмат кўрсатиш соҳаларида ривожланади. Бундай давлатларда хусусий тармоқнинг ялпи ички маҳсулотдаги улуши 50-60 фоизни ташкил этади. Меҳнат билан банд бўлган аҳолининг 65-70 фоизи эса айнан мана шу соҳада фаолият кўрсатади.

Мана энди, шу асосда тегишли хулосаларни чиқарайлик. Ўзбекистонда хусусий секторнинг улуши ялпи ички маҳсулотимизда фақатгина 35 фоизни, аҳолини иш билан таъминлашда эса атиги 30 фоизни ташкил қилади.

Агар биз аҳолиимизнинг асосий қисми йирик корхоналар куриш имконияти бўлмаган, хизмат кўрсатиш соҳаси кам ривожланган қишлоқ жойларда ва кичик шаҳарларда истиқомат қилишини инобатга оладиган бўлсак, ўз-ўзидан хусусий тармоқни ҳар томонлама ривожлантириш ва рағбатлантириш юртимизда нақадар зарур эканлигини англаб етиш қийин эмас.

Масаланинг яна бир аҳамиятли жиҳати бор. Агар биз тарихимизга назар ташлайдиган бўлсак, барча замонларда ҳам халқимизнинг дунёқарши, ўзига хос тафаккур ва турмуш тарзида хусусий тадбиркорлик билан шуғулланишга интилиш доим жуда кучли бўлганини кўрамиз.

Бизнинг минтақамизда азал-азалдан хунармандчилик ривожланган. Ҳўқимачилик, миллий пойабзал тикиш, кулолчилик, амалий санъат, ганчкорлик, темирчилик, ўймакорлик билан шуғулланадиган кичик-кичик устaxonа ва дўконлар кўп бўлган.

Аҳолининг асосий қисми шу касб-хунарлар билан банд бўлиб, уларнинг маҳорати авлоддан авлодга ўтиб келган. Биз бундан қийинчиликларимиз, бугунги дунё тараққиётдан келиб чиққан ҳолда уларни янги

техник асосда қайта тиклашимиз лозим.

Албатта, бу борада кўпгина ишлар амалга оширилмоқда. Аммо, менинг фикримча, бу соҳага танқидий кўз билан қараб, унга қўшимча ҳуқуқий, иқтисодий ва бошқа имтиёзлар бериш масаласини яна бир бор кўриб чиқиш мақсадга мувофиқдир. Бу соҳада ишлаётган одамлар меҳнатини рағбатлантириш, улар ишлаб чиқараётган маҳсулотларни жаҳон бозорига олиб чиқишнинг янги-янги имкониятларини қидириб топишимиз даркор. Шу мақсадда Макроиктисодиёт ва статистика вазирлиги, Адлия вазирлиги бир ой муддат ичида мамлакатда хусусий тадбиркорликни ривожлантиришнинг ҳуқуқий асосларини кенгайтиришга оид қонунчиликни мустаҳкамлаш юзасидан тақлифлар киритиши лозим.

Ҳурматли мажлис қатнашчилари!

Мен алоҳида диққат-эътибор талаб этадиган яна бир муҳим масала хусусида тўхталиб ўтмоқчи эдим. Бу — фермерлик фаолиятини ривожлантириш ва уни рағбатлантириш масаласидир.

Кейинги йиллар тажрибаси фермер хўжаликларини ташкил этишнинг афзалликларини яққол кўрсатмоқда. Фермер хўжаликлари мулкка эгалик ҳисобини англаб, ерга нисбатан тежамкорлик билан оқилона муносабатда бўлган ҳолда, кам сарф-харажат эвазига пахта ва галладан юқори ҳосил олаётгани, чорвачиликда маҳсулдорликни оширишга эришаётгани ҳеч кимга сир эмас.

Албатта, фермерлар орасида ҳам ҳар хил номуносиб одамлар учраб туришини ҳисобга олишимиз даркор. Лекин, ўйламанки, бу соҳа ривожланиши билан бундай мисолларнинг тобора камайиб бориши муқаррар.

Зарар кўриб ишлаётган ва кам самарали қишлоқ хўжалик корхоналарини фермер хўжаликларига айлантириш натижаларининг таҳлили шуни кўрсатмоқдаки, бундай хўжаликларда меҳнатни ташкил этиш тобора яхшиланиб, молиявий барқарорлик мустаҳкамланиб бормоқда. Бугунги кунда етиштирилаётган бошоқли дон экинлари умумий ҳажмининг 18,5 фоизи ва пахта хомашёсининг қарийб 22 фоизи фермер хўжаликлари ҳиссасига тўғри келмоқда.

Шу сабабли биз ширкатлар ташкил этиш имконияти бўлмаган ва мақсадга мувофиқ келмайдиган жойларда фермер хўжаликларини тузиш ҳақида жиддий ўйлаб кўришимиз керак. Бу йил Сирдарё ва Фарғона вилоятлари ҳокимликларининг Меҳнатобод, Мирзаобод ва Ёзёвон туманларидаги қишлоқ хўжалик корхоналарини фермер хўжаликларига айлантириш юзасидан берган тақлифлари қабул қилинди.

Бунга қадар худди шундай масала Хоразм вилояти ва Қорақалпоғистон Республикаси бўйича ҳам ҳал этилган эди.

Барчамиз шу ҳақиқатни яхши тушуниб олишимиз зарурки, фермерлик, бу — фақат қишлоқ хўжалик маҳсулотлари ишлаб чиқариш ҳажмини оширишга хизмат қиладиган кучли омилгина эмас. Фермерлик, аввало ерга эгалик қилиш, ердан фойдаланишнинг замонавий усули бўлиб, қишлоқ хўжалигида ишлаб чиқариш ва меҳнатни ташкил этишнинг янги амалий шаклидир.

Фермерлар манфаатларини химоя қиладиган кучли механизмларни ишлаб чиқиш, бу борадаги мавжуд барча ғов-тўсиқларга барҳам бериш, ушбу соҳани доимо қўллаб-қувватлаш лозим. Бунинг учун иқтисодий механизм ва рағбатлантирувчи омиллар билан бир қаторда қонун кучидан, суд ҳокимиятининг нуфузи ва қудратидан

ҳам самарали фойдаланиш зарур, деб ҳисоблайман.

Фермерлар фаолиятига туман ҳокимлиги, ширкатлар раҳбарлари, турли назорат органлари ва тузилмалари томонидан қонунсиз аралашуш, такрорлаб айтман, қонунсиз аралашушдек номаъқул ишларга бутунлай, узил-кесил чек қўйиш вақти келди.

Фермерларга механизация хизматлари бўйича кўрсатилаётган ёрдамни кенгайтириш, уларни минерал ўғит, сифатли уруғлик ва кичик технологиялар билан таъминлаш, тегишли ахборот хизмати кўрсатишни яхшилаш, лизинг хизмати билан боғлиқ масалаларни ҳал қилиш зарур.

Бу ўринда фермерлар ва улар билан шартнома имзолаган субъектлар томонидан шартнома мажбуриятларининг бажарилишини тўғри асосда ташкил этиш ўта муҳимдир. Бунда маҳсулотларнинг ўз вақтида реализация қилиниши ва улар учун ўз вақтида ҳақ тўлаш масалаларини ҳал қилиш айниқса катта аҳамият касб этади.

Фермерларнинг кредит ресурсларидан фойдаланиш имкониятларини кенгайтириш тўғрисида ўйлаб кўриш, бунинг учун керакли манбаларни излаб топиш зарур. Фермер ва деҳқон хўжаликларини микрокредитлар билан таъминлаш бора-бора Тошкент вилояти тажрибасини кенг оммалаштириш лозимлигини яна бир бор таъкидлаб ўтмоқчиман. **Микрокредитларнинг қишлоқ аҳолиси учун янги иш ўринлари, янги даромад манбалари эканлигини ҳаммамиз аниқ-равшан тушуниб олишимиз керак.**

Макроиктисодиёт ва статистика вазирлиги, Марказий банк, Қишлоқ ва сув хўжалиги вазирлиги, Адлия вазирлиги бошқа манфаатдор вазирлик ва идоралар, тижорат банклари, Қорақалпоғистон Республикаси Вазирлар Кенгаши, вилоят ҳокимликлари билан биргаликда амалдаги қонунчиликни, фермер хўжаликларининг фаолият юритиш шароитларини атрофлича ўрганиб чиқиш, қишлоқда фермерликни янада ривожлантиришга қаратилган ҳуқуқий ва иқтисодий қулай имкониятлар яратиш юзасидан тақлифлар киритсин.

Ҳурматли дўстлар! Бизнинг доимий эътиборимизни, тинимсиз саъй-ҳаракатимизни талаб қилувчи масалалардан яна бири - иқтисодиётимизга **хорижий инвестицияларни жалб этиш масаласидир.**

Албатта, бу масалалар бизнинг доимий диққат марказимизда туради. Ҳеч муболагасиз айтиш мумкинки, мамлакатимизда бу борада тегишли шарт-шароитлар яратилган. Биз бу ишларни хорижий ҳамкорлар билан давом эттиришни ўзимизнинг асосий вазифамиз, деб биламиз.

Аммо мен бу масалада сусткашлик қилаётган, чет эллик ҳамкорлар билан етарли даражада иш олиб бормаётган корхона, соҳа, ҳудудий бошқарув органлари раҳбарларини асло тушуна олмайман.

Ҳалигача республиканинг 31 та туманида хорижий инвестициялар иштирокида бирорта ҳам корхона ташкил этилмаган. Савол туғилади — нима, бу туманларда инвесторларга тавсия этишга арзийдиган ҳеч нарсаяйқми? Мен бундай фикрга қўшила олмайман. **Биз жуда бой ресурсларга эгамиз. Лекин, гап бошқа нарасада. Бизда ташаббуссиз ва масъулиятсиз раҳбарлар ҳамон кўплаб топилади.**

Хорижий инвестицияларни бевосита жалб этиш ишлари суст олиб боришмоқда. 2001 йили иқтисодиётимизга жалб этилган хорижий инвестицияларнинг

умумий ҳажмидан фақат 13,4 фоизгина бевосита амалга оширилди.

Бу борада ҳали-ҳануз кўпчилик ҳукумат кафолатига эга бўлишга интилади. Э, барака топкур, ҳукуматимиз кафилликни ўзига олиб, ҳамма масалани ўзи ҳал қилиб берадиган бўлса, янги қўшма корхона ташкил этиш учун катта ақл керак эмас-ку. Бунинг тушуниш, наҳотки, шунчалик қийин бўлса?

Шунинг учун ҳам ишлаб чиқаришни маҳаллийлаштириш бўйича, жойлардаги мавжуд хомашё ҳисобига ишлайдиган қўшма корхоналар очиш бўйича қабул қилинган дастурларнинг бажарилишини таъминлаётган раҳбарлар олдида қатъий талаблар қўйишимиз керак. Вазирлар Маҳкамаси ўзининг биринчи ярим йиллик ақунларига бағишланган йиғилишида мазкур дастурлар ижросини муҳокама қилиши ва уларни бажармаётган мутасадди шахсларга нисбатан тегишли чоралар кўриши зарур.

Худудларда хорижий инвестициялар иштирокида корхоналар ташкил этишни мувофиқлаштириш бўйича идораларо ишчи гуруҳи (Азимов) қўшма корхоналарнинг вакиллари билан биргаликда бу масалани чуқур ўрганиб чиқсин ҳамда хорижий инвестицияларни жалб қилишнинг рағбатлантириш ва қўшма корхоналарнинг фаолият самарадорлигини ошириш бўйича Вазирлар Маҳкамасига аниқ тақлифлар киритсин.

Азиз дўстлар, биродарлар!

Бугунги кунда **кадрлар тайёрлаш соҳасини** ривожлантиришнинг аҳамияти тўғрисида ортиқча гапириб ўтиришга ҳолат йўқ, деб ўйлайман.

Бу соҳада анчагина ишлар қилинаётган бўлса-да, очигини айтиш керакки, улар ҳали етарли эмас. Умуман олганда, бу ишлар иқтисодиётимизнинг, айниқса, тадбиркорликнинг ривожланиш микёсларига ҳам, кичик ва ўрта бизнес, хусусий тадбиркорликка катта аҳамият берилаётган бугунги шароит талабларига ҳам ҳали-бери жавоб бера олмаяпти.

Юқори малакали, замонавий билимларга эга бўлган, ҳозирги кун талаблари асосида фикрлай оладиган етук кадрларни тайёрлаш — ҳам ижтимоий-сиёсий, ҳам иқтисодий муаммоларимизни ҳал этишнинг калити ҳисобланади.

Аммо бу биринчи навбатда биз учун ўта долзарб бўлиб турган ишсизлик муаммосини ечиш имконини беради. Агар масалага чуқурроқ ёндашсак, ишсизларнинг кўпчилиги, аксарият ҳолларда, тегишли касбий тайёргарликка эга бўлмаган ёшлар эканлиги маълум бўлади.

Шу муносабат билан сизларнинг эътиборингизни **Кадрлар тайёрлаш миллий дастурининг бажарилишига** қаратмоқчиман.

Хабарингиз бор, кейинги йилларда академик лицей ва касб-хунар коллежларининг моддий-техник базасини мустаҳкамлаш ва ривожлантиришга, таълим бўйича миллий стандартлар ва ўқув дастурларини яратишга, ўқитувчи кадрларни тайёрлаш ва қайта тайёрлашга қаратилган қатор ҳукумат қарорлари қабул қилинди.

Шунга қарамайдан мазкур дастурнинг барча бандлари ҳам тўла бажарилапти, деб бўлмайди. 2001 йилда кўпгина вилоятларда академик лицей ва касб-хунар коллежларини куриш ва фойдаланишга топшириш бора-бора оқсоқликка йўл қўйилди.

Бундай объектларни ишга тушириш айниқса Бухоро, Самарқанд, Сурхондарё, Сирдарё, Тошкент, Хоразм вилоятлари ҳамда Тошкент шаҳрида қониқарсиз аҳолида. Янги турдаги билим даргоҳларини замонавий ўқув қуроллари ва лабора-

тория ускуналари билан жиҳозлаш, янги дарсликлар билан таъминлаш жараёни сусткашлик билан олиб боришмоқда.

Кўпгина ўқитувчиларнинг малакаси бугунги кун талабларига жавоб бермайди, коллежлар ва лицейлар учун педагог кадрлар тайёрлаш ва қайта тайёрлаш ҳам талаб даражасида йўлга қўйилмаган.

Ёшларни касбий йўналтиришнинг самарали тизими ҳозиргача шакллантирилмаган. Уларнинг касб танлаш жараёни кўпинча тасодифий тарзда ёки ота-оналарнинг қарашлари ва ўқимларнинг содда тушунчалари асосида кечмоқда. Аксарият ҳолларда ёшларимиз фақат ҳозирги кунда жозибали бўлиб туюлаётган мутахассисларга интилиммоқда. Бунга ишонч ҳосил қилиш учун бугун ўқув юртларида қайси ихтисосликларга энг юқори танлов бўлаётганига назар ташлаш kifойа. Одатда булар ҳуқуқшунослар, иқтисодчилар, халқаро муносабатлар ва тиббиёт соҳаси вакиллари бўлиб чиқади.

Биз кадрларни мажбурий равишда ишга тақсимлаш тажрибасидан воз кечдик, истак ва қизиқишига қараб касб танлашлари учун ёш мутахассисларнинг ўзларига имкон бердик. Лекин, бу — кадрларни ишга жойлаш жараёнини ўз ҳолига ташлаб қўйиш дегани эмас.

Давлат ўзининг интеллектуал салоҳиятини шакллантириш, ундан юксак даражада самарали фойдаланиш учун, ўқув юртларини битириб чиқаётган ёшларга бўлган эҳтиёжни таъминлаш учун масъул бўлиб қолиши керак.

Бунинг учун Макроиктисодиёт ва статистика, Меҳнат ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш вазирликлари ва албатта, Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги жавоб беради. Айнан мана шу вазирликларга бу масала бўйича тегишли дастур тайёрлаш ва тасдиқлаш учун ҳукуматга киритиш вазифаси юклатилади.

Кадрли дўстлар! Бугун мен иқтисодиётимизни ислоҳ этиш ва уни янада эркинлаштиришнинг энг муҳим ва ҳал қилувчи йўналишлари, бу борадаги муаммолар хусусида тўхталиб ўтдим.

Бу муаммоларни бартараф этиш учун 2002 йилда ҳам бутун куч-ғайратимиз ва имкониятларимизни сафарбар қилишимиз лозим.

Чунки уларнинг муваффақиятли ҳал этилиши ислохотларни янада чуқурлаштиришга, бу йўлда олға қадам қўйишимизга, халқимизнинг турмуш даражаси ва фаровонлигини ошириш учун зарур шарт-шароит яратишимизга имкон беради.

Шунинг учун ҳам ҳар бири киши ўзига топширилган соҳада, бошқарув ва хўжалик юртишнинг ҳар бир тузилмаси, ҳар бир бўғини эса, белгиланган мақсад ва вазифалардан келиб чиққан ҳолда, ўзининг ўрнини аниқ ва равшан белгилаб олиши, аниқ дастурга эга бўлиши ва унинг бажарилишини таъминлаши ўта муҳим аҳамиятга эга.

Ишончим комилки, биз сизлар билан бир ёқадан бош чиқариб, олдимизда турган муаммоларнинг ечимини топа оламиз.

2002 йил жамиятимизни янгилаш ва ислоҳ қилишда, халқимиз турмуш фаровонлигини ошириш, Ўзбекистоннинг жаҳон ҳамжамиятидаги мавқеини янада мустаҳкамлаш ва обрў-эътиборини юксалтиришда муҳим босқич бўлиб қолади.

Эътиборингиз учун раҳмат.

НАВБАТДАГИ МАШҒУЛОТ

"Миллий истиқлол вояси: асосий тушунча ва тамойиллар" рисолаи бўйича Халқ таълими вазирлиги ҳузуридаги доимий ҳаракатдаги ўқув семинарларининг навбатдаги машғулот 12 февраль куни Республика таълим марказида бўлиб ўтди. Унда ХТВ аппарати ходимлари, республика таълим муассасалари раҳбарлари иштирок этишди.

Семинарда Ўзбекистон Республикаси Президенти Давлат маслаҳатчиси Зух-

риддин Хусниддинов "Динлар, диний мафкуралар, уларнинг инсоният ҳаётидаги ўрни, аҳамияти" мавзусида маъруза қилди. Ўқув семинари машғулотни очиқ мулоқот тарзида ўтиб, маърузачи семинар иштирокчиларини қизиқтирган барча саволларга батафсил жавоб берди.

Семинарда Халқ таълими вазири Р.Жўраев иштирок этди. Доимий ҳаракатдаги ўқув семинарлари машғулотлари яна давом этади.

Х.НИШОНОВ

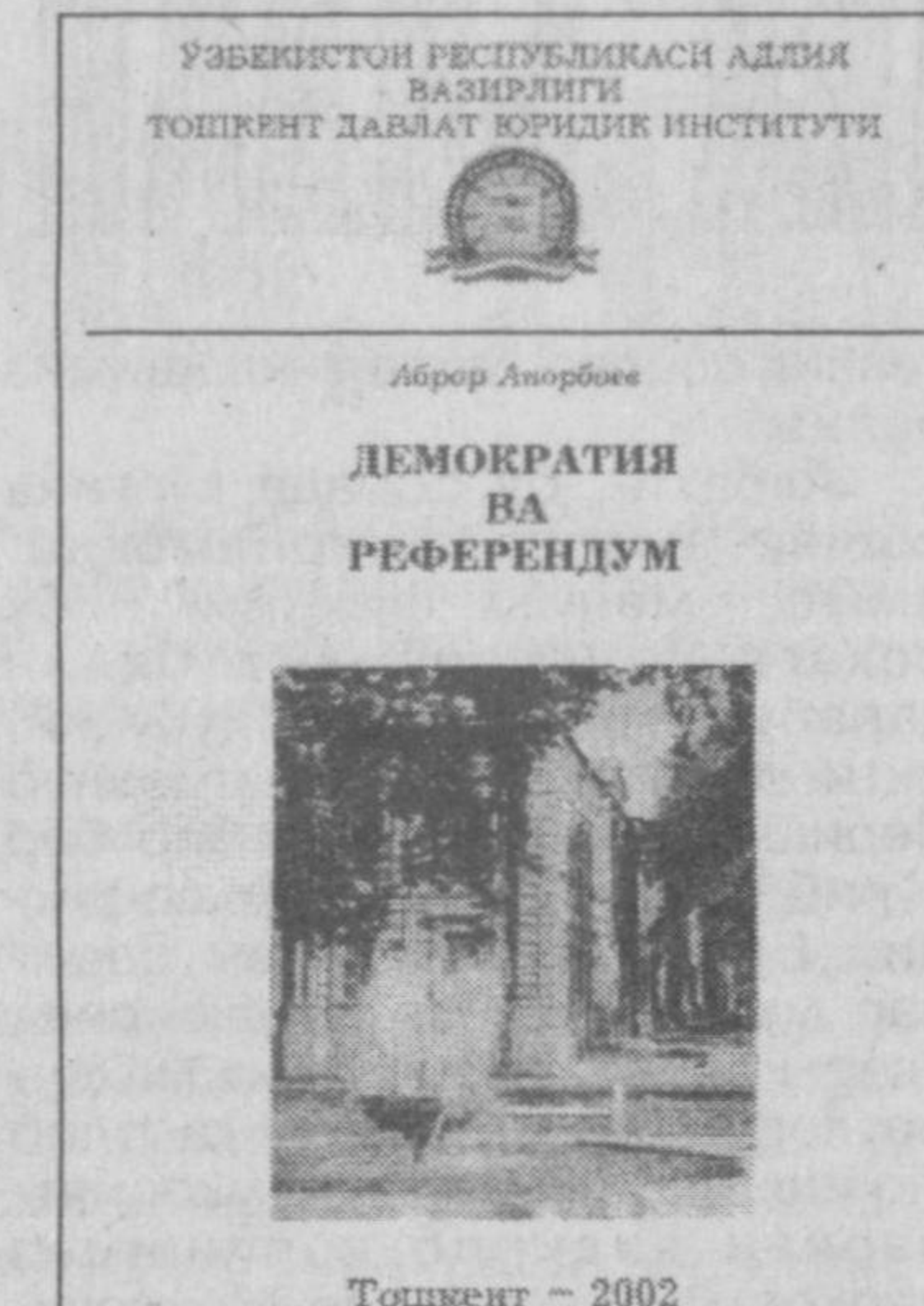
Тошкент Давлат Юридик институти 2-курс талабаси Абдор Анорбоевнинг "Демократия ва референдум" рисолаи нашр этилди.

Ушбу рисола давлатимизда талабаларнинг илмий фаолият билан шуғулланишларида кенг имкониятлар мавжудлигидан гувоҳлик берса, иккинчи томондан Ўзбекистонда рўй бераётган сиёсий ислохотларга нисбатан ёшларнинг хайрихоҳ муносабатда эканлигини ифода этади.

Китобчада унда ҳаётимизда долзарб аҳамият касб этиб бораётган референдум институтига атрофлича ёндашилган, референдум кўринишлари, ўзига хос хусусиятлари, тарихига оид қизиқарли ҳамда эътиборга лойиқ маълумотлар келтирилган.

Референдум нима сабабдан, қайси мақсадларда, қандай

ТАЛАБАНИНГ КИТОБИ

омиллар таъсирида вужудга келганлиги, унинг ривожланиш босқичлари рисолада кўрсатиб

ўтилган. Бундан ташқари муаллиф юртимизда референдум нафақат жаҳон тажрибаси, балки асрий қадриятларимиз асосида ҳам қарор топганлигини асослашга интилган. Рисолада юртимизда қадимдан шаклланган демократик анъаналарга доир қизиқарли маълумотлар келтирилган.

Хуллас, бу рисола китобхонни референдум институти билан атрофлича таништириш билан бирга ёшларнинг илмий фаолият билан шуғулланишлари ҳам туртки бўлиб хизмат қилади.

Ўйлаймизки, жамиятимизда бундан кейин рўй берадиган ислохот ва ўзгаришларга ёшлар ўз муносабатларини билдиришда давом этадилар.

Мавлон МУХИТДИНОВ,
ТДЮИ талабаси,
Навоий номидagi Давлат
стипендияси совриндори

Buxoro xabarlarlari

ЁШЛАР
АКАДЕМИЯСИ

Мамлакатимизда навқирон авлод интеллектуал қобилиятини юзага чиқариш, тарбиялаш ва тўғри йўналтиришга алоҳида эътибор берилмоқда. Бухоро Давлат университетиди ташкил этилган "Ёшлар академияси" 30 нафарга яқин аъзо, 100 нафардан ортиқ тингловчини ўз атрофига жипслаштирган. Ҳар ойда икки марта ташкил этилаётган машғулотларда муайян фан, тадқиқотларга оид маълумотлар, фикр-мулоҳазалар, кузатишлар ўртага ташланади.

Ёшлар академияси иқтидорли талабаларнинг чет элларга бориб ўқишлари, халқаро ва республика миқёсидаги тадбирларда иштирок этишлари, олий даргоҳда турли хил кўрик ва танловлар ташкил этиш ҳамда ғолибларни рағбатлантиришга ҳам эътибор қаратмоқда.

Фанлар академиясининг Бухоро илмий маркази, вилоят ҳокимлиги мукофотлари совриндорлари ва стипендиатлари учун аэрокосмик, ёш беҳодшунослар, ёш ижодкорлар, "Ўзбекистон — билимлар мамлакати" кўрик-танловлари уюштирилапти.

«УНИВЕРСИАДА—
2002» ЛОТОРЕЯСИ

Бухоро вилояти ҳокимининг фармойиши билан ана шундай хайрия пул-буюм лотореяси чиқаришга қарор қилинди

Бухоро шаҳар товар ишлаб чиқарувчилар ва тадбиркорлар палатаси ҳамда халқ банки вилоят бошқармаси қизгин ва кенг кўламли ҳозирлик давом этаётган катта спорт байрами муносабати билан амалга оширилаётган бу хайрли ишнинг ташаббускорлари бўлдилар.

— Лоторея чиқаришга аслида бундан 2 йил муқаддам киришган эдик, — дейди Бухоро шаҳар товар ишлаб чиқарувчилар ва тадбиркорлар палатаси раиси Баҳриддин Шокиров. — 2000 йилда "Тадбиркор", 2001 йилда "Фатхобод" лотореясини чиқаришга Молия вазирлигидан тегишли лицензия олиб, самарали хайрия фаолияти кўрсатдик. Тушган маблағлар вилоят марказида тадбиркорликни ривожлантириш, тарихий обидаларни таъмирлаш ва бошқа муҳим тадбирларга сарфланди. "Универсиада—2002" муносабати билан бу тажрибани яна ҳам кенг кўламли такрорлашга қарор қилдик. "Тадбиркор" лотореяси 20 млн., "Фатхобод" лотореяси 50 млн. сўмлик умумий қийматда чиқарилган бўлса, бу миқдор "Универсиада—2002"да 500 миллион сўмни ташкил этади.

Лоторея харидидан тушган даромаднинг 90 фоизи универсиада иншоотларини таъмирлаш, уларни зарур спорт анжонлари билан жиҳозлаш, теваарак-атрофини ободонлаштиришдек эзгу ишларга сарфланади. Лотореянинг ютуқ миқдори 200 миллион сўмни ташкил этади. Омадли билет соҳиблари телевизор, видеомагнитофон, аудио ва видео аппаратлари, спорт кийимларидан ташқари 500 минг, 200 минг, 100 минг сўмлик пул ютуқлари ва 10 та "Тико" енгил автомашинасига эга бўлишлари мумкин.

Жаҳонгир ИСМОИЛОВ,
"Маърифат" мухбири

ЎҚУВЧИЛАР ОЛИЙ
МАЖЛИСДА

Ҳуқуқий-демократик давлат қуриш жамиятимизнинг энг олий мақсадидир. Бу мақсадга эришиш учун эса усиб келаётган ёш авлоднинг ҳуқуқий онги етарли даражада ривожланган бўлиши керак. Ёшларнинг республикамиздаги ҳуқуқ ва қонунчилик тизими ҳақидаги билимларини ошириш мақсадида Халқ таълими вазирлиги ташаббуси билан бир қатор ишлар амалга оширилмоқда.

Яқинда Республика Олий Мажлиси биносиди қизиқарли учрашув утказилди. Учрашувга пойтахтимизнинг 11 туманидан саралаб олинган, ўқиш ва жамоат ишларида фаол бўлган мактаб ўқувчилари тақлиф этилди. Ўқувчилар Олий Мажлисининг турли соҳаларида фаолият юритаётган депутатлар билан учрашдилар. "Ўзбекистон Республикасида Парламент тизими" мавзусида маърузалар тингланди. Ўқувчилар уларини қизиқтирган саволларга жавоб олдилар.

Ўйлаймизки, ушбу учрашув ўқувчиларнинг республикамиз қонунчилик тизими туғрисидаги билимларининг яна бир поғона усишига сабаб бўлди.

Мадаминбек БОЙМАТОВ

Андижон шаҳридаги "Ниҳол" болалар боғчаси вилоятдаги хусусийлашган тўнғич таълим-тарбия муассасаларининг бири. Мана, салкам бир йилдики, у хусусий мақом олиб ишламоқда. Ҳўш, хусусий боғчада аҳвол қандай? Давлат қарамотидаги болалар боғчаларидан у нимаси билан фарқ қилади?

— Энг аввало озиқ-овқат таъминоти билан фарқ қилади, — дейди боғча мудири Мунаввархон Абдуллаева. — Биз болаларга берилаётган маҳсулотларни ҳар куни янги харид қиламиз. Имкон қадар калорияси юқори, болалар боп маҳсулотлардан фойдаланамиз. Кўпчилик ота-оналарни худди шу масала қизиқтиради. Шу билан бирга биз ҳар бир бола билан алоҳида шуғулланишга, уларга кўпроқ эркинлик беришга интиламиз. Инглиз тили, мусиқа, расм чизиш йўналишлари бўйича ҳар бир боланинг иқтидорига қараб машғулотлар йўналишини белгилаймиз. Шунингдек, бадантарбия, саплатмлик машқлари эса болаларни чиниқтиришга ёрдам беради.

"Ниҳол" болалар боғчаси илгари Андижон шаҳар халқ таълими бўлими тасарруфида бўлиб, қурилганга етмиш йилдан кўпроқ

вақт ўтган эди. Мазкур муассасада 30 йилга яқин мудирилик қилган Мунаввархон опа боғча хусусийлаштирилган, ишни бинони тўла таъмирлашдан бошлади ва дарвозасидан тортиб томигача янгиланди. Ётоқхона, машғулот хонаси ва овқатланиш зали жиҳозлари таъмирдан чиқарилди. Биргина ана шу ишлар учун 5 миллиондан ортиқроқ маблағ сарфланди. Шунингдек,

лашганимизда, уларнинг боғчада яратилган шарт-шароитлардан мамнун эканликларини англадик.

— Дастлаб фарзандимизни хусусий боғчага беришга ўйланиб қолдик, лекин бу маскандаги тартиб, тарбиячилар ва мудиранинг ўз ишларига бўлган муносабатларини кўриб, кўнглимиз жойига тушди, — дейди Мухаббатхон Қобулова. — Фарзандимни қисқа

пайтда боғча имкониятларини бундан-да кенгайтириш, тарбияланувчилар гуруҳларини кўпайтириш, кичкинтойларга дастлабки компьютер сабоқларини бериш борасида режалар ишлаб чиқилмоқда. Мазкур режа билан жамоа республика болалар жамғармаси орқали халқаро ташкилотлар грантини олиш учун танловда иштирок этишни мўлжалламоқда. Шу билан бирга, боғча қошида болалар поликлиникаси иш бошлаш арафасида. Тажрибали шифокорлар болалар соғлигини доимий назорат қиладилар. Яна бир режа ҳам борки, бу кичкинтойларнинг келиб-кетишларини ҳам боғча жамоаси ўз зиммасига олмоқчи. Ҳозирда бунинг учун "Пахтабанк"нинг Андижон шаҳар бўлиmidан "Дамас" автомашинасини сотиб олиш учун кредит олиш ҳужжатлари тайёрланмоқда.

Умуман, таълим-тарбиянинг янги йўналишида одимлаётган "Ниҳол"да олиб борилаётган ишлар бу йўлнинг тўғри эканлигини англатмоқда. Зеро, болаларимиз баркамоллигида таълим-тарбия ходимларининг ижодий изланишлари жуда муҳимдир.

Орифжон СИДДИҚОВ,
«Ma'rifat»нинг
махсус мухбири

БАРАВЖ
ЎСАЁТТАН
«НИҲОЛ»

хусусий боғча:
дастлабки натижалар

боғчанинг ўзида болаларни иссиқ нон билан таъминлаш мақсадида нон пишириш ускуналари сотиб олиб ўрнатилди.

Ҳозирда боғчада битта гуруҳ фаолият кўрсатиб, унда 17 нафар бола тарбияланади. Тажрибали тарбиячи Мабура Исаева, инглиз тили муаллимаси Саида Камолхўжаевалар ҳар бир машғулотни қизиқарли ўтказишга интиладилар.

Тарбияланувчиларнинг ота-оналари билан суҳбат-

муддатда анчагина сўз бойлиги ошиб, ҳатто инглизча сўзларни, шеърларни ҳам ўрганиб олди. Айниқса, болаларга берилаётган озиқ-овқатлар сифати ҳам кўнглидагиди.

Бу фикрни фарзанди шу масканда тарбияланаётган Дилоромхон Камолитдинова ҳам тасдиқлади.

Болаларни етук қилиб тарбиялашга астойдил интилаётган "Ниҳол" жамоасининг келгусидаги режалари янада улкан. Айни

Ўзбекистонимизнинг жаҳон ҳамжамиятида ўз мавқеи, ўз сўзига эга бўлиши учун ҳаммамиз бирдай ҳаракат қилишимиз керак. Бу ҳаракат ва интилишларни келажакда бугунги ёш авлод давом эттиради. Шу боис, ҳукуматимиз баркамол авлод тарбияси учун барча имкониятлардан фойдаланмоқда. Жумладан, «Соғлом авлод», «Она ва бола» Давлат дастурлари ишлаб чиқилиб, ҳаётга кенг миқёсда жорий этилди. Ва, мазкур дастурларнинг самараси ўлароқ, айна вақтда мамлакатимизнинг барча жойларида ёш авлоднинг жисмоний, маънавий ривожланган ва ақл-заковатли бўлиб етишишлари учун зарур шарт-шароитлар яратилди.

Айниқса, бугун экологияси оғирроқ ҳисобланаётган Қорақалпоғистон Республикаси ҳамда Хоразм вилоятига ҳукуматимиз томонидан алоҳида эътибор берилмоқда. Хусусан, бизнинг Тўрткўл туманида аёллар ва болалар соғлиғини муҳофаза қилишга қаратилган давлат қонунлари тўла бажарилиб келинмоқда. Туман соғлиқни сақлаш тизимига кирувчи 625 ўринли марказий касалхона, 4 та киш-

лоқ ҳудудий шифохонаси, 6 та врачлик амбулаторияси, 8 та кишлоқ врачлик пункти ҳамда 28 та фельдшер-акушерлик пунктларида амалга оширилган ишлар «Она ва бола» Давлат дастури талабларига тўла жавоб бера олади. Шунингдек, ушбу Дастурни ҳаётга татиқ этишда марказий касалхонада 31 нафар олий маълумотли гинеколог, туғруқхона, «Аёллар ва бола-

ва қизлар никоҳ қуришдан олдин тиббий кўрикдан ўтказилди. Ўспирин қизлар орасида касалликларнинг олдини олиш бўйича болалар гинекологи Д.Сабинова профилактик ишлар олиб бормоқда.

Бундан ташқари, болаликни муҳофаза қилишда ҳар бир янги туғилган гўдак текширувдан ўтказилиб, юқумли касалликларга қарши профилактик эмланмоқ-

лог шифокоримиз доимий равишда гинекологлар билан ҳамкорликда тиббий ходимлар ўртасида чақалоқ туғилиши ҳамда ривожланиши жараёнида турли хил касаллик ва жароҳатларнинг олдини олиш ва даволаш ишларига оид суҳбатлар ва конференциялар ўтказиб борадилар. Туғиш ёшидаги аёллар 100 фоиз кенгайтирилган тиббий диспансер кўригидан ўтқа-

Туманимизда касал ва ногирон ёшларни ўқитиш мақсадида сил касалликларига қарши даволаш санаторий-мактаб интернати ҳамда ақли заиф ва нуқсонли ногирон болалар учун махсус мактаб фаолият кўрсатиб, мазкур икки даргоҳда 535 нафар бола таълим-тарбия олмақда. Ўқувчиларга ҳар куни бепул овқат берилади. Ёрдамга муҳтож оилаларнинг фарзанд-

бирга 22 нафар болаликдан ногиронларга кийим-кечак, 2 нафар болаликдан ногиронларга махсус аравача бепул берилди. Туман ижтимоий таъминот бўлими ёрдами билан 2 нафар туғма ногирон бола Тошкент шаҳридаги Республика Меҳнат ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш вазирлиги қошидаги касбга ўргатиш билим юртида таҳсил олмақда.

Маънавий жиҳатдан ҳам ёш авлод тарбиясига алоҳида эътибор берилмоқда. Жумладан, барча мактабга таълим муассасаларида «Ёш ота-оналар» мактаби очилди. «Онажоним, сурагингни чизаман» ва «Қўғирчоқ театри» кўрик-танловлари ўтказилди ҳамда «Ота-боболаримиз меросини ўрганамиз», «Ўзбекистон келажиги — болалар таълимида» ва «Биз Конституцияни ўрганамиз» мавзуларида семинар-кеңашлар ташкил этилди.

Ишонаманки, ўсиб келаятган авлодга кўрсатилаётган бу хилдаги эътибор, албатта, эртага мевасини беради.

И.ИБАДУЛЛАЕВ,
Тўрткўл тумани
хокими муовини

БОЛАЛАР БАРКАМОЛ ЎССИН!

лар» маслаҳатхоналари, ўсмирлар ва болалар бўлимларида эса 50 нафар болалар шифокорлари узлуксиз иш олиб бормоқдалар. Бундан ташқари, туғиш ёшидаги аёлларнинг саломатликларини муҳофаза қилиш борасида тарғибот-ташвиқот ишлари олиб борилмоқда. Бирининг туман ФХДё бўлими билан биргаликда 105 та янги оила асосчилари бўлмиш йигит

да, туғруқхонадан чиққандан кейин 3 кун ичида участка педиатрлари томонидан 100 фоиз патронаж ишлари йўлга қўйилади.

Яна бир жиҳат, ҳомиладор ва туғиш ёшидаги аёллар ўртасида камқонликнинг олдини олиш мақсадида ЮНИСЕФ томонидан бериладиган инсонпарварлик ёрдамларини тарқатиш яхши йўлга қўйилган. Туғруқ комплексидан неонатоло-

зилмоқда.

Энг эътиборли томони 2001 йилда деярли оналар ўлими қайд қилинмади. Болалар ўлими эса аввалгиларига нисбатан анча паст даражада. Шунингдек, саломатлик маркази ходимлари аҳоли ўртасида, умумтаълим мактабларида, ўрта махсус таълим муассасаларида гиёҳвандликнинг олдини олиш бўйича тадбирлар уюштирилмоқда.

ларига эса кийим-бош тарқатилади. Ҳомий ташкилотлар томонидан байрамларда, ногиронлар кунини совғалар улашилмоқда. Мактабга қатнай олмайдиган ногирон ўқувчиларнинг уйларида бориб ўқитиш учун ўқитувчилар бириктирилган. Шунингдек, 2001 йилнинг ўзида ногирон болаларга 600.000 сўмдан зиёд моддий ёрдам ва совғалар ташкил қилинди. Шу билан

«ЁЛҒИЗ ЎҒИЛ-ЁВДАН ЁМОН»МИ?

Бир куни қариялар уйида ишловчи танишим қўлимга қалин дафтар тутқазиб, ўқиб чиқишимни илтимос қилди. Унинг айтишича, дафтарда бир ғариб мўйсафиднинг дилини ўртаган дарду аамлари, изтироблари ёзилган экан.

Дафтарни варақлар эканман, ундаги битиклар ноқобил фарзандга аталганини тушундим. Ўйлаб-ўйлаб ана шу битиклар мазмунини сизларга ҳам ҳавола этишни лозим топдим...

Қариган чоғларида чол-чампирнинг худодан тилаб олган яккаю ягона ўғли Тилаволди ноқобил фарзанд чиқиб қолди. Онанинг бевақт ўлимига, отасининг 80 ёшида қариялар уйига тушиб қолишига у сабаб бўлди. Афсуски, маҳалладаги обрўли оиланинг бошлиғи бўлган Сафарматқул ота ўғлидан шу нарсани кутмаганди.

Тилаволди дастлаб тамаки чекишга ружу қўйди. Ота буни сезиб, унга қаттиқ танбех берди, лекин яккаю ягона ўғлининг кўнглини оғритишни унчалар истамасди. Аммо ўғил отанинг маслаҳатларини эшитиб ранжиди, баттар қайсарлиги

тутди. Сўнгра безори дўстларига қўшилиб наша чекишни ўрганди. Ҳатто бу иллатга у шунчалик шўнғиб кетдики, куни нашасиз ўтмай қўйди. Бунга пул тополмаган вақтларида, рўзғордаги буюмларни яширинча сотишга одатланди. Алал-оқибат дағдағалари билан ота-онанин кўрқитиб, Тилаволди мол-қўйларни ҳам сотиб тугатди. У шунчалар гиёҳвандга айландики, ҳатто бир сафар кўп истеъмол қилгани учун 3 кун ҳўшсиз ётди. Яхшиямки, ота-онанинги елиб-югуриши билан бир ўлимдан қолди. Бундай синовлардан кўзи очилмаган Тилаволди улфатлари билан жанжаллашгани учун 2 йил мажбурий меҳнатга маҳкум этилди.

Жазони ўтаб қайтган фарзанднинг ота уйига «фоҳиша» аёлни бошлаб келиши ҳаммасидан ошиб тушди. Устига устак аёлнинг шу ерда тўсатдан вафот этиши эса ўлганининг устига тепган бўлди. Кексайиб қолган ота-она исноддан бошини кўтара олмади қолдилар.

Кўрсатган бу «каромат»лари учун Тилаволди бу сафар узок йиллик қамок жазосига ҳукм қилинди.

Қамокдан қайтган ўғил эски қилиқларини давом эттирди. Наша топиш ҳаётининг мазмунига айланиб қолган

ноқобил фарзанд отасига қўл кўтаришгача етиб борди. Маҳалла-қўйнинг аралашуви, маслаҳати билан Сафарматқул ота ўғлини уйлантириб қўйди. Афсуски, инсон қиёфасини йўқотган бу кимса бегуноҳ хотини бошига не кунларни солмади. Ниҳоят, фарзанд кўрганида ҳам унинг аҳволида ўзгариш бўлмади. Эрининг қилиқларига ортиқ чидолмаган хотин боласини олиб кетиб қолди.

Тилаволдининг онаси бу дунёни тарк этди. Пасткаш фарзанд отасининг нафақасини ҳам тортиб олди, маҳалла-қўйнинг Сафарматқул отага бераётган ёрдамларини ўз нафси йўлида соворди. Нашага пул тополмаган давларда отасининг ёқасига ёпишиб, пул талаб қилди.

Сабр косаси тўлган Сафарматқул ота қариялар уйига кетди. У ерда уни ёлғизлатиб қўймадилар. Маҳалла-қўй унинг ҳолидан хабар олиб турди. Айниқса, келини ва набираси ҳар якшанба келиб, уни кўриб туришарди.

Дафтарнинг сўнги битиклари отанинг ба-рибир фарзандига меҳри сўнмаслигидан нишона беради. Айни пайтда у бу ўринда ўз васиятини айтиб қолдирган: «Майли, бўлар иш бўлди. Қандай бўлсанг ҳам худойим умрининг берсин. Беш кунлигим қолдими-йўқми, буни ёлғиз қодир эгам билади. Сендан сўнги илтимосим: бу йўлингдан қайт, болам».

Дафтарни ўқиб тугатганимдан сўнг, танишим билан яна учрашдим. Унинг айтишича, Сафарматқул ота бемехр фарзандини сўнги бор кўриш илнжи билан кўта-кўта яқинда жон берибди. Барибир, ота ота-да нима бўлганда ҳам, фарзандидан кўнгил узолмайди.

Отанинг сўнги кунини келини ёнида бўлибди. Ота вафот этгач, уни уйига олиб бориб, барча расм-русум билан ўзи қўмбди...

Фарзанд бурчини унутган Тилаволди отасининг ўлимидан беҳабар, кўча-кўйда тентираб юрганини эшитдим. Бундай фарзанднинг аҳволи бошқаларга ибрат бўлишини ва бу йўлга ҳеч кимнинг кирмаслигини истаб, сизларга ҳикоя қилдим.

Аскаралӣ МАМАТОВ,
Чортоқ туманидаги
17-мактабнинг олий
тоифали ўқитувчиси

Тиббиёт мутахассислиги бўйича кадрлар етказиб беришда II-Тошкент тиббиёт институти қошидаги тиббиёт лицейининг ўрни ҳам алоҳида. Замонавий тиббиёт асбоб-ускуналари билан жиҳозланган синфхоналарда лицей ўқувчилари келажакда ўз касбининг устаси бўлиб етишиш учун иштиёқ билан билим олмақдалар. Суратда: лицей ўқувчилари навбатдаги дарсни тинглашмоқда.

Б.РИЗОҚУЛОВ
олган сурат.

СОҒЛИҚ КУШАЖДАСИ

Ҳар йили 2.5 млн. кишининг ёстиғини қуритувчи бу балони яна қандай аташ мумкин? Таркибида 3000дан ортиқ захарли моддаларни яширган бу захри қотил қачонгача инсониятни ҳалокат сари етаклайди?..

Тамаки кашф этилибдики, у одамларга кулфат ёдирмоқда, аниқроғи, уларнинг соғлиғи катта миқдорда бой берилмоқда. Тамаки таркибидаги никотин, аммиак, карбонат ангидрид, бензол каби моддалар инсоннинг барча органларига, айниқса, нафас олиш йўлларида салбий таъсир кўрсатади. Хусусан, тутуни гемоглабел билан бириқиб, мия, юракнинг қислоруд билан таъминланишини издан чиқаради. Шунингдек, тутун таркибида рақ касаллигини юзага келтирувчи 50 дан ортиқ канцероген моддалар ҳам бор. Шунинг учун чекувчилар орасида чекмайдиганларга қараганда ўпка раки 20 марта кўп учрайди. Кузатишлардан маълум бўлишича, чекувчи эркакларнинг турмуш ўртоғи чекмайдиган эркакларнинг турмуш ўртоқларига нисбатан 4 йил кам умр кўрар экан. Энг даҳшатлиси, чекиш оқибатида ҳар йили миллионлаб одамлар ўлим топмоқда...

Афсуски, шундай оғир йўқотишларни кўра-била туриб, инсоният чекиш домига тобора чуқурроқ кириб бормоқда. Хўш, нега бу бало бунчалар оммалашиб кетмоқда?

Нега онгли мавжудот бу офат олдида иложсиз қолмоқда? Ваҳоланки, унинг давоси, ечими ўз қўлимизда. Айни пайтда, унга тобора ғарқ бўлиб боришга ҳам ўзимиз сабабчимиз!

Қаерга қарамайлик, тамакини тарғиб этувчи ранг-баранг рекламаларга дуч келамиз. Телевидениеда, кўчаларда, метрода, умуман, ҳамма жойда шу аҳвол. Рекламдаги сўзларга қаранг: «енгил, ултра енгил, шубҳасиз бизниқидир» ва ҳоказо. Диккат қилсангиз, унинг

лиқлар ёпиштиришни йўлга қўйди. 1972 йилдан эса барча рекламаларда «Чекиш соғлиқ учун хавфли» деган ёзув пайдо бўлди. 1988 йил Канада чекишга қарши бир қанча таъқиқлар чиқарди. Улардан энг муҳими тамаки рекламаларини таъқиқлаш тўғрисидаги қонун эди. Кейинроқ Японияда ҳам шу нарса йўлга қўйилди. Аммо, бундай чора-тадбирлар тўлиқ самара берди дейиш қийин. Қутиларда чекишнинг хавфлилиги ҳақидаги ёзув чиққан йилларда 44 млн. америкалик чекишга одатланиб улгурганди. Ҳар йили балогат ёшидаги чекувчиларнинг 30 фоизи чекишни ташлашга ҳаракат қилади, лекин уларнинг 10 фоизигина буни уддалай олади.

Айни пайтда тамаки чекишнинг гиёҳвандликка ўтишдаги бир босқич эканлигини ҳам унутмаслик керак. Гиёҳвандликда эса ортга йўл йўқ. У фақат ҳалокат сари етаклайди... Хуллас, тамакининг барча зарарлари инсоният онига тўла сингдирилган бўлса-да, бу нарса ундан қутилиш учун ёрдам бера олмапти. Энг мақбул йўл эса, ҳар бир киши иродасини мустаҳкам қилиб, ўзини-ўзи енгитишдир.

Беҳзод МАМАДИЕВ,
ЎзДЖТУ халқаро
журналистика факультети
I-курс талабаси

Абу Наср Форобий XI асрнинг 70-йилларида Сирдарё бўйидаги Фороб қишлоғида туғилди. Форобийлар оиласи туркий қабилалардан эди. Форобий Бағдодда ўқиди, араб, юнон ва яна бир неча тилларни мукаммал ўрганди, фалсафа, математика, астрономия, математика, табобат ва мусиқа билан шуғулланди.

Форобий "Фалсафа манбалари", "Ақл ҳақида рисола", "Давлат ҳақида рисола", "Фазилатли шахар аҳолисининг фикр-қарашлари ибтидоси ҳақида китоб" каби хилма-хил қимматли асарлар ёзди. Ўрта аср фалсафаси ривожига катта ҳисса

нинг ахлоқшунослик соҳасидаги билим ва тажрибалари юксалишида Форобийнинг қарашлари муҳим аҳамиятга эга. Форобий ҳикматларида қуйидагича фикрларнинг гувоҳи бўламиз: "Одамларга нисбатан уларни бирлаштирувчи бошланғич асос инсонийликдир, шунинг учун ҳам, одамлар инсоният туркумига кирганлиги туфайли, ўзаро тинчликда яшашмоқлари лозим".

Еру қўлдаги ҳамма нарса — буюмнинг моддийлиги тўғрисида Форобий ёзади: "Ақл ва нафс инсоннинг бошланғичидир... Аммо бу бошланғичлар одамзотнинг шу табиий бошланғичлар таъсири остида камол топиб, инсонга айланиши учун

жакни олдиндан кўра биладиган, бошқаларга ғамхўр бўлиши керак.

"Фозил одамлар шахри" китобида адолат, тенглик, раҳбарлик борасида ҳам Форобий ўзининг одилона фикрини билдиради: "Маданий жамият ва маданий шахар (ёки мамлакат) шундай бўладики, бу мамлакатнинг аҳолисидан бўлган ҳар бир одам касб-ҳунарда озод, баб-баробар бўлади, кишилар ўртасида фарқ бўлмайди, ҳар ким ўзи истаган ёки танлаган касб-ҳунар билан шуғулланади. Одамлар чин маъноси билан озод бўладилар. Аммо баъзи шахар (ёки мамлакат)лар бўладики, уларда бутун халқ-

ҳар бир инсон ўз ҳаёти давомида эришмоғи лозим.

Форобий "Бахт-саодатга эришув йўллари ҳақида рисола" асарида ўзи орзу қилган фозил жамиятни яна ҳам ёрқин тасвирлайди: "Давлатнинг вазифаси инсонларни бахт-саодатга олиб боришидир, — деб ёзади Форобий, — бу эса илм ва яхши ахлоқ ёрдамида қўлга киритилади". Олим давлатни етук шахс (монархия), етук хислатларга эга бўлган бир неча шахслар (аристократия) ва сайланган шахслар (демократия) ёрдамида бошқариш шакллари қайд этади.

Форобий ахлоқи бўйича бахтли инсон камолотга эришган фойласуфдир. Инсон бахт-саодат нимадалигини тушунган бўлса-ю, унга эришишни мақсад қилиб олмаса, унга нисбатан озгина бўлса-да, шавқ-забқ сезмаса, куч-қувватини бошқа нарсаларга сарфласа, бу қилмишлари ёмон ва ноўриндир. Инсонийлик моҳияти ҳақиқий бахт-саодатга эришув экан, инсон бу мақсадни ўзининг олий ғояси ва истагига айлантириб, бу йўлда барча имкониятлардан фойдаланса, у бахт-саодатга эришади. Халқлар ва шахар аҳллари касб-ҳунарни эгаллашга ва камолотга ўз ихтиёрларица ҳавас билан интиласалар, бу кишилар ҳақиқий фазилат эгалари, ҳақиқий санъат аҳллари.

Форобий бахт-саодатни қадрлаб, унга интилувчиларга шундай маслаҳат ва йўл-йўриқ кўрсатади: бахт-саодатга эришув йўлида нимаки (ахлоқ, касб-ҳунар каби) ёрдам берса, уни сақламоқ ва мустаҳкамламоқ, нимаки зарарли бўлса, уни фойдали насага айлантиришга ҳаракат қилмоқ зарур.

Форобийнинг фалсафий ғоялари ўрта аср ижтимоий фикри тараққиётида жуда муҳим аҳамият касб этадики, бу таълимот инсониятнинг мақсад-муддаоси ҳисобланган маънавий-ахлоқий комилликка эришиш йўлини ёритиб турувчи ўчмас машъалдир.

Ф. МАМАТКУЛОВ,
фалсафа фанлари номзоди,
доцент

«БАХТ БИЛИМ ВА АХЛОҚИЙ КАМОЛОТГА ЭРИШИШДИР»

*Абу Наср Форобий фалсафий теросида
бахт-саодат нуамнолари егими*

қўшиди. У биринчи бўлиб ўз давридаги илмларни тасниф қилди.

Алломанинг илмий-тиббий фанлар ҳақидаги қарашлари "Илмларнинг келиб чиқиши ва таснифи" асарида батафсил ёритилган. Китобда ўрта асрда маълум бўлган 30 дан ортиқ фаннинг таърифи, аҳамияти кўрсатиб берилган. Фанларни олим беш гуруҳга ажратади: 1) тил ҳақидаги илм; 2) математика (арифметика, геометрия, оптика, астрономия, оғирликлар ҳақидаги илмий динамика); 4) табиатшунослик ва математика, физика; 5) шахар ҳақидаги фанлар.

Фанларнинг бу таснифи ўз даврида илмий билимларни маълум тизимга солишнинг мукаммал шакли бўлиб, билимларнинг кейинги ривожини учун катта аҳамиятга эга бўлди.

Марказий Осиё халқлари-

кифоя қилмайди, чунки инсон инсоний камолотга эришувини учун ишлаш (касб-ҳунар)га муҳтождир".

Форобий ижтимоий ҳаёт, жамият масаласида муҳим фалсафий фикрларни илгари сурган ва уларнинг илмий ечимини берган. "Фозил одамлар шахри" китобида "Ҳар бир инсон ўз табиати билан шундай яралганки, у яшаш ва олий даражадаги етукликка эришмоқ учун кўп нарсаларга муҳтож бўлади. У бир ўзи бундай нарсаларни қўлга кирита олмайди, уларга эга бўлиш учун инсонлар жамоасига эҳтиёж туғилади", дейди. Форобий инсонларни ўзаро ҳамкорликка чақиради, дунёда ягона, бир бутун инсон жамоасини тузиш ҳақида орзу қилади.

Бундай жамоани идора этувчи ёки идора этувчилар гуруҳи ўзларида олти та муҳим хислатни ифодалашлари керак, яъни адолатли, доно, қонунларга риоя этувчи ва қонунлар ярата олувчи, кела-

нинг фикри-зикри, ақл-идроки бойлик тўплаш, мол-дунё орттиришга қаратилган бўлади. Улардан чиққан раҳбарлар ҳам раҳбарликни мол-дунёни кўпайтиришда деб биладилар. Бундай раҳбарларнинг қўл остида ишлаган шахар халқларида турли бузуқ одатлар, шахвоний нафс, бир-бирини кўролмаслик, бир-бирини талаш, душманлик, низо-жанжаллар пайдо бўлади. Ана шундай шахар халқларидан хислатлари, майллари турлича бўлган авлод туғилади".

Баркамолликка эришишнинг энг муҳим воситалари таълим-тарбиядир, дейди Форобий. Таълим, Форобий фикрича, назарий ҳиммат, эзгуликларга ўргатса, тарбия эзгу ахлоқий сифатларга ўргатади. Асосий ахлоқий тушунча — эзгулик бахт тушунчаси билан моҳиятан бир тушунчалардир. Бахт мутлоқ эзгуликдир. Форобий назарида, бахт бу билим ва ахлоқий камолотга эришишдир ва бунга

ХАЛҚ НАТУРАЛАРИ

Ҳаётимизда турли-туман қарама-қаршиликларга, зиддиятларга, турмушнинг баланд-паст томонларига кўплаб дуч келамиз. Бу табиий бир ҳолат. Бироқ инсон ўз табиатидан келиб чиқиб, ҳаётга турли кўз билан қарашга одатланган. Жиддий одамлар ҳар бир жараёни қандай бўлса шундайлигича қабул қилдилар, "афанди" мижозлар эса ҳар қандай қийин вазият бўлмасин, осонлик билан "қутулиб" қоладилар. Натижада эса оғзаки ижоднинг маълум ва машҳур жанри ҳисобланган латифалар вужудга келади.

Латифа терминининг маъноси арабча "лутф" сўзидан олинган бўлиб, нозик, майин киноя, қочирим, лутф кўрсатмоқ, марҳамат қилмоқ каби маъноларни англатади. Латифаларнинг жанр сифатида шаклланиши қадимий бўлиб, IX-XI асрларга тўғри келади. Оғзаки ижодимизда латифалар Насриддин Афанди

номи билан боғлиқдир. Латифаларда Насриддин Афандини икки хил қиёфада кўришимиз мумкин. Бирида у ўта зийрак, ақлли, тадбиркор, сўзамол, ҳаётнинг паст-баландини кўриб қўйган, адолатсизликка қарши турадиган, халқ ғами билан яшайдиган шахс сифатида намоён бўлса, иккинчи қиёфада эса у ўта содда, муғомбир, калтабин, телбанамо киши сифатида гавдаланади.

Афанди бир куни бир амалдор билан гаплаша туриб, "сиз аҳмоқ одамсиз" деб юборади. Ҳақоратга чидай олмай ғазабланган амалдор афандини қозига олиб боради.

— Ҳозирок уэр сўра, сиз аҳмоқ эмасиз, кечирасиз, деб айт, — дейди қозикалон Насриддинга. Ночор қолган афанди ноилоҳ амалдордан уэр сўрайди:

— Сиз аҳмоқ — одам эмасиз! Кечирасиз...

ёхуқ бир куни
афанди...

Афанди сўз ўйини воситасида амалдорнинг ҳам, қозининг ҳам дидсизлиги, бефаросатлиги ва худбинлигини нозиклик билан фош этади. Бу ўринда афанди ақлли ва тадбиркор, нозиктаъб кизиқчи сифатида намоён бўлади. У ҳар бир сўздан кўп маъно топишга ёки бирор сўзга урғу бериш орқали бошқа маъно беришга эришади.

Бир сўз билан айтганда, халқ латифалари, асосан, жузъий камчиликларни танқид қилиб, хушчақчақ кулгу яратади. Бу кулгу одамларнинг сўз ўйини, ҳазил-мutoйбаси туфайли юзага келади ва аниқроғи, латифалар турмушдаги нуқсонлардан огоҳ бўлишга, тегишли хулоса чиқаришга чорлайди. Унинг аҳамияти ҳам ана шунда.

Босит ЙЎЛДОШЕВ,
ЎЗМУ журналистика факультети талабаси

DO'JONLAR
O'YUN

Кайковус насиҳати:
"Ота-онангга қандай муомала қилган бўлсанг, фарзандларингдан ўша муомалани кут".

Раҳмон ибн Самок насиҳати:
"Хушфеъл одам доимо роҳатда бўлади, уйқусида ҳам кўрқмайди. Чунки инсон бедорликда нимани одат қилган бўлса, уйқусида ҳам ўшани кўради".

Парвиз насиҳати:
"Таъмагир бўлмаслик зарурки, балоларнинг хилма-хили ана шу таъмагирлик сабабли юз беради. Одам арзимас нарсаларга ҳам жаҳлини чиқаравермаслиги керакки, кишига жаҳлдан ҳам кучлироқ душман йўқ. Чунки жаҳли чиққан одам ўзини билмайди".

Ҳинд ҳақимининг насиҳати:
"Сабру чидамли одам пушаймонлик тортмайди. Кам қийналган одам кам роҳат топади. Уялиш ёшларга чирой, кексаларга айб. Ботирлик аскарларга чирой, ўғриларга эса айб. Уч тоифа одамни кўрмай туриб севиш мумкин: олимни, сахийни ва одил кишини".

БИР
ХОВУЧ
ДУР

Энг оғир дарғ — ногонлик, энг кучли хасталик настқашликдир.

Қалол меҳнат билан топилган ва хайрли ишларга сарф қилинган бойликдан яхшироқ, бойлик йўқ.

Ёмон одамнинг яхшилиги зиён бермай туришидир.

Ахлоқ одам ўзиникини омонатга қўйиб, бировдан омонатга сўрайди.

Ҳар ким ўз оғзининг қорувли бўлса, нафаси бўғилмайди.

Тил тинч бўлса, қилда ўқинч бўлмайди.

"Ҳикматнома"дан

Izhor

Ҳар бир сўзни айтганимизда ёки эшитганимизда қалбимизда уша сузга монанд туйғулар уйғонади.

“Уқитувчи” сўзи билан дучлашсак, беихтиёр узимизни унглай бошлаймиз, ёқамиз, енгимизни тузатган бўламиз. Овозимизни пасайтирамиз. Йўлнинг чеккароғига утаммиз.

Бугун бу муаллимларимизга устоз деб мурожаат қилаяпмиз. Устозлик, менинг назаримда, уқитувчиликдан ҳам улутроқ, юқорироқ мақом.

Уқитувчиликни, эҳтимол қайси бир маънода, касб деб аташ мумкин. Аммо устозлик оддийгина касб эмас.

Биз ҳаммамиз яхши биламиз, ота-оналик инсонга қисмат. Фарзандни дунёга келтирдингми уни боқишга, тарбиялашга, вақти келиб, уй-жойли, оилали, касб-корли этишга бурчлисан. Худонинг, банданинг олдида ҳам бу бурчингга қойимсан. Мен устозликни ҳам ана шундай улут бир бурчни зиммасига олган инсоннинг унвони деб уйлайман. Фақат фарқи шуки, устозликни инсон узи танлайди, унинг меҳнату машаққатларини ўз ихтиёри билан гарданига олади.

Бу нурли, ҳароратли суз сузликларимиздаги энг қадимий сузлардан. Ва шунинг учун унинг таржимаи ҳолида бугуни, эртасига ибрат бўладиган куп яхши воқеалар бор.

Ҳазрат Алишер Навоий машҳур “Ҳамса”сидаги ҳар бир дoston дебoчасида Яратганга, пайғамбарларга ҳамд айтади. Шулар қаторида ҳар бирида устозлари Абдурахмон Жомийга ҳам бағишловлари бор. Алишер Навоийдай улут, ўрни ўз замонида ҳам, барча замонларда ҳам жуда юқори бўлган шоирнинг устозга эҳтироми, уни қандай мартабада, кимлар қаторида курганининг узиёқ устозлик мақоми тушунчасини тафаккуримизда бир қадар баландлаштириб юборади.

Тарихлардан аён: устозлари исмига обидалар бунёд этган ҳукмдорлар қанча, ҳатто, ўз жасадини устоzi пойига қўймоқни васият этганлар қанча...

Демак, устозлар ҳам шундай ҳурмат-эҳтиромга, шундай таъвофга лойиқ бўлишган. Биз бугун муаллимларимизни ҳам шундай атаётган эканмиз, бу ҳам тасодиф эмас.

Онам раҳматли ўз уқитувчилари ҳақида такрор-такрор ҳикоя қилиб берардилар. Еринг, мулкинг бор, уйингда мардикор асрайсан, қулоқ, муштумзурсан, дея онамнинг оталари—бобомизни 1936 йилларда Украинанинг Херсон вилоятига сургун қилиб юборганлар. Бадарга қилинган оилаларнинг болаларини сургундаги муаллимлар бир бинога туллаб уқитишган.

“Бизни 4-синфдан интернатга утказишди. Интернатимизда бошқа кишлоқлардан ҳам болалар куп эди. Уқитувчиларимизни Холмирза ака, Гуломназир ака деб чақирардик. Кечқурун ҳам этиб қолардик, фақат шанба куни дарсдан чиқиб уйимизга қайтардик. Кечқурун бир марта овқат бериларди. Муаллимларимиз ёнимизда утиришиб, бизни овқатлантирарди, сунг кечликка утиришарди. Неча марта ўзларининг бир парча қора нонларини ҳам ним-

жонроқларимизга бўлиб бериб, қуруқ чойми, қарам шўрва ичганларини курганман, — дердилар онам кузда ёш билан ўша кунларни эслаб. Ҳар шанбада 12-15 ёшга кириб қолган бўлсакда, биз қизларни қишлоқ-қишлоғимизга уқитувчиларимиз навбат билан кузатиб қўярдилар”.

Онам биз — фарзандларининг изидан Фаргона, Тошкентга келганларида ҳар доим Украинада бирга ўқиган дустлари ва албатта қаттиқ кунларда бошларини силаган муаллимларини излардилар. Ҳеч эсимдан чиқмайди. Фаргоналик курсдошим Анвар Гуломов дея қайсидир ҳамкасби ҳақида гапириб қолди.

— Оналарининг исми Шакархон эмасми? — деб хушёр тортдилар онам.

— Балки...

— Сочлари узун аёл эди, оталари...

Хуллас, ҳақиқатан ҳам ўша қувалик Анвар Гуломов онамни Украинада ўқитган Гуломовнинг фарзанди бўлиб чиқди. Онам у билан телефонда гапиришди, дадалари дунёдан утган экан, онам ўлига у кишининг қанчадан-қанча яхшиликларини гапириб берди, Фаргонага борганимизда атайлаб бизни етаклаб, ўша киши қабрига зи-

лим” ёки “фалончи опа ёки ака” мурожаатларининг бугунга келиб бизда “устоз” сўзига алмашганида ҳаётий зарурият борлигини далиллайди.

“Қувди, қочди”, “ҳайдади” даврлари утиб, бугунга — дорил-омон замонларга етиб келдик.

Шу уринда

РИВОЯТ

Эмишки, қадим-қадим замонларда бир шоҳ мулкига қарашли чекка улқадаги ёш, норғул йигитлар қизиққонлигиданми ё ҳақиқатан ҳам бир адолатсизлик бўлганми ҳукмдорга қарши исён кўтаришибди. Вақт-соати этиб, ҳукмдор исённи бостириш учун курган чора-тадбирлар иш бериб, исёнкорлар бошлигини тутиб шоҳга олиб келишибди.

Табиийки, у улимга ҳукм қилинибди. Ҳукм ижро этилиш лаҳзалари майдонга оқ соқолли бир нуроний кириб келибди:

— Шоҳим, бир қошиқ қонимдан кечинг, гапиришга изн беринг, — дебди у.

Шоҳ изн берибди.

— Шу қаршингиздаги бебош — менинг шогирдим. Мен унга 10 йил дунёвий ва руҳоний илмлардан сабоқ берганман. Унинг айби — менинг гуноҳим, уни мамлакат шохининг ҳар қандай

Аслида шоҳ иккаласига ҳам “улим” сўзини ёздирган экан. Ўз номардлигини одамлар куз унгида ошкор эта олмаган ҳукмдор шогирд ва устозга барабар жавоб берибди.

Дунёни мувозанатга солиб турувчи ё мувозанатдан чиқариб юбуровчи бир неча тушунчалар мавжуд. Бу тушунчаларнинг энг кучлиси, энг таъсирчани Адолат ва Адолатсизлик, назаримда. Уқувчи учун эса — синфхонаси дунё, у адолат ва адолатсизлик сабоқларини илк бор уқитувчида ҳис этади.

Албатта — ота-она бирламчи.

Аммо бола ота-онага ҳамиша уй, оила деб қарайди.

Уқитувчи эса унга — жамият. Демак, боланинг жамиятда адолатни ҳис этиш даражаси купроқ уқитувчига боғлиқ.

Демоқчиманки, устозлик мақоми ҳақида фикрлаганимизда бугун ҳам уйлаб куришга, узимизни таҳлил қилиб, туғри хулосалар чиқаришга асос бўлувчи хатти-ҳаракатлар оз эмас.

Шу уринда

ҲИКОЯ

Менга туртинчи синфнинг раҳбарлигини беришди. Бир уқувчим сентябрдан бир ҳафта утсаям мактабга келмади. Уйи-

ДУНЁДАГИ ЭНГ ЯХШИ УЎЗОҚ

ёратга олиб бордилар.

Демоқчиманки, ўз ризқидан қийиб, болага берилган насиба ҳам, бир оғиз яхши суз ҳам бекор кетмас экан. Меҳр-муҳаббат бўлиб унарган инсон кунглида.

Яқинда телевидениеда Франция киночиларига тегишли “Дарахт болалари” деб номланган бадиий фильм намойиш этилди. Унда фашистлар қаҳрига учраган бир гуруҳ яҳудий болаларини мураббий, муаллимлари қандай қилиб изқуварлардан асраб қолгани кўрсатилади. Улар болалар учун махсус уйчалар ясаб, уйчаларни дарахтларга ўрнатишди, туғрироғи худди челақда лой кўтаргандай қилиб арқон ёрдамида кўтаришди. Иккинчи тарафига тош осиб, мувозанат ҳолига келтириб қўйишди.

Изқуварлар урмонни оралай-оралай болаларни тополмай жунашади. Ушанда ҳар бир мураббий ўз жонини гаровга қўйиб қилади бу ишни. Агар ҳийлани сезиб қолишса, болаларга қўшиб, уларнинг ҳаммасини қириб юборишарди.

Бу тарихий воқеа асосида ишланган кино бўлиб, асарни ўша қўтқарилган болалардан бири ёзган экан.

Мана, мураббий-муаллим меҳнатининг фақат инсон умри, унинг бахти бўлиб эмас, маънавият бўлиб, адабиёт бўлиб қайтгани.

Бу тарздаги кечинмалар йиллар давомида ишлатилиб келинган “уртоқ муаллим”, “муал-

ишини табиий қабул қилишга ургата олмабман. Уни озод қилиб, мени улимга ҳукм қилсангиз, — дебди нуроний одам.

Шоҳ унинг айтганини қилиб, халқнинг куз унгида исёнкорни шундайича озод қилиб юбора олмасди. Бегуноҳ, бунинг устига кекса одамни улимга ҳукм ҳам қила олмасди. Аммо “у учун мен гуноҳкор” деб шогирди жонини сураб турган устозни ҳам очикдан-очиқ рад қила олмасди. Шундай қилса у халқ кузи олдида бир неча бош пасайиб кетарди. Шоҳ бир лаҳза уйлаб бир қарорга келибди.

— Мен сизнинг устозлик мақомингизни ҳурмат қиламан, — дебди. — Ҳозир икковингизнинг жонингизни ҳам тақдирга топшираман. Мана, қўлимда икки қоғоз, бирига “улим”, бирига “ҳаёт” деб ёзилган. Сизга қоғозни тутамиз, агар “ҳаёт”ни олсангиз, омад Сиз томонда, шогирдингизга ҳам, ўзингизга ҳам ҳаёт ато этаман. Агар “улим” тушса...

Нуроний бу дунёда куп яшаган, куп айёрликларга, куп номардликларга дуч келган экан.

Патнисга солиб думалоқлашиб олдига келтирилган тугмачадай қоғозда нима борлигини ҳис этибди ва дарҳол биттасини олиб, ютиб юборибди ва ҳамани ханг-манг этганча, иккинчи қоғозни очиб ўқибди:

— Шоҳим, бунда “улим” ёзилган экан, демак, мен биринчи бўлиб “ҳаёт”ни олибман, — дебди.

га бордим. Бу бола синфдошларидан 3 ёш катта, яъни туртинчи синфгача ҳар бир синфда бир марта қолдирилган экан. Гавдаси катта, тулагина бола эди. Мен унга яхши гапириб, алдаб-сулдаб олиб келдим. У жуда ёмон ўқирди, бунинг устига синфдошлари гавдаси катталиги учун ҳазил-мазах қилишарди. “Дед” дейишарди орқаворотдан.

Аммо унинг фазилати ҳам бор эди. У ота касбини зўр эгаллаган яхши дурадгор эди.

Менинг турли-туман курғазмалли асбоблар ясашимга ёрдам берарди. Бошқа фан уқитувчиларига ҳам ялиниб, ёлворардим: “Мактабга келсин, курғазмалли куролларингни бутлашга кумак берсин. 8-синфни бир амаллаб тутатса, кучада қолмайди” деб.

Ўша уқувчим туфайли нечта фан уқитувчилари билан жанжаллашдим. Баъзилари унинг кунглига қаттиқ тегса, яна дарсга қатнамай қўярди, яна уйига ялиниб борардим.

... Хуллас, тақдир экан, синфим 8-синфни битириш арафасида мен ўша мактаб ва шаҳардан кетдим. Кетаётди директоримиздан “...нинг имтиҳонларига ёрдам қилинг, меҳнатим ерда қолмасин” деб илтимос қилдим.

Мен яқинда тасодифан ўша мактабда бирга ишлаган уқитувчилар билан давradoш бўлиб қолдим. Улар бўлиб утган воқеаларни хотирлаб, ўша уқувчимни эслашди.

— Катта фирманинг эгаси. Мебел ясашади ака-укалари билан четга ҳам чиқаришяпти,

— дейишди.

Қувонганимни курсангиз! — Доим “Ўша муаллимамиз келса оёғига қўй суяман” деб юради, — дейишди.

... Эртаси, учиб кетиш учун аэропортда турсам, бир басавлат киши келиб, менга қараб жилмайиб турибди. Кузидан танидим — ўша уқувчим! Кечаси ҳамкасбларим уйига кўнгирак қилиб айтишган экан.

— Бехосдан эшитдим, аввалдан билганимда қуруқ келмас экан, — деди у ва қўлини очиб кафтини курсатди — жажжигина ҳумо қуш...

Бир пайтлар рус тили муаллимаси “Чорагига “2” қўяман” деб туполон қилганда, мен унга кичкина ҳумо қуш ясаттирган эдим ва ўша муаллима ҳузурига бошлаб бориб:

— Бу қуш ҳаммага бахт келтиради, ...жон сиз учун махсус ясабди, энди доим омадли бўласиз, — деган эдим. Муаллима кула-кула “3” баҳо қўйган эди.

— Сизга ҳам ясаб келдим, — деди у худди ёш болага ўхшаб. Кузларимдан ёш чиқиб кетди, уни боламдай бағримга босгим келди, лекин ёлкасига ҳам қўлим етмасди...

Бир муаллиманинг тулиб-тошиб сузлаган ҳикоясидан куришиб турибдики, устозлик мақомига риёзат чекиб етилади. Бу етишишнинг қоидалари бўлачча — олий тоифа олиш, куриктанловлар голибаси бўлишдан ҳам бошқача.

Менинг Фаргона вилояти Қува туманидаги 17-мактабда дарс берадиган Зухра Алиева деган уртоғим бор. У деярли доим Тошкентга қайсидир танловми, олимпиадага қатнашишга келган уқувчиларини ўзи етаклаб олади. Қаҳратон қишми, ёз чиласими — улар билан бирга юради.

“Кел, бирпас гапиришайлик, ўзлари боришсин” десам, “Улар менга, хаффа бўлмагину, ҳозир сендан ҳам муҳимроқ, ёнида турсам, далла бўлади” дейди.

Бир йили “Алла” танловига уқувчиси қатнашган, мен ҳам Зухра билан бирга Абулқосим мадрасасига борганман. Уқувчиси саҳнага чиққанда, Зухрани кузатдим. Бирга алла айта-япти, бирга нафас оляпти... Голиб чиққанда уқувчи қолиб суюнганидан Зухра йиғлаб юрибди.

Мустақиллик шарофати, Президентимизнинг бу соҳага алоҳида эътиборлари туфайли ҳар йили куплаб уқитувчилар мукофотларга муяссар бўлишади. Аёлларнинг узидан учта Ўзбекистон Қаҳрамони борлигининг узиям маорифга эътиборнинг олий намунаси.

Мен барибир “Устоз” сўзига эришиш йўли бошқачароқ бўлса эди, деб уйлайман, асл моҳиятига яқинроқ бўлса... Чунки сузлар асл моҳиятидан узоқлашган сари кучини йўқота боради.

Устозлик мақоми учун уқитувчилар ихлос билан қурашса аини муддао булар эди.

Чунки Устоз бўлмоқни ихтиёр этганлар, уни қисмат билганлар бу йўлнинг осон эмаслигини, ҳосили бир-икки кунда униб ҳам чиқмаслигини билади. Унга ҳам майса, гул эмас, Адолатли, Зиёли, миллатпарвар ХАЛҚ бўлиб униб чиқишини ҳам тасаввур этади. Ана шу тасаввурнинг ўзи унга куч беради, ана шу тасаввурнинг ўзи унга яна бир мукофотдир.

Кутлибека РАХИМБОВЕВА

ҚАЛБДАГИ САЛОҲИЯТ

Навоийшунос олима Суйима Ганиеванинг ҳаёти илм билан чамбарчас боғлиқ. У ҳақда гапирганда, сўз ва таъриф ахтаришга асло ҳожат йўқ; сўз ҳам, таъриф ҳам ўз-ўзидан тугилмади. Чунки XX аср ўзбек матншунослиги, навоийшунослиги ва мумтоз адабиётимиз матнлари нашр ишларини Суйима Ганиева номи ва фаолиятисиз тасаввур этиб бўлмайди. Шунинг учун ҳам зеҳни-заковати юксак бу олиманинг ишлари фақат мамлакатимизда эмас, балки хорижий ўлкаларда ҳам тан олинган.

Назаримизда, Суйима Ганиева илм ва тадқиқотчилик фаолияти билан машғул бўлмаганда ҳам барибир адабиётдан, айниқса мумтоз шеъримиздан йироқ ҳолда кун кечири олмасди. Негаки у табиятан гўзаллик ва нафосат идрокига қодир бўлиб дунёга келган. Шу боис у ҳаёт ва адабиёт ҳодисотларига кенг нигоҳ ташлайди, ҳеч вақт шахсий туйғуни тарихий, маърифий туйғудан олдинга чиқармайди. Илмий тадқиқотларида у доимо синчковлик билан, тасодифий факт ва маълумотларга ён бермасдан изланадики, бундаги завқ, билагонлик ва табиийлик ўқувчини бефарқ қолдирмайди.

Суйима Ганиевада ҳақиқий олим, ўткир дидли, толмас тадқиқотчи учун зарур бўлган деярли барча фазилат ва хислатлар мавжуддир десак, асло муболага бўлмайди. У, аввало, тил билади. Форс ва рус тилларида ҳавас қиларли ўқиб, ёза ола-

ди. Бунинг энг эътиборли далили Алишер Навоийнинг рус тилида 10 жилдик асарлар тўпламида "Мажолис ун нафоис", "Ҳолоти Саййид Ҳасан Ардашер", "Ҳолоти Пахлавон Муҳаммад" асарларининг Суйима Ганиева таржимасида чоп этирилганидир.

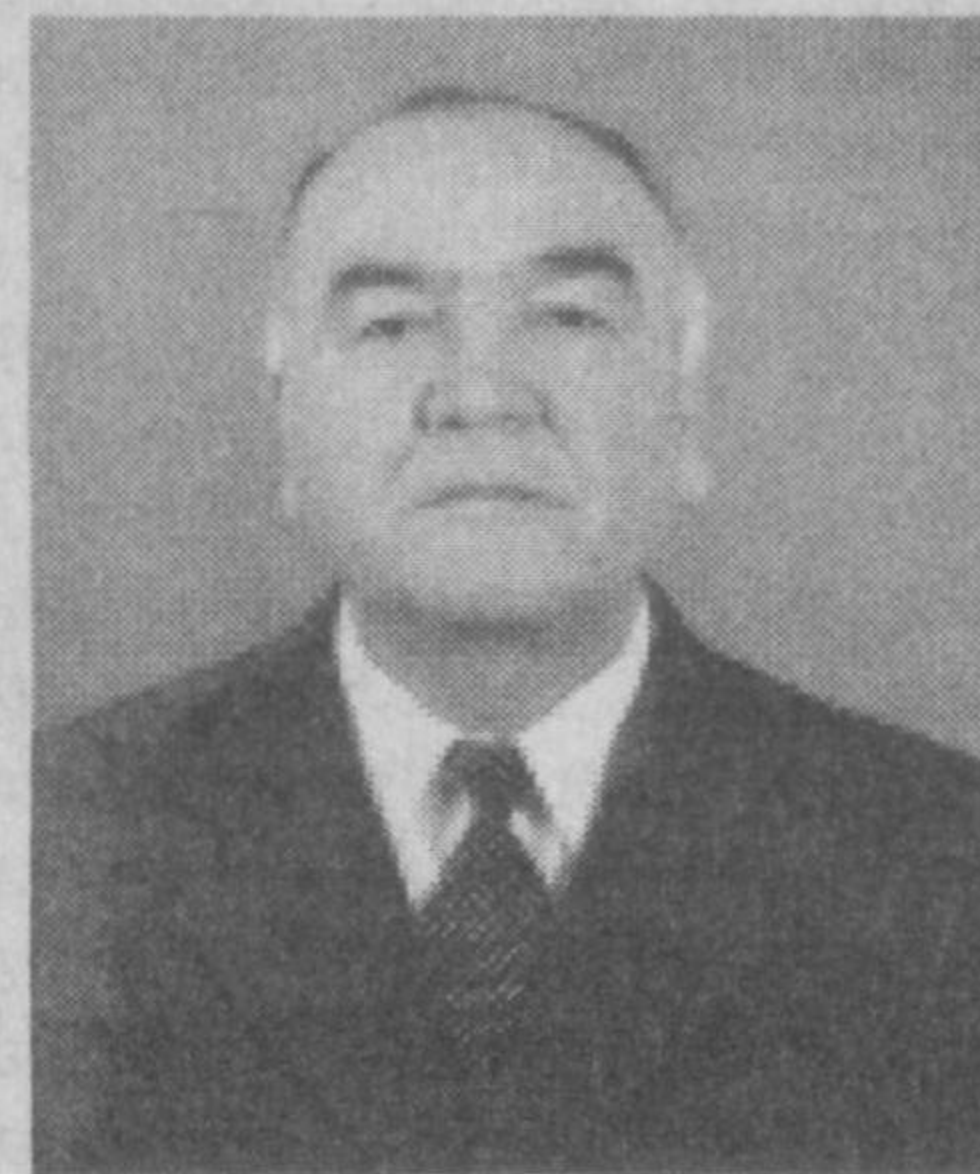
Беруний номидаги республика Давлат мукофоти лауреати, Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасининг аъзоси, улкан салоҳиятли олима Суйима Ганиева тўғрисида кўп гапириш мумкин. Унинг таржимонлиги, мураббийлик фаолияти ҳам диққатга лойиқдир. Суйима Ганиева устозларига қанчалик садоқатли бўлса, шогирдларига ҳам шунчалар эътиборли ва меҳрибон. Илмий фаолияти билан бир қаторда республикамиз олий ўқув юртлари, жумладан шарқшунослик институти ва Тошкент Давлат консерваториясидаги кўп йиллик самарали меҳнатлари натижасида бу билим даргоҳларини битириб чиққан собиқ талабалар кўнглидан жой олган.

Сабаби, олима билим даргоҳларида илмий тажрибаларини ёшларга адабий мерос орқали, дошизманд мутафаккирларимиз ва адабларимизнинг ибратли ҳаётлари орқали таъсир кўрсата олиш салоҳиятини ҳам намоён этиб келаётир. У маърузаларида тингловчини мумтоз адабиётимиз сирли оламига жуда тез олиб кириб кета олади. Шогирдлар қалбига йўл топиш учун билими ва иши билангина эмас, айти пайтда одоб-ахлоқи, инсонийлиги, маданияти билан ҳам кишини ром этади. Талабалар ўз мураббийларининг 1999 йилда "Эл-юрт хурмати" ордени билан тақдирланганини шу боис ҳам манауният билан қабул қилдилар.

Олима ҳозирда ҳам Навоий ижоди, адабий манбашунослик, таржимашунослик, мумтоз адабиёт билан боғлиқ бир қатор фанлардан талабаларга сабоқ бериб келмоқда. Мустақиллик йиллари таълим соҳасидаги барча ўзгаришларга муносабатини ҳозиржавоблик билан билдира олган мураббий сифатида "Навоий асарлари матншунослиги", "Балогат илми", "Иншо санъати" каби ўқув дастурлари тузиб, соҳа мутахассислари эътиборига ҳавола этди. Бу дастурларнинг замон талабига мувофиқ фан бўлиб шаклланиши йўлида кўп саъй-ҳаракатлар қилди.

Иброҳим ҲАҚҚУЛ,
филология фанлари доктори,
Алимулла ҲАБИБУЛЛАЕВ,
филология фанлари
номзоди

Турсун Шодиев иқтисодиёт мутахассислигига меҳр қуйганлиги туфайли 1960 йилда Тошкент Халқ ҳужалиги институтига ўқишга кирди. Талабалик йилларида она тилидан ташқари инглиз ва рус тилларини мукаммал ўрганишга, мутахассислик фанларини чуқур ўзлаштиришга, илмий тадқиқот ишларида фаол иштирок этишга эътиборни қаратди. Институтни имтиёзли диплом билан тугатгач, "Қишлоқ ҳужалиги

ЖАҲОНГАШТА УСТОЗ

иқтисоди" кафедрасининг изланувчи-тадқиқотчиси бўлиб ишлаб бошлади. Тадқиқотчилик йилларида у математика фанининг янги истиқбол йўналишидан бири — "Оптимал дастурлаш" соҳасини мукаммал ўзлаштиришга ва халқ ҳужалиги тармоқлари ва корхоналарида иқтисодий-математик усуллар ҳамда моделлар қўллаш асосида бошқаришни такомиллаштириш муаммолари билан қизиқди.

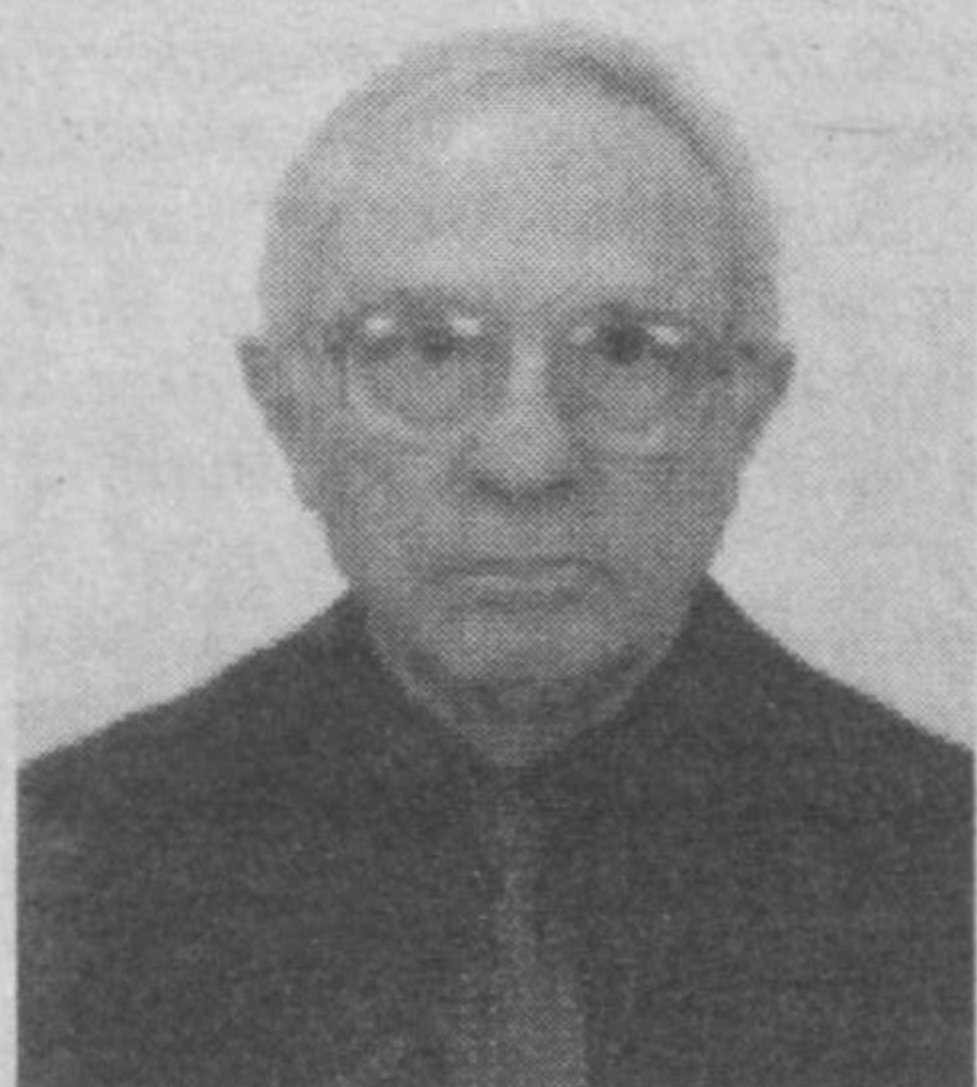
Ҳозирги кунга қадар "Иқтисодий кибернетика" кафедраси мудири бўлиб ишлаб келаётган домла 1988 йилда докторлик диссертациясини ҳимоя қилиб, иқтисод фанлари доктори илмий даражасига ва 1989 йилдан эса профессор унвонига сазовор бўлди.

Утган давр мобайнида Ан-қара

Давлат университетида, АҚШ-да, Жаҳон Банкнинг иқтисодий ривожланиш институтида, Мичиган Давлат университетида, ТАСИС дастурининг магистратурасида, Бельгия, Франция, Англия ва Австралиянинг бизнес марказларида ўз малакасини оширди. У Европанинг МВА ихтисослиги дипломи соҳибдори ҳисобланади. Т.Шодиев илмий тадқиқотларида қишлоқ ҳужалигининг барқарор ривожланишига таъсир этадиган омиллар, уни жадаллаштириш, иқтисодий самарадорлигини ошириш, кўп ечимли вариантлардан фойда микдорларини максималлаштирувчи муқобил вариантни танлаш муаммоларини чуқур тадқиқ этиш уз ифодасини топган.

Суннатулла РИЗАЕВ,
ТДИУ фахрий профессори

МАҚСАДГА ЙЎНАЛТИРИЛГАН УМР

Ҳарбий хизмат инсон ҳаётида ўчмас из қолдиради. Агар унинг навқирон ёшлиги армия билан боғлиқ бўлса, киши ҳаёти катъий интизом доирасидан чиқмай, ҳар лаҳзанинг аниқ ва равшан мақсадга йўналтирилиши одат тусига кирилади. Борис Львович ҳаётининг 35 йилли ҳарбий хизматда кечди. Ундан кейинги илмий-педагогик фаолияти давомида ҳам у қадамбақадам, аниқ мақсадларга интилиб, фан номзоди, доцент, профессор унвонларига эришди. Унинг педагогик имкониятлари 1981 йилдан бошлаб Тошкент автомобиль йўллари институтида доцент, кейинчалик кафедра мудири лавозимларидаги фаолияти давомида ёрқин намоён бўлди. Педагогик технологиялар ва замонавий ўқитиш услуби соҳасидаги тадқиқот натижаларининг даврий, илмий-услубий журналларда эълон қилиниши Борис Львовични янги ташкил этилган Олий ва ўрта махсус мактаб муаммолари институтига (ОЎММИ) таклиф этилишига сабаб бўлди. Б. Фарберман 1995 йилдан

ҳозирги кунгача институтнинг "Янги педагогик технологиялар ва таълим сифати" бўлимига раҳбарлик қилмоқда. Шу давр ичида Ўзбекистонда педагогик технология соҳасида янги илмий мактабга асос солинди. Улар орасида Ф.Жумабоева, Н.Авлиёқулов, Ҳ.Усмонов, Л.Убайдуллаева, Р.Мусина, К.Эшматовлар тилга олинади.

1999 йилда ўтказилган республика анжуманида сўзга чиққан шотландиялик эксперт Я.Смитнинг таъкидлашича, ўзбекистонлик олимларнинг педагогик технология соҳасида олиб бораётган тадқиқотлари ЮНЕСКО дастурларига ҳамоҳанг келади. Ва бу соҳада диққатга сазовор натижаларга эришилди.

Педагогик технология асосида дарсни лойиҳалаш ва кафолатланган натижага эришиш бўйича Б.Фарберман раҳбарлигида нафақат ОЎММИда, балки барча вилоятларда ўнлаб сайёр семинарлар, курслар, тренинглар ўтказилмоқда. Бу эса дарсларнинг аниқ мақсадга йўналтирилишига, таълим сифатини кўтарилганга ёрдам беради. Педагогларга қўлланма сифатида Б.Фарберман қатор услубий ўқув қўлланмалар, тавсиялар нашр этди. 2002 йил бошида нашрдан чиққан "Олий ўқув юртларида ўқитишнинг замонавий усуллари" номли ўқув-услубий қўлланмаси янги тадқиқотлар натижасида яратилган янги китобдир.

Қ.РЎЗИЕВ,
Олий ва ўрта махсус мактаб муаммолари институти директори ўринбосари

Fanimiz fidoyilari

Ҳар қандай фаннинг асоси ва асл манбаи ҳаёт ҳисобланади. Инсон яшар экан унинг минглаб орзулари, интилишлари бўлиши табиий. Мана шу ташвишлар ҳаётнинг асосий маъносини ташкил этади. Кўчқор Хоназаров авлоди катта орзулар билан мактабни тугаллаб турганида, тўсатдан кўтарилган ҳаёт бўронлари уларнинг умидларини сўндириб ташлади. Бу инсон иккинчи жаҳон урушида иштирок этди, жанггоҳларда оддий аскар, офицер ва ҳарбий раҳбар сифатида қон кечди. "Агар мен шу урушдан эсон-омон қайтсам, бутун умримни аввало тинчликка, кейин эса адолатга бағишлайман, бир умр энг яхши инсоний фазилат

учун кўп ва ҳўп иш қилди. Айниқса, ўзбек тилининг фалсафий асослари ва имкониятларини ишлаб чиқишда катта фуқаровий фаоллик намуналарини намоён этди.

Устоз Тошкент чет тиллар институтида (ҳозирги ЎзДЖТУ) ўз билим ва тажрибаларини талабаларга ўргатди. Ҳозирда эса Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университетида кафедра мудири лавозимида меҳнат қилмоқда.

Олимнинг дунё сахнига чиқишида унинг ўзга тилларни билиши катта рол ўйнади. Қ.Хоназаров талабалик йилларидаёқ француз тилини мукаммал эгаллаб олган эди.

Шунинг учун ҳам кўплаб халқаро конференция ва симпозиум-

бининг ва инглиз тили тўғрагининг раҳбаридир. Саксон ёшга тўлаётган атоқли олимимиз ҳаёлида ҳар доим қутилмаган муҳим ва долзарб муаммолар ғўжгон ўйнайди. Чунки, замон олимларимиз олдида ўзбек тилини ривожлантириш, миллий фалсафамизни тиклаш ва мукамаллаштириш, халқлар дўстлиги борасида янги концепцияларни ишлаб чиқиш каби вазифаларни кўйди. Мана шу мавзуларнинг барчасини Кўчқор ака ўзи учун бевосита тегишли бўлган муаммолар деб тушунади. Ўзбекистонда хизмат кўрсатган фан арбоби Қ.Хоназаровнинг 20 рисоласи, 300 дан ортиқ илмий мақолалари эълон қилинди. Мустақиллик даври-

МИЛЛИЙ ФАЛСАФАМИЗ ФАХРИ

ларни ҳимоя қиламан!" Уч марта оғир ярадор бўлган Қ.Хоназаровнинг ана шу ниятлари ижобат бўлди.

Урушдан кейин Кўчқор ака Москвадаги Халқаро муносабатлар институтининг талабаси бўлди. Урушдан кейинги авлоднинг энг илғор вакилларида бирига айланди. "Халқаро ҳуқуқ" ва "Француз тили бўйича референт-таржимон" ихтисосликларини аъло даражада эгаллади. У институти тугаллаганидан сўнг уч йил ўтар-ўтмай номзодлик диссертациясини ёклади, ўн йилдан сўнг эса фалсафа фанлари доктори илмий унвонини олишга муяссар бўлди.

Ўзбекистонда интеллектуал маданиятнинг ўсишида, илм-фан тараққиётида Қ.Хоназаровнинг катта ҳиссаси бор. Устоз олим ўзбек тилини ривожлантириш

ларда қатнашиб, ўзбек фани довуругининг бутун жаҳонга таралишига яқиндан ёрдам берадиган чиқишлар қилди. Жумладан, у Варнадаги (Болгария, 1973), Дюсселдорфдаги (Германия, 1978), Монреалдаги (Канада, 1983), Брайтондаги (Англия, 1988), Париждаги (Франция, 1984) халқаро симпозиум ва конференцияларда француз ва инглиз тилларида маърузалар ўқиган.

Олимнинг барча илмий ишлари тилнинг жамиятда тутган ўрнига, миллий сийёсат равнақи масалаларига, миллатлараро муносабатларнинг истиқболига бағишлангандир. Мураббий айти кунларда бошқараётган кафедра ҳам "Жаҳон маданияти ва фалсафа" деб номланади. Шунингдек, Иброҳим Мўминов номидаги Фалсафа ва ҳуқуқ институтининг етакчи мутахассиси, ёш файласуфлар клу-

нинг ўзидаёқ устознинг 130 дан ортиқ илмий ва илмий-маърифий асарлари, жумладан учта монография, 8 рисола ва ўнлаб илмий-тадқиқий мақолалари эълон қилинди. Олимнинг "Давримиз ва тилимиз муаммолари", "Мустақиллик ва ёшларни байналминал руҳда тарбиялаш", "Мустақиллик лугати" сингари илмий-оммабоп нашрлари бугунги кунимиз эҳтиёжи даражасидаги китоблардир.

Қ.Хоназаров шу кунларда ҳам Ўзбекистон Республикаси Олий Аттестация комиссиясининг аъзоси сифатида мустақил республикамизга ёш олимлар, юқори ихтисосли мутахассислар етказиб беришда фаол иштирок этмоқда.

Гулнора МАНСУРОВА,
Тошкент Давлат юридик институти доценти

«ТАФАККУР» БИРЛА...

“Алишер Навоий асарларини ўқингга чоғланиш чўққига тирмашаётган альпинист ҳолатини эслатади. Одатда альпинистлар чўққига ўз йўллари билан кўтарилишга уринади. Чунки чўққи битта, йўл эса турли бўлса-да, ҳар бирининг ўз жозибаси, ўзига хос манзаралари мавжуддир”.

“Тафаккур” журналининг 2002 йилги 1-сонига эълон қилинган таниқли олим Абдулла Аъзамнинг “Мажнун муҳаббати” мақоласи Алишер Навоий деб аталмиш тоғнинг “Лайли ва Мажнун” дея номланмиш чўққисига кўтарилишнинг янги, ўзига хос манзарали йўлга уриниш сифатида таассурот қолдиради. Муаллиф ушбу дoston тўғрисида кўплаб тадқиқотлар яратилганини қайд этиб, уни истиқлол берган имкониятдан фойдаланиб, янги таълим этади.

“Янги аср муаммолари” рукнида берилган “Барчага дахлдор ҳақиқат” (А.Эрка-

ев) мақоласида XXI асрга ўтган асрдан мерос бўлиб ўтган нарсалар ичида энг офатлиси — халқаро террорчилик ҳақида фикр юритилган. “Кўздан чиқарилиб юборилган жин”, яъни террорчилик балоси унга қайта тегилиши ва иложи бўлса, кўза-пўзаси билан улоқтириб юборилиши шарт”, — деб хулоса қилади муаллиф.

Журналнинг ушбу сонига, шунингдек, “Экологик барқарорлик омиллари” (С.Мамашокиров), “Ватан иштиёқин тортарам” (Н.Абдулҳаким), “Ёрқент асири” (Н.Каримов), “Мозий дурдоналари” (Н.Ҳабибуллаев), “Маданият идизлари” (У.Қорабоев), “Унга забон ато эт” (Х.И.Шеддих, О.Обид таржимаси), “Мирзоларнинг бошлари” (М.Олимов), “Ваъзхонлик кунларим” (А.Қодир) каби қизиқарли битиклар, Матназар Абдулҳаким ва Хосият Рустамованинг янги туркум шеърлари, бир қатор кичик талқин ва тадқиқотлар ҳам эълон қилинган. Саҳифаларни безаб турган Сальвадор Дали, Неъмат Қўзибоев, Акмал Нур, Владимир Евенко каби рассомлар ижодидан намуналар ҳам ўқувчиларни тафаккур оламига шўнғишга ундайди.

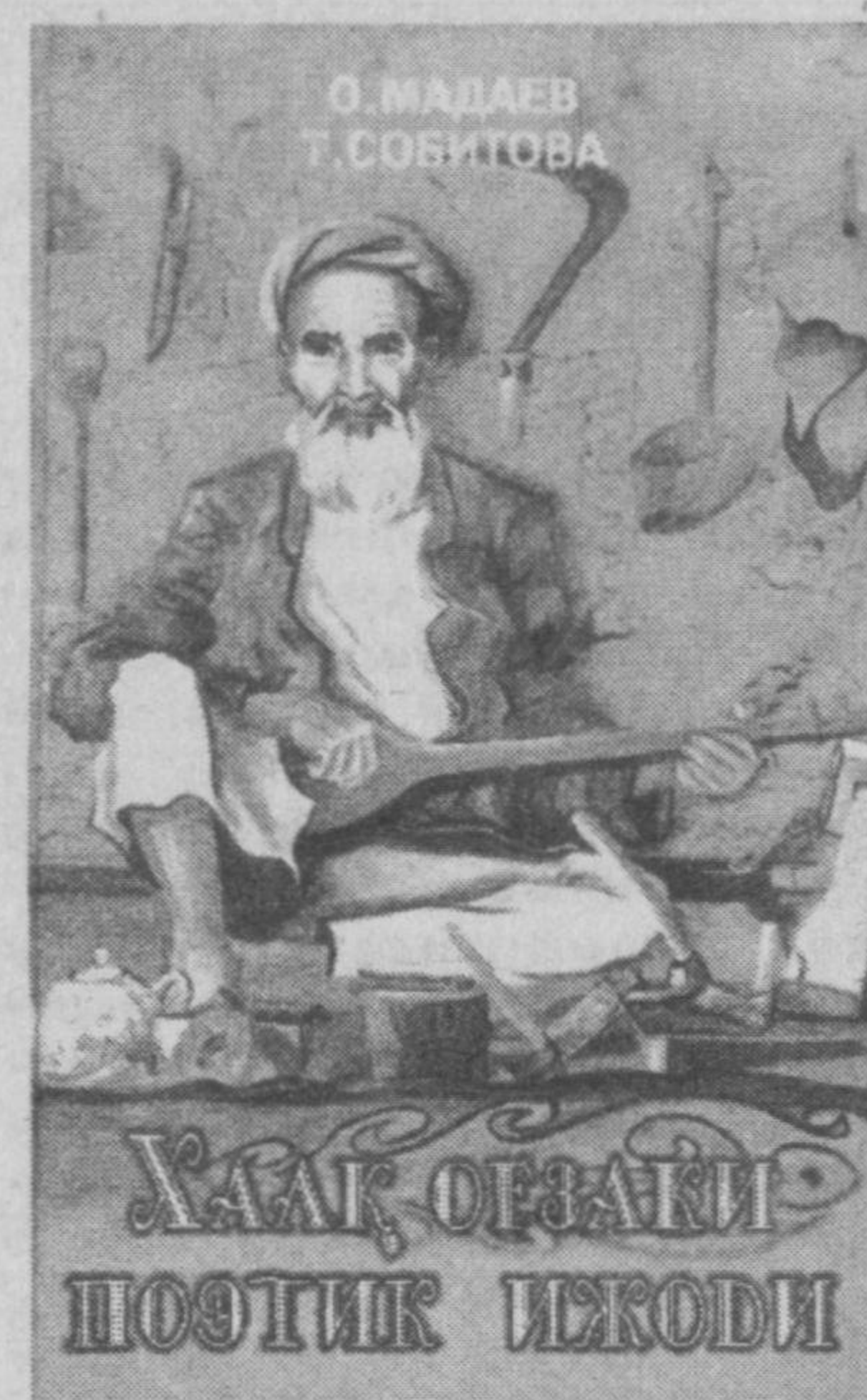
Республика академик лицейларида халқ оғзаки поэтик ижодининг алоҳида назарий фан сифатида ўқитилиши бугунги кун ёшларининг қалбига миллий қадриятлар руҳини сингдиришда амалий тадбир сифатида баҳоланиши мумкин.

Яқинда Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги, Ўрта махсус касб-хунар таълими Маркази, Ўрта махсус касб-хунар таълимини ривожлантириш институти ҳамкорликда “Халқ оғзаки поэтик ижоди” номли дарслик-мажмуани нашрдан чиқарди. “Шарқ” нашриёт матбаа акциядорлик компаниясида chop этилган мазкур китоб муаллифлари доцентлар Омонулла Мадаев ва Тожиҳон Собитовалардир.

Шубҳасиз, халқ оғзаки поэтик ижоди курси бўйича бундай дарсликнинг тайёрланиши академик лицейларда дарс берадиган ўқитувчилар ва айниқса, ўқувчиларга маънавий ёрдам бўлди. Китобда академик лицейларнинг ўқув дастури бўйича белгиланган мавзулар илмий, назарий, методик, амалий жиҳатдан ўз изоҳини топган. Муаллифлар академик

кунда ўзбек халқи ўн уч мингдан ортиқ мақол хазинасига эга эканлиги, аския жанри намуналари фақат ўзбек тили имкониятлари даражасида ўзбеклардагина мавжудлиги, қолаверса, “Алпомиш”-дек қимматбаҳо улкан эпоснинг ўзбек халқ оғзаки ижоди намунаси эканлиги ҳақидаги фахр ва гурур билан айтилган мулоҳазалар фикримизнинг далилидир.

Маълумки, ўзбек халқ оғзаки ижодида ранг-баранг жанрлар мавжуд бўлиб, муаллифлар уларнинг ҳар бири ҳақида алоҳида-алоҳида маълумот бериш билан бир қаторда жанр хусусиятлари ҳақида ўқувчида аниқ тасаввур ҳосил қилишни ҳам назарда тутишган. Достоннинг эпик жанр эканлиги ва унинг матни шеърӣ, насрий парчалардан иборатлиги, эртаклар ҳақида Маҳмуд Қошғарийнинг “Девону лугатит турк” асарида ҳам маълумот берилгани, қўшиқлар лирик, меҳнат, мавсум-маросимий турларга бўлиниши ушбу китобда тушунарли тарзда изчил баён этилган. Шунингдек, дарсликда, мақоллар, топишмоқлар, афсона ва ривоятлар, латифалар, лофлар, қўшиқлар, тер-

оғзаки ижоди билан қизиқувчи ҳар бир юртдошимиз фойдаланиши мумкин, чунки китобда берилган маълумотлар содда ва изчил баёни билан мақсадга мувофиқдир. Шу билан бирга дарсликда ҳар

АЖДОДЛАРДАН МЕРОС ҚОЛГАН МАЪНАВИЙ БОЙЛИК

лицейларнинг олий таълим ва умумий таълим ўртасидаги алоҳида босқич эканини ҳисобга олганлар. Шунинг алоҳида айтиш мумкинки, мавзулар ўқувчиларнинг ёш хусусиятларини назарда тутиб, давлат таълим стандартлари дастури асосида бугунги кун талабидан келиб чиқиб ёзилган.

Юртимиз мустақилликка эришгандан сўнг миллий мафкурамизнинг асосий тамойилларига мос халқ оғзаки ижоди ҳақида махсус дарслик ёки қўлланма яратилмаганлигини эътиборга олсак, ушбу дарсликнинг аҳамияти янада аниқроқ намоён бўлади.

Дарсликда шунингдек, бугунги

малар, эртаклар ва халқ достонлари каби жанрлар ҳақидаги мулоҳазалар назарий маълумот сифатида баён этилади. Муаллифлар бир неча ўн йиллардан буён шу соҳада дарс машғулотларини ўтказиш тажрибасига эга бўлганликлари сабабли бу назарий тушунчалар ҳақида ўқувчида кўникма ҳосил қилиш учун дарсликни соддалаштириб, тушунарли тарзда ёзишган.

Китобнинг иккинчи қисми халқ оғзаки ижоди намуналаридан тuzилган мажмуадан иборатдир. Муаллифлар назарий билимларнинг ўқувчи ёдида яхши сақланиб қолиши учун барча жанрларга оид матнлардан намуналар берганлар.

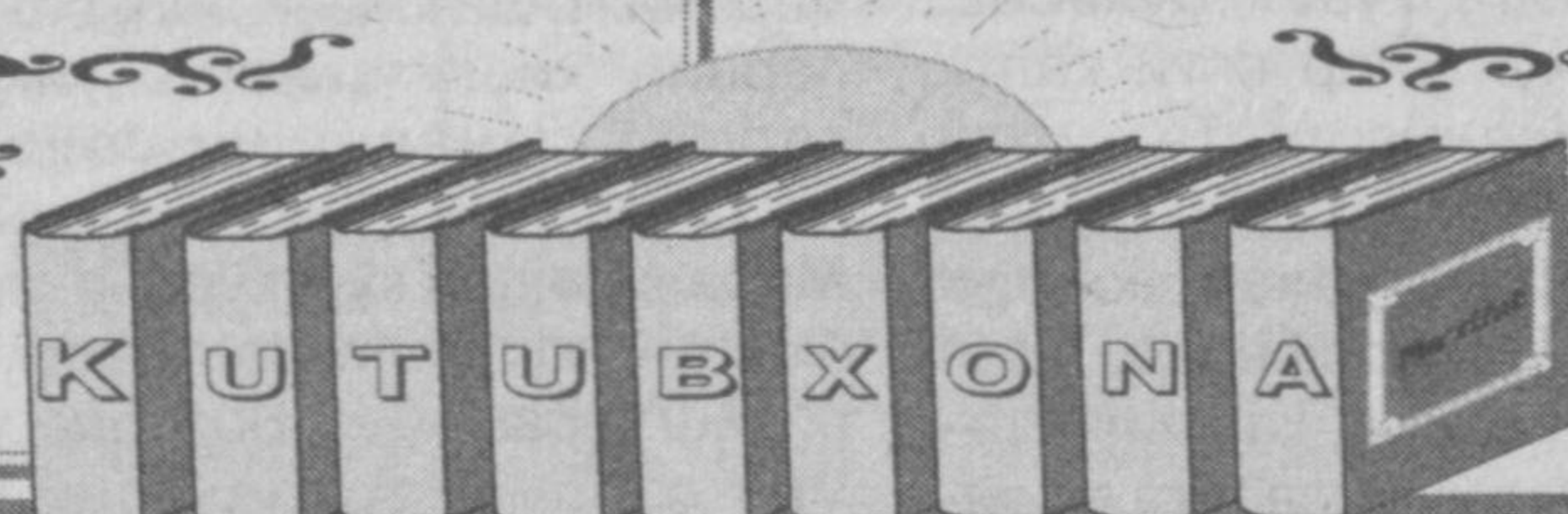
Ушбу дарслик-мажмуадан фақат академик лицейлар талабалари эмас, балки республикамиздаги ҳамма педагогика коллежлари, мактаблар ўқувчилари ва ўқитувчилари, қолаверса, халқ

бир мавзунинг охирида савол, топшириқлар ва адабиётларнинг кўрсатилиши ҳам ўқувчи билимини мустаҳкамлашда фойдалидир.

Албатта, дарслик, мажмуада айрим мулоҳазали ўринлар ҳам йўқ эмас. Жумладан, бизнингча, китобдаги ҳамма мавзуларни дастурда ажратилган соатлар тақсимида мувофиқ ёритилган деб бўлмайд.

Мазкур дарслик-мажмуанинг мустақилликдан кейин биринчи мартаба тайёрланганлигини ҳисобга олиб, кейинги нашрларда йўл қўйилган айрим камчиликлар тажрибалар асосида аста-секин тугатилади, деб умид билдирамиз.

Қобилбек КАРИМБЕКОВ,
Мирзо Улуғбек номидаги
Ўзбекистон Миллий
университети катта
ўқитувчиси
Олимжон ТОШБОЕВ,
филология фанлари номзоди

ЎҚИТУВЧИ МАҲОРАТИНИ ЧАРХЛАЙДИ

лим“ илмий-услубий журнали нашр этила бошланган эди. Яқинда ушбу ойноманинг иккинчи сони босмадан чиқди. Журналнинг “Миллий истиқлол гоёси”, “Мактабгача таълим+умумий ўрта таълим”, “Таълим мазмунининг узлуксизлиги”, “Касбга йўналтириш ва психологик хизмат” бўлимлари таркибидаги илмий мақолалар ўқитувчилар учун муҳим қўшимча манба вазифасини утайди.

Шунингдек, юқоридаги мақсадни кузда тутган “Физика, математика ва информатика” илмий-услубий журналининг ҳам иккинчи

сони босмадан чиқди. Унда турли қизиқарли ностандарт масалалар, ўқувчилар эътиборидан четда қолган айрим мавзулар, методик курсатмалар берилган. Журналнинг биринчи ва мазкур иккинчи сонларида ўқувчилар Ферманнинг буюк теоремаси исботланганини, учбурчакларнинг яна бир янги хоссасини, чексиз даврий унли касрлар чекли унли касрлар каби хоссаларга эга эканини, Архимед нега кум зарраларини санганини, “математикларнинг Нобель мукофоти” борлигини билиб оладилар.

Хуллас, ўқитувчилар

учун айна муддао: ҳар иккала журнал дарс жараёнини янги қўшимча маълумотлар билан безай олади.

Таъкидлаш жоизки, ҳар иккала журналга обуна бўлиш вақти чегараланмаган. Яъни, қайси ойдан обуна бўлсангиз ҳам журнални олаверасиз. Демак, бу журналлардан фойдаланиш ўқитувчи маҳоратию ўқувчи иқтидорини янада чархлайди, имкониятини кенгайтиради.

**Аҳмад Одилов — ўзбек со-
зандчилигида ўзига хос янги
йўналишни такомиллашти-
риб келаётган санъаткор.
Яқинда нашрдан чиққан
“Ўзбекистон мусиқа санъати
усталари” рукнидаги “Аҳмад
Одилов ижодкорлик ва иж-
рочилик бисотидан” ўқув
қўлланмасида унинг қалами-
га мансуб бўлган, чанг ва
фортепианога мослаштириб
ноталаштирилган миллий
мусиқа меросимиз намуна-
лари берилган. Булар: “Фар-
ноча жонон”, “Қўшчинор”,
“Алиқамбар”, “Гулузорим”,
“Муножот”, “Савти Муно-
жот”, “Уфори Муножот”, “На-
врўзи Ажам”, “Савти Ажам”,
“Уфори Ажам”, “Ражабий”,
“Роҳат”, “Мушкилоти Дугоҳ”,**

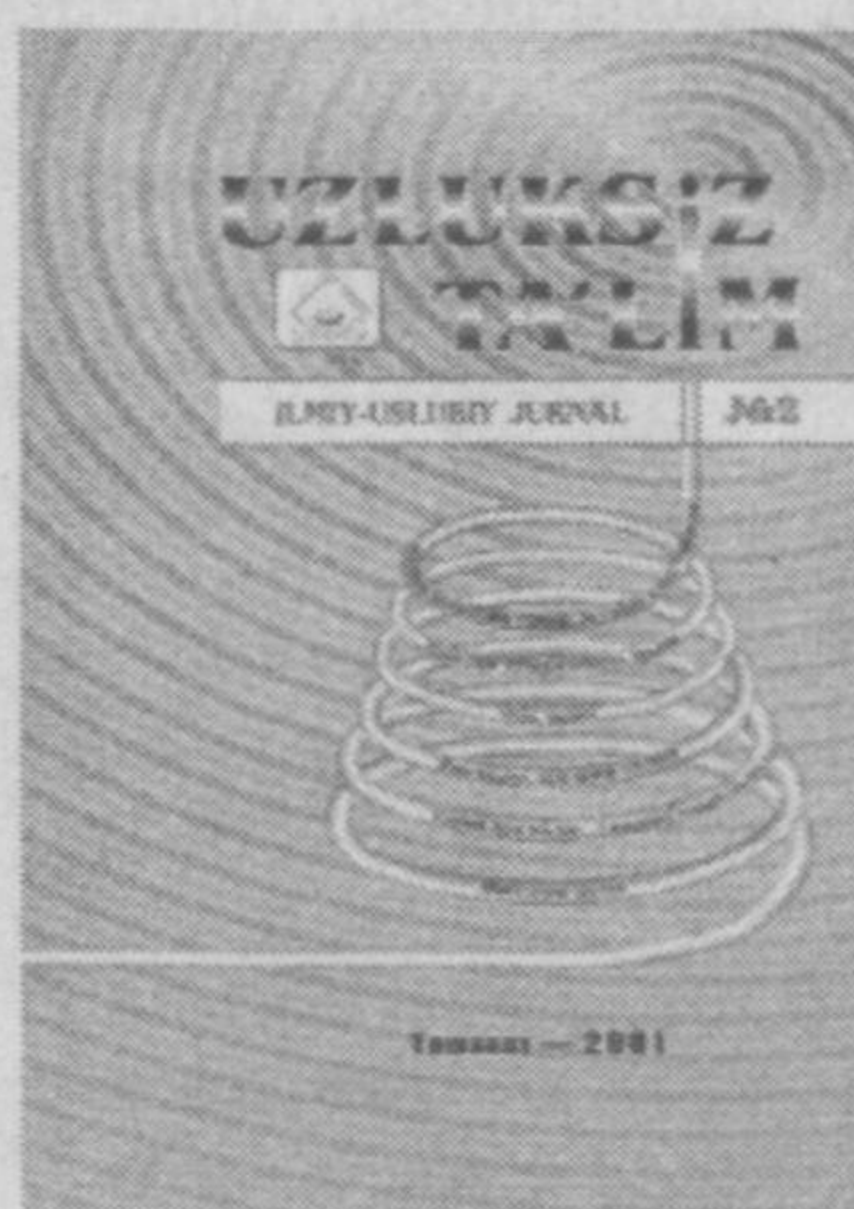
МУТТОЗ МУСИҚА НАМУНАЛАРИ

“Мушкилоти Дугоҳ мўғилчаси”, “Самой Дугоҳ”, “Гардуни наво”, “Мухаммаси Мавлон” куйларидир.

Қўлланма 2 қисмдан иборат бўлиб, биринчисида ушбу халқ куйларига қисқача тарихий ва ижровий изоҳ бериб ўтилган. Иккинчи қисм куйларнинг бевосита ноталар кўри-нишидан иборат. Китобни Тошкент давлат консерваторяси ўзбек чолғулари кафедраси мудири Анвар Лутфуллаев нашрга тайёрлаган.

Қўлланма маданият ва санъат ўқув юртлари ўқитувчи ва талабалари, барча мусиқа ихлосмандлари учун мўлжалланган.

Ш.НИШОНОВ

Бугунги кун ўқитувчиси, у қайси фандан дарс беришидан қатъи назар, дарс жараёнида қўшимча маълумотлардан фойдаланишга интилади. Бу жараён дарснинг қизиқарли утишини таъминлаш билан бирга ўқувчи (талаба) онгини юксалтиришга хизмат қилади. Машғулоти қўшимча маълумот билан тулдириш эса ўқитувчидан изланишни талаб қилади. Таълим-тарбия тизимининг бу каби жиҳатларини назарда тутган ҳолда “Узлуксиз таъ-

ТАРЖИМАСИЗ
АНЪАНАЛАР

Ўзбек боласининг "алла"-сиз улғайиши, тўйларимизнинг "ёр-ёр" ёки "келин салом"сиз ўтиши деярли кузатилмаган ҳол. Халқона қўшиқлар шўрларнинг миллий қадриятларимизга нисбатан узоқ вақт ўтказган тазйиқлари даврида ҳам сақланиб қолди ва истиқлол шарофати билан ушбу ўлмас аънаналар яна ўз умрини яшай бошлади. Бугун "алла"ларнинг оромбахш оҳанги хонадонларни тўлдириб, "ёр-ёр" ва "келин салом"лар тўйларимизга ўзгача шукуҳ бахш этмоқда. Ҳатто уларнинг ижроси учун махсус кўрик-танловлар ҳам уюштирилипти. Шу билан бирга уларни назарий жиҳатдан ўрганишда янги босқичга кўтарилди.

Республикаимизнинг қайси ҳудудини олиб қараманг, "Алла" ҳам, "Ёр-ёр"у "Келин салом"лар ҳам асосан аёллар томонидан ижро этилади. Тўғри, айрим ҳудудларда "Ёр-ёр"лар ижросида эркаклар иштироки ҳам кузатилади. Бу кейинчалик пайдо бўлган бўлиб, "Ёр-ёр" тарихан олиб қаралганда аёллар лапаридир.

Иккинчи хусусият аввалгисидан ҳам муҳим ва ўрганилиши жиҳатидан янгидир. Агар

Fikr

зарурат туғилса, "Ёр-ёр", "Келин салом", "Алла" бошқа тилларга қандай таржима қилинади? Жавоб қидириб таржима амалиётига мурожаат қиламиз.

"Аравани тўлдириб ўтирган хотинлар "Ёр-ёр" айтишади:

Тоғда тойчоқ кишнайд, от бўлдим бўлдим деб ёр-ёр,
Уйда келин йиғлайди ёт бўлдим деб ёр-ёр..."

(Ўткир Ҳошимов. "Икки эшик ораси").

Русча таржимасида:

Женщины, сидевшие на арбах, пели "Ёр-ёр" свадебную, Жеребенок ржет в горах, что он стал конем, ёр-ёр.

А невеста - вся в слезах: жаль ей отчий дом, ёр-ёр.

(Ўткир Хашимов. Войти и выйти).

Маълум бўладики, "Ёр-ёр" атамасининг қардош тилларда доимий эквивалентга эга эмаслиги таржимонларни муқобил воситалар танлашга мажбур қилади. Хусусан, юқоридаги мисолда "Ёр-ёр"нинг тўйда ижро этилишидан келиб чиқиб, "свадебную" сўзи маъноли ва услубий муқобил сифатида олинган.

Ушбу далилларга таяниб, "Ёр-ёр", "Келин салом", "Алла"ни ўзбек тилидаги этнографик реалиилар (хос сўзлар) деб аташ мумкин. Таржима назариясидан маълумки, ҳар бир тилдаги реалиилар ана шу халқнинг миллий ўзига хослигини кўрсатувчи муҳим воситалар ҳисобланиб, уларни ўғиринида таржимонлардан алоҳида билим, қунт ва малака талаб этилади.

Халқимизда таржимасиз аънаналарнинг мавжудлиги унинг миллий қадриятлари қанчалик бетакрор ва бойлигидан яққол далолат беради.

Умиджон ЭГАМБЕРДИЕВ
Андижон шаҳри

Кийиниш маданияти хусусида кўп ва хўп гапирганмиз. Аммо бу мавзу асло эскирмайди. Кийимнинг кўриниши, чиройи, аъло сифати киши кайфиятига, ишчанлик қобилиятига ва ташқи кўринишига таъсир этади.

Эгнимиздаги либослар қандай газламадан тайёрланган? Бунга барча аёлларимиз ҳам эътибор бераверишмайди. Ўзбек халқи асрлар давомида пахта ва ипақдан тайёрланган сифатли матолари билан шухрат қозongan. Ўз вақтида бу матолар энг харидорбоп маҳсулот сифатида мамлакатимиздан ташқарига ҳам олиб чиқилган. Марказий Осиё давлатларидан ўтган "Буюк Ипак йўли" орқали бошқа мамлакатлар бозорларида нафақат матолар, балки тайёр кийим-кечаклар, рўмол-

сими органининг ёки иш қобилияти пайсайганлигининг сабаблари эндидаги нобоп кийим эканлигини англашмайди. Шу боис ҳар бир матонинг қандай хусусиятга эга эканлигини албатта, билишимиз зарур. Масалан, **хонатлас** баҳорги ва эрта кузги мавсум учун жуда қулайдир, тана ҳароратини бир маромда сақлайди. Аммо тўқилиши зич бўлгани боис уни жазирама ёзда эгнингизга илмаганингиз маъкул. Чунки иссиқда атлас танага етарли даражада ҳаво ўтказмайди. Зич тўқилган ип-газлама матолар ҳам худди шундай хусусиятга эга. Табиий ипак матолар турига кирувчи **крепдешин, креп-жоржет** ва юпка ип газлама **батистини** ёз бўйи кийинг, ҳеч ҳам ютқаз-

Mutaxassis maslahati

гари чиройли ва арзон пахта, ипак матоларимиз бўла туриб, катта пул сарфлаб, синтетик толалардан тўқилган ва тикилган кийимларни харид қилишади. Айрим ҳолларда ўқитувчиларнинг гигиеник ва эстетик талабларга мутлақо жавоб бермайдиган, кечаси товланувчи, кундузи кўзни қамаштирувчи либосларда ишга келаётганига ҳам гувоҳ бўлиш мумкин. Бу матолар мебель ва портерлар учун мўлжалланганини улар ҳаттоки ўйлаб ҳам ўтиришмайди. Бу эса юртимизга ташриф буюраётган хорижлик меҳмонларда кулги ҳам уйғотади.

Олимлар, педагоглар, кийим-кечак ишлаб чиқарувчи саноат корхоналари бизнинг

ЎЗГА МОМОЛАРИМИЗ ЎЗГА
УЗУЖ КЎЙЛАК КИЙИНИШАЖ?

лар ва бошқа буюмларнинг ҳам бозори чаққон бўлган.

Қадимда ҳам пахта ва ипақдан тўқилган матолар экологик жиҳатдан тоза дея тан олинган. Ҳозирги пайтда аёлларимизнинг эгнида кўпроқ қандай матоларни кўрамиз?

Ўзбекистоннинг ўзгарувчан иқлими—жазирама ёзи, мўътадил киши, меъёрсиз ўтаётган баҳор ва куз фасллари бошқа мамлакатларникидан анча фаркланади.

Ёзнинг жазирама кунларида тери юзасидан намлик ва углекислота кўп миқдорда ажралиб чиқиши кузатилади. Бундай вазиятда пахта ва ипак толали табиий матолардан тайёрланган кийимлар энг қулай ҳисобланади. Чунки бундай кийимлар тери юзасидан намликни яхши шимиб олади, майин ва ҳатто шифобахш хусусиятга эга.

Минг афсуслар бўлсинки, хотин-қизларимизнинг эгнида қимматбаҳо матолардан тикилган кўйлақларни кўриб, уларнинг соғлиғига путур етаётганидан афсусланасан, киши. Синтетик матолар чиройли бўлгани билан ҳаво ўтказмайди, аллергия, ошқозон-ичак ва юрак-қон томир касалликларини келтириб чиқаради. Айтишса бу нарсаларни аёлларимиз ўз болаларига ҳам раво кўраётганлиги ачинарли.

Баъзи дугоналаримиз ўзини аллергия касалликлари безовта қилаётганининг, қон бо-

майсиз.

Ўтмишга назар солсак, аёлларимизнинг кийим-кечаклари кенг ва мўл-кўл қилиб тикилганига гувоҳ бўласиз. Мисол учун улар энг калта кўйлак кийишмаган. Тадқиқотлар шунинг кўрсатадики, ультрабинафша нурлар, юқори ҳарорат ва атмосферада нисбий намликнинг камлиги тананинг очик қисмларига ва айтишса, бошланг юрганда салбий таъсир кўрсатади. Шунинг учун ўзбекларнинг ёзги кийими бутун танани ёпиб турган ва энг узун қилиб тикилган. Бош кийим— рўмол ёки дўппи ҳам миллий либоснинг қадимий кўринишидир.

"Олдиндан оққан сувнинг қадри йўқ" деган нақл аксарият хотин-қизларимизга жуда тааллуқлидир. Негаки, **чит, сатин, крепдешин, креп-жоржет, адрес, шойи** син-

соғлиғимиз учун зиён келтирмайдиган либосларни сотувга чиқариш хусусида ўйлаб кўришлари керак. Кийиниш маданиятида юксак дид, рангларнинг киши танасига уйғун тарзда танланиши, ёшни ҳисобга олиш жуда муҳим. Мода кетидан кўр-кўрона эргашиш, кўпчиликка таассуф солиш керак эмас. Бозорларимиз даромад орттиришни ўз олдига мақсад қилиб олган тикувчиларнинг дидсиз маҳсулотлари билан тўлиб-тошган. Ўзбек халқи доимо ўзининг қадимий либослари билан Шарқда ажралиб турган. Ҳозирда Фарб мамлакатлари модельерлари Шарқ либосларига кўпроқ эътибор қаратаётганини унутмайлик.

Холида КОМИЛОВА,
Тошкент тўқимачилик ва
енгил саноат институти
енгил саноат технологияси
факультети декани.

«АСР

МАЛИКАСИ»НИНГ
ХУСЛАТЛАРИ

Қиз бола... Ота-онасининг дилбанди, меҳрибони, ғамхўри. У очилмаган, кўзни қамаштирувчи гулғунча. Қизлик иффати, ҳаё ва ибтидо милаҳимизга мансуб ҳар қандай қиз учун муҳимроқдир. Бу хислатларни ўзига мужассам эта олмай, номақбул йўллар сари бир қадам қўйган қизнинг бошига маломат тошлари ёғилади. Пок қалбли, самимий, ҳар бир қадамни ўлчаб босадиган қизларнинг эса истиқболи мудом порлоқ.

Бердақ номигаги Қорақалпоқ Давлат университети талаба қизлари томонидан уюштирилган "Аср маликаси" кўрик-танловига ҳам ана шу мезонлар инобатга олинди.

Go'zallik
ma'rifatda

Гулшод Отаниёзова ҳакамлар ҳайъати томонидан мутлақ ғолиб деб топилди. Хўш, унинг бошқа иштирокчилардан устун жиҳати нимага?

"Аср маликаси" 1980 йил 14 августда Шуманай туманида туғилган. Хўжайлидаги 2-ўрта мактабни "аъло" баҳолар билан тугатган. Ҳозир шу университетнинг филология факультети битирувчи курс талабаси.

Гулшод Жулия Робертс, Жим Керри, Жеки Чан сингари киноактёрларнинг ашаддий мухлисаси. Эркин Воҳидов, Абдулла Орипов, Гулистон Давлетова, Бахтиёр Кенжамуродов каби шоирларнинг шеърларини севиб мутлоа қилади, ёд олади, кези келса куйга солади.

"Аср маликаси" дея эътироф этилган бундай қизлар кўпаяверсин.

Муҳаммад Собир
АЙТИМОВ,
"Маърифат"нинг
махсус муҳбири

ЧАК-ЧАК

Яқинлашаётган қурбон ҳайити аёлларимизни тараддудга ундаши аниқ. Бундай муборак кунларда дастурхонга тортилади-ган пишириқлар турли-туманлиги, хуштаъмлиги ва туйимлиги билан эътиборни тортади. Қадим-қадимдан халқимиз дастурхонда бугирсоқ, қатлама, варақи, ўрама, чалпак каби пишириқлар қаторида чак-чак ҳам қўйилган. Гарчанд чак-чак тайёрлаш усу-

лини кўпчилик аёлларимиз билишса ҳам, айрим жойлар учун бу пишириқ янгилик бўлиши мумкин. Шундай қилиб, чак-чак рецепти:

Чак-чакни тайёрлаш учун тухумлар қақилиб, тоғорага солинади, ата-ланади ва унга туз, коньяк қушиб хамир қорилади. Бироз тиндирилган хамир ўқлоғ билан 2 мм қалинлик-

да ёйилади. Ёймадан эни 2,5 см.ли тасмалар кесиб олиниб, ундан гурт чўпидай ёки вер-

Pazandalik

мишелдай угралар кесилади. Сунгра улар қизиқ турган ёгда қовуриб олинади.

Бошқа бир идишга асал солиб, оловга

қўйилади. Асал эриб, суюлгач, шакар қушиб яна паст оловга қўйилади. Қиём тайёр бўлганлигини билиш учун ликопчага томизиб қуриш лозим. Агар қиём оқиб кетмай, қузилиб тушса, у тайёр бўлган ҳисобланади. Тайёр угралар қиёмга совумасдан аралаштирилади ва ёланган чуккур ликопчаларга соли-

ниб, қул билан босилади. Тайёр чак-чакнинг устини чақилган ёнғоқ ёки майда конфетлар билан безаш мумкин.

Бир лаганчани тўлдирадиган чак-чак тайёрлаш учун 1 кг ун, 12 та тухум, 0,5 чой қошиқ истеъмол содаси, 0,5 чой қошиқ туз, 1 ош қошиқ коньяк ёки ароқ, 0,5 кг асал, 1 стакан шакар ва қовуриш учун 1 литр усимлик ёғи керак бўлади.

"Уй-рўзгор
энциклопедияси"дан олинди.

ОПЕРАЦИЯДА 200 МИНГ АСКАР ҚАТНАШАДИ

“Рейтер” агентлигининг хабар беришича, АҚШнинг Пентагон ҳамда Марказий разведка бошқармаси Ироқ ҳукумати тепасидан Саддам Хусайнни олиб ташлаш операцияларида 200 минг аскар иштирок этишини айтган. Ироқ режаси бир неча кун аввал президент Буш томонидан тасдиқланган эди. Ушбу операцияда Қўшма Штатларнинг куруқликдаги қўшинлари Ироққа Қувайт давлати ҳудудидан кириб борсалар, ҳарбий ҳаво кучлари эса Саудия Арабистонидаги “Шахзода Султон” базасидан ҳаракат қилишади. Аммо мутахассислар Саддам Хусайн бу ҳужумга жавоб тариқасида Америка аскарлари ҳамда Исроилга қарши кимёвий ҳамда бактериологик куруллардан фойдаланишидан хавфсирамоқдалар.

КОНВОЙ ПИСТИРМАГА УЧРАДИ

Ҳарбийлар кузатуви остида кетаётган Исроил аҳолисидан иборат конвой Фазо секторида фаластинлик жангариларнинг пистирмасига дуч келган. Конвой Нецарим яҳудийлар аҳоли пунктига яқин келганида тўсатдан бомба портлаган ҳамда улар ўққа тутилганлар. Икки ўртада юз берган тўқнашув туфайли уч нафар исроиллик ҳалок бўлиб, 2 нафари жароҳатланган. Ҳозирда мазкур ҳужум жавобгарлигини “ХАМАС” ва “ФАТХ” ҳаракатлари билан алоқада бўлган “Салоҳуддин бригадаси” радиокал гуруҳи ўз зиммасига олган.

АРГУНДАГИ ҚУРОЛ-ЯРОҒ ОМБОРЛАРИ

Аргун дарасига кираверишдаги жангарилар яширинган дея тахмин этилаётган ҳудудда махсус операциялар ўтказилмоқда. Ҳозирда Новые и Старые Атаги қишлоқлари яна қуршаб олиниб, қидирув ишлари олиб борилмоқда. Боси, кун кеча икки нафар ҳарбий хизматчи ўлдириб кетилган. Айни вақтда қишлоқларга кириш ва чиқиш таъқиқланган бўлиб, федерал кучлар текширув олиб бормоқдалар. Ва, бу ҳаракатлар натижасида қурол, ўқ-дори, портлаш моддалари сақланаётган олтита омбор топилди.

“АЛ-ҚОИДА”НИНГ ЯНГИ ЕТАКЧИСИ

АҚШ махсус хизмати Афғонистондаги “Ал-Қоида” лагерлари тугатилгач, ташкилотга 30 ёшли фаластинлик Абу Зубайда раҳбарлик қилаётганини маълум қилди. Тахминларга кўра, ҳозирда у янги ҳуружларга тайёр-гарлик кўрмоқда. 11 сентябрдаги фожеаларга бевосита алоқадорликда айбланётган Абу Зубайда Афғонистондаги антитеррор кампания вақтида ҳалок бўлган Муҳаммад Атифнинг ўрнида “Ал-Қоида” жанговар операцияларини тузиш вазифида иш олиб бормоқда. Айни вақтда унинг турар жойи аниқ бўлмаса ҳам, тахминларга кўра, у Покистонда яшириниб юрибди.

ЖУРНАЛИСТ АЛБАТТА ТОПИЛАДИ

Покистон ҳукумати Аҳмад Умар Саид Шайхнинг америкалик журналист Даниэл Перланинг ўғирланишида алоқадорлигини рад этди. Буюк Британияда тутилган ислом жангариси Аҳмад Умар Лахор шахрида ҳибсга олинган. Ислам жангарилари фаолияти ҳақида мақола ёзиш учун Покистонга келган “Уолл стрит Жорнэл” газетаси ходими 23 январь кун Карачи шаҳрида бедарак йўқолган. Мамлакат президенти Парвез Мушарраф эса АҚШга қилган сафари чоғида мазкур журналистнинг тез кунларда топилишини айтиб, президент Бушни ишонтирди.

Хитойда таъқиқланган “Фалуньгун” ҳаракатини қўллаб-қувватлаб чиққан 20 га яқин хорижлик намоёнчилар ҳибсга олинганлар. Улар Тяньаньмин майдонида мазкур ҳаракат байроғини ўрнатишга ҳаракат қилганлар ҳамда “Фалуньгун”ни қўллаб шиорлар айта бошлашга, полиция томонидан қўлга олиниб маҳкамага олиб кетилганлар.

ХОРИЖЛИКЛАР ҲИБСГА ОЛИНДИ

Уларнинг мақсадлари эса АҚШ президенти Жорж Бушнинг Пекинга уюштиражак ташрифи чоғида, Хитой ҳукуматидан мамлакатда фаолият кўрсатувчи турли ҳаракатларга қарши курашишни тўхтатишни талаб этишдир. Аммо, расмий Пекин “Фалуньгун”ни барқарорликка салбий таъсир ўтказишда айблайди.

“ИНТЕРНЕТ” хабарлари асосида тайёрланди.

Шотландиялик физиолог олим Жон Жеймс Риккард Маклеод Данад яқинида (Пертшир графлиги) Кюнида Жеймс Гатри (Макултер) Маклеод ва руҳоний Роберт Маклеодлар оиласида 1876 йил 6 сентябрда таваллуд топди. Абердиндаги ўрта мактабда таълим олган, 1893 йили тиббиёт билан шугулланиш учун Абердин университети-нинг Маршал коллежига ўқишга кирди. У жуда яхши ўқиди ва 1898 йили университетни аъло баҳолар билан тугатиб, тиббиёт ва хирургия бакалаври даражасини олди. Хорижий олимларга ажратилмаган Андерсен моддий қўмағи Маклеоднинг кейинги йилни Германиянинг Лейпциг университети физиология институтига ўтказишга имкон берди. Сўнг у Лондон касалхонаси ҳузуридаги Тиббиёт мактабида физиология профессори ассистенти бўлиб ишлади. Орадан икки йил ўтиб, ушбу даргоҳда биокимё ўқитувчиси этиб тайинланди. Худди шу вақтда Маклеод Лондон қироллик жамиятининг Макинсон тадқиқот стипендиясига мушарраф бўлди. У 1903 йили ҳаммуаллифликда “Амалий физиология” (“Practical Physiology”) дарслигини чоп этди. Шундан сўнг у Қўшма Штатларга кўчиб ўтди. Эндигина 27 ёшга тўлган Маклеод Кливленддаги (Огайо штати) Вестерн-Резерв университетида физиология профессори лавозимини қўлга киритди. Икки йил ўтиб, у Сэр Леонард Хилл билан “Физиология соҳасининг энг янги ютуқлари” (“Recent Advance in Physiology”) китобини ёзишда ҳамкорлик қилади; шунингдек, углеводлар метаболизми ва ҳозирда “қандли диабет” номи билан маълум бўлган касалликни ўрганишга киришади.

Диабет касаллигини биринчи бўлиб миллодий I асрда Рим врачлари Целс ва Арет клиник таърифлаганлар. Улар касалликка қўллаб-пешоб ажралиши, ҳаддан ортиқ чанқаш ва вазнининг йўқотилиши хос, деб кўрсатганлар. XVII асрга келиб, инглиз врач Томас Уиллис беморларнинг пешоби ширин таъмга эгалигини сезд. Кейинчалик XIX асрда ингичка ичакда крахмалнинг глюкозага айланиши ва сўрилиши юз беришини; сўнггра глюкоза қон томирларидан жигарга ўтишини ва глюкоген (занжирга бириккан, глюкоза молекулалари қолдиқларидан таркиб топган крахмалга ўхшаш модда) шаклида тўпланиши аниқланди.

1889 йили немис физиологлар Йозеф фон Меринг ва Оскар Минковски ишларидаги ошқозон ости безини хирургик йўл билан олиб ташлаб, кейинчалик бу жониворларда қон ва пешоб таркибидagi глюкоза микдори кескин кўтарилиб кетишини ва қандли диабет клиник белгилари юзга келишига ўхшаш симптомлар мавжудлигини кузатдилар.

Ошқозон ости бези секретция ҳужайраларининг икки асосий туридан таркиб топган. Аценоз ҳужайралар овқат ҳазм қилиш ферментларини синтез қилади ва панкреатик оқимларга айлантиради, сўнггра ферментлар ингичка ичакка тушади ва овқат ҳазм қилиш жараёнида

иштирок этади. Оролчали ҳужайралар (ошқозон ости безида жойлашган нотўғри шаклли структуралар-Лангерганс оролчаларида топиладиган) инсулин синтез қилади ва уни бевосита қонга чиқаради. Инсулин глюкозанинг ҳужайралар томонидан ютилишига кўмаклашади. Глюкозадан ҳужайрада қувват манбаи сифатида фойдаланилади. Агар ҳужайралар глюкоза ололмасалар, ёғни ёғ кислоталари тарзида қайта ишлаб бошлайдилар. Инсулин танқислиги шароитида ёғларнинг биокимёвий парчаланиши натижасида қонда ва тўқималарда Кетон таначалари микдори кескин кўтарилади ҳамда организмнинг кислота ишқор мувозанати ацидоз томонига ўзгаради, яъни диабетик кетоацидоз ривожланади. Даволаш мақсадида инсулин ишлатиш бошлагунинга қадар бу ҳолат одатда ўлимга олиб келарди. Вестерн-Резерв университетида Маклеод глюкозанинг (яъни глюкозанинг пешобдаги микдори, одатда у пешобда бўлмайдиган) таъриба моделини ишлаб чиқди ва қандли диабетнинг ривожланишида марказий асаб тизимининг ролини аниқлаш учун тадқи-

Nobel mukofoti sohiblari

ши ва нобуд бўлиши баён этилган эди. Бантинг томирларни боғлаб, ациноз ҳужайралар парчаланиши учун зарур бўлган вақт оралиғида кутиб тургач, трипсин ва бошқа панкреатик ферментларнинг вайрон қилувчи таъсирини учрамаган ҳужайралар экстрактини олиш усулини топа олишига умид қиларди. Фарбий Онтарио университети профессорларидан бири Ф.Р.Миллер маслаҳатига амал қилган Бантинг ўзининг ниятлари ҳақида Маклеодга гапириб берди. Маклеод ўз навбатида Торонто университетида тадқиқот ўтказиш учун зарур бўлган ускуналарни ажратиб бера оларди.

Бантингнинг хикоя қилишича, Маклеод аввалига тақдим этилган лойиҳани кулгига олган, қайта-қайта қатнашлардан сўнггина зарур ёрдамни олди. Ёрдам лаборатория ва асбоб-ускуналар, ўнта таъриба учун ит, шунингдек, қон ва пешобдаги қон ва қанд микдорини яхши аниқлай оладиган талаба врач Чарлз Бест кўмагидан иборат эди. 1921 йил май

оғир шакли билан оғирган 14 ёшли болани инсулин билан муваффақиятли даволаш амалга оширилди. Инсулинни қўшхонада сўйилган қорамолнинг ошқозон ости безидан олдилар.

1922 йилнинг охирида Торонто университети Конно ва “Эли Лили энд компани” Америка фармацевтика фирмаси лабораторияларида инсулинни тижорат йўли билан ишлаб чиқариш йўлга қўйилди. Инсулин ишлаб чиқаришга олинган патент тиббиёт тадқиқотлари бўйича Канада кенгашига берилди. Ишчи гуруҳининг бирор-бир аъзоси бундан ҳеч қандай наф олгани йўқ.

Жон Маклеод ва Фредерик Бантинглар 1923 йилги физиология ва тиббиёт соҳасидаги Нобел мукофотини “Инсулинни кашф этганлари учун” бўлишиб олдилар. Бестнинг номи мукофот соҳиблари рўйхатига кирмай қолганини билгач, Бантинг ўз мукофотидан воз кечишга қарор қилади. Бироқ маслаҳатларга амал қилган ҳолда бундай иш тутмади. У барибир ўзига тегишли пул микдорининг ярмини Бестга берди ва Бестнинг инсулинни кашф қилинишига қўшган хиссаси ҳақида овоза қилди. Кейинчалик Маклеод ҳам Коллинга бироз микдорда пул ажратди. (Кейинроқ Нобел кўмитаси аъзолари Бестни ҳам мукофотланганлар рўйхатига киритиш керак эди, деган махфий фикрга келишди).

Нобел мукофотига сазовор бўлганидан 2 йил ўтган, Маклеод “Инсулин ва унинг диабетда қўлланилиши” (“Insulin and Its Uses in Diabetes”) китобини чоп эттирди ва бир йилга Қироллик Канада университети президенти бўлди.

1926 йили “Углеводлар метаболизми ва инсулин” (“Carbohydrate Metabolism and Insulin”) китоби икки йилдан сўнг Принстон университетида ўқилган ва “Ҳаёт ёқилғиси” (“Fuel for Life”) деб номланган маърузалар цикли нашрдан чиқди. Худди шу вақтда Маклеод Абердин университети физиологик тадқиқотлар раҳбари — профессор лавозимига эга бўлди, вақт ўтиб шу ерда тиббиёт факультети декани ўрнини эгаллади. Уни ташкилотчилик қобилияти, тадқиқотларнинг юқори даражаси, маърузаларда гоё ва далилларни талабаларни қизиқтирадиган даражада баён қилиб бера олганлиги учун ҳам ҳурмат қилишарди.

1903 йили Маклеод Мэри Уотсон Макултерга уйланди; уларнинг фарзандлари йўқ эди. Маклеод 1935 йили 16 мартда уни ноғиронга айлан-тирган оғир артрит (бўғинларнинг ялиғланиши) оқибатида вафот этди.

Маклеод Америка физиолог жамияти аъзоси, Филадельфия врачлар коллежининг хорижий аъзоси, Римдаги қироллик тиббиёт академиясининг фахрий академиги, Канада қироллик жамияти аъзоси, Лондон қироллик жамияти ва қироллик врачлар коллежи аъзоси бўлган.

Абдумажит Тўраев,
Иброҳим КАРИМОВ,
Ўзбекистон Физика
жамияти хайъати
аъзолари

ИНСУЛИН —
ҲАЁТ
ЁҚИЛҒИСИ

қотлар олиб борди. У, шунингдек, углеводлар метаболизми бўйича қўллаб мақолалар ёзди ва глюкозурия бўйича 12 мақоладан иборат тўплам тайёрлади. 1916 йили Британия физиолог Эдвард А. Шарпи-Шефер қондаги қанд микдорини қандай таъсир қилувчи ҳужайраларнинг ошқозон ости бези гипотетик моддасини инсулин, деб аташни таклиф қилди (Маклеод кейинчалик бу атамани “инсулин”га алмаштирди.) Гарчи Маклеод ошқозон ости бези ва қандли диабет ўртасидаги алоқани яққол билиб турган бўлса-да, бу организмнинг касаллигининг ривожланишидаги роли қандайлигини тўлиқ аниқлаб бера олмади. 1918 йили Маклеод Канададаги Торонто университети физиология профессорлигига тайинланди. Кейинги йили канадалик ёш хирург Фредерик Г.Бантинг Маклеодга кўмак сўраб мурожаат қилди. У қандли диабет тадқиқот лойиҳасини амалга ошириш учун зарур ускуналарни ажратишни илтимос қилди. Ошқозон ости бези оролчалари ҳужайраларидан инсулиннинг ажралиб чиқиши Бантингни айниқса кўпроқ қизиқтирарди. Ўтган йилнинг октябр ойида Бантинг Мозес Барронинг мақоласини ўқиган, бу мақолада панкреатик томирнинг ўт пуфкача тошлари билан блокада қилиниши ва бунинг натижасида ациноз ҳужайраларнинг кури-

ойида Бантинг Бест ассистентлигида Торонто университетида таърибалар сериясини ўтказишга киришди, бу вақтда Маклеод Шотландияга дам олиш учун жўнаб кетган эди. Август ойида қайтиб келгунинга қадар Бантинг ва Бест итнинг ошқозон ости безидаги тўқимадан инсулинни экстракция қилишга эришдилар. Улар шунингдек, битта итнинг ошқозон ости безини олиб ташладилар, сўнггра кетоацидоздан ўлган жониворга оролчали тўқима экстрактини киритдилар. Ит тузалиб кетди: қондаги глюкоза микдори меъёрига тушди, пешобдаги глюкоза бўлса умуман йўқолди. Бироз вақт ўтиб, худди шу йили Бантинг ва Бест Торонто университети-нинг “Физиология журна-ли” (“Physiological Journal”) клуби йиғилишида тадқиқот натижалари ҳақида ахборот бердилар. Орадан 1 ой ўтган, Нью-Хейвен (Коннектикут штати)даги Америка физиология жамияти аъзолари олдида яна чиқиш қилдилар. Бу сафарги маърузада Маклеод ҳам қатнашди. У шундан сўнг инсулинни катта микдорда олиш ва тозалашга эришиш учун кафедрасининг бор имкониятларини ишга солди. Бу иш учун биокимёгар Ж.Б. Коллин ёрдами зарур бўлиб қолганда, у ҳам жалб қилинди. 1922 йили январида Торонтодаги болалар шифохонасида илк бор икки йилдан бери қандли диабетнинг

Душанба, 18

«Ўзбекистон» телеканали
6.00 «Ассалом, Ўзбекистон!»
8.00-8.45 «Тахлилнома».
8.45 ТВ-маркет.
8.50 «Камалак».
9.25, 11.35 ТВ метео.
9.30 «Тўртинчи ҳокимият».
9.50 «Ўзбектеlevision» намойи-
ши: «Кўксув дарёси бўйлаб».
10.00, 12.00, 14.00, 18.00
ЯНГИЛИКЛАР
10.05 «Мимино». Бадий фильм.
11.40 «Рангин дунё».
12.05 Ўзбекистон телерадио-
компанияси эстрада-симфоник
оркестрининг концерти.
12.35 «Олам футбол».
12.55 «Дунчаки ҳазил».
13.30 «Ошин». Телесериал.
14.10 «Олтин тоғ».
14.30 «Қойилмақом жиноят».
Бадий фильм.
16.00 ТВ клип.
16.10 «Бу ажиб фасл». Телеаль-
манах.
16.35 «Кино оламида».
17.05 «Қизиқарли учрашувлар».
17.30 «Аму навалари».
18.10 Мультифильм.
18.25 «Мулк».
18.45 «Бахтли воқеа». Телело-
терея.
19.30 «Ахборот» (рус тилида)
20.00 Оқшом эртақлари.
20.15 Биржа ва банк хабарлари.
20.30 «Ахборот».
21.05 Ўзбекистон халқ
артистлари.
21.30 2002 йил - Қарияларни
қадрлаш йили. «Париси бор
уй».
22.00 «Спорт, спорт, спорт».
22.20 «23.5 даражали бурчак
остида». 68 - қисм.
22.45 «Ахборот - дайжест».

«Ёшлар» телеканали
9.00 Давр тонги.
10.00 «Янги авлод» студияси:
«Ким эгил-у, ким чақон?»
10.25 «Мультишоша».
10.40 Яқинбада қўришгунча.
10.55 ТВ-анонс.
11.00 «Давр» ҳафта ичида.
11.30 Жаҳон жуғрофияси.
12.20 Давр-news.
12.40 «Девона». Муқимий
номидаги Ўзбек Давлат
муслиқ театрининг спектакли.
1-қисм.
13.35 Автосалтанат.
13.50 «Девона». Муқимий
номидаги Ўзбек Давлат
муслиқ театрининг спектакли.
2-қисм.
15.05 «Қусто командасининг сув
ости саргузаштлари».
15.50 «Бу шунақа уйин». Бадий
фильм.
17.25 «Янги авлод» почтаси,
«Билагон маслаҳати».
18.55 «Ака-ука Гримм эртак-
лари». 23-қисм.
18.20 Фарзандим-жигарбандим.
18.35 Спорт ҳафтанома.
18.50 Олтин мерос.
18.55, 21.55 Иқлим.
19.00 «Давр». Ахборот дастури.
19.30 Иқтисод news.
19.40 Тафаккур ёлқинлари.
19.55 Ёшлик навалари.
20.10 Ёшлар овози.
20.30 Қўтилмаган меҳмон.
20.55 «Эсмералда». Телесериал.
21.25 XX аср шеърятидан.
Чўлпон.
21.30 Кишлоқдаги тенгдошим.
21.50 Олтин мерос.
22.00 «Давр». Ахборот дастури.
22.35 «Мухаббат қаҳваси».
23.00 «Ёшлар» телеканалида
спорт: Интерфутбол. Танаффус
пайтида.
23.50 «Давр». Ахборот дастури.

«Тошкент» телеканали
17.20 Болажонлар экранни. «Этик
кйган мушук».
18.30, 20.00, 21.20, 22.15
«Пойтахт». Ахборот дастури.
18.45 ТТВда сериал: «Селеста,
ҳамиша Селеста».
19.10 «Тап-тортмаслар». Хуж-
жатли фильм. 16-қисм.
19.35, 21.05, 22.00 «Экспресс»
телегазетаси.
19.50 «Авто-news».
20.20 ТТВда сериал: «Бебилиска
пул».
21.35 «Номалум Қизилқум».
Телефильм.
22.35 Кинонигоҳ. «Оқ фотиҳа».

«Халқаро» телеканал
РЖТ 7.30-9.00
17.05 «Вести».
17.30 «Юрагимнинг ёрқин
юлдузи». Сериал.
18.20 «Бугун оламда». Ахборот
курсатуви.
РЖТ
18.30 М. Евдокимов ҳузурида
меҳмонда.
19.00 «Мени қуттил».
20.00 «Ким миллионер бўлишни
истайди?» Телеуйин.
21.00 «Время».
21.35 «Зарбдор куч». Сериал.
22.40 XIX қишки Олимпиада
уйинлари. Хоккей бўйича
Швеция-Чехия терма жамоалари
ўртасидаги ўйин.
ЎзТВ - IV
00.30 «Ахборот» (рус тилида)

Сешанба, 19

«Ўзбекистон» телеканали
6.00 «Ассалом, Ўзбекистон!»
8.00 - 8.35 «Ахборот».
8.35 ТВ-маркет.
8.40 Газеталар шарҳи.
8.55 «Ўзбектеlevision» намойи-
ши: «Тўй либослари».
9.10, 11.40 ТВ-метео.
9.15 «Санъат баҳшида умр».
9.40 «Оламга саёҳат». Кино-
курсатуви.
10.00, 12.00, 14.00, 18.00
ЯНГИЛИКЛАР
10.05 «Мулк».
10.25 «Бинафшаранг шар».
Бадий фильм.
11.45 Биржа ва банк хабарлари.
«Спорт» дастури:
12.05 «Спорт, спорт, спорт».
12.20 «Алломиш авлодлари».
12.40 «Қўйла, ёшлигим».
13.05 «Париси бор уй».
13.35 «23.5 даражали бурчак
остида». Телесериал. 68-қисм.
14.10 «Қишлоқ ҳаёти».
14.30 Кундузги сеанс: «Аршин
молодон». Бадий фильм.
15.50 «Янгишдан бор».
16.10 «Ифтихор».
16.30 Ўзбекистон халқ артист-
лари.
16.55 «Ватанимга хизмат
қиламан».
18.10 Болалар учун. «Санъат
ғўналари».
18.25 «Баркамол авлод оғзуси».
18.45 «Инсон ва қонун».
19.05 «Тафсилот».
19.30 «Ахборот» (рус тилида)
20.00 Оқшом эртақлари.
20.15 FCN «Ўзбекистон янги-
ликлари» (инглиз тилида)
20.30 «Ахборот».
21.05 «Қўшигимиз сизга
армуғон».
21.40 «Парламент вақти».
22.00 «Ўзбекистон каналда
илк маротаба: «Ошин».
Телесериал премьераси.
22.25 «ТВ-клуб».
22.55 «Ахборот - дайжест».

«Ёшлар» телеканали
9.00 «Давр». Ахборот дастури.
9.15 «Янги авлод» студияси:
«Келин таншайлик».
9.35 «Ака-ука Гримм эртаклари».
Мультифильм. 24-қисм.
10.10 Бизнес-академия.
10.25 «Эсмералда». Телесериал.
10.50 Ёшлар овози.
11.10 «Африка филлари».
12.00 ТВ-саёҳат.
12.20 Муқаддас бурч.
12.40 Интерфутбол.
14.20 Мультифильм.
14.30 «Мухаббат ҳамиша голиб».
Бадий фильм.
16.40 Қўйла юрт кишилари.
16.55 Қўрсатувлар дастури.
17.00 «Янги авлод» студияси:
«Келин таншайлик».
17.20 «Ака-ука Гримм эртак-
лари». 24-қисм.
17.45 Таянч.
18.00 Ватан манзаралари.
18.25 Оқшом навалари.
18.35 Автосалтанат.
18.55, 21.55 Иқлим.
19.00 «Давр». Ахборот дастури.
19.30 Иқтисод news.
19.40 Тафаккур ёлқинлари.
19.55 Ёшлик навалари.
20.10 Ёшлар овози.
20.30 Қўтилмаган меҳмон.
20.55 «Эсмералда». Телесериал.
21.25 XX аср шеърятидан.
Чўлпон.
21.30 Кишлоқдаги тенгдошим.
21.50 Олтин мерос.
22.00 «Давр». Ахборот дастури.
22.35 «Мухаббат қаҳваси».
23.00 «Ёшлар» телеканалида
спорт: Интерфутбол. Танаффус
пайтида.
23.50 «Давр». Ахборот дастури.

«Тошкент» телеканали
17.20 «Санта-Барбара».
18.00 Болажонлар экранни.
«Жуманж». Мультифильм. 3-
қисм.
18.30, 20.00, 21.20, 22.15
«Пойтахт». Ахборот дастури.
18.45 ТТВда сериал: «Селеста,
ҳамиша Селеста».
19.10 «Тап-тортмаслар». Хуж-
жатли фильм. 17-қисм.
19.35, 21.05, 21.55 «Экспресс»
телегазетаси.
19.50 «Интерспорт».
20.20 ТТВда сериал: «Бебилиска
пул».
21.35 «Фаровонлик бекати».
22.10 «Аёл - она, мураббий,
раҳбар» телеклуби.
22.45 Кинонигоҳ. «Танишинг, Жо
Блак». 1-қисм.

«Халқаро» телеканал
РЖТ 7.30-9.00
17.05 «Вести».
17.30 «Игирма тўртта қуш».
Сериал.
18.20 «Бугун оламда». Ахборот
курсатуви.
РЖТ
18.30 Е. Петросяннинг «Кулги
панорама».
19.00 «Мухаббат замини».
20.00 «Зайф бўгин». Шоу ўйин.
21.00 «Время».
21.35 «Зарбдор куч». Сериал.
22.40 XIX қишки Олимпиада
уйинлари. Муз устида
фигурали учш.
ЎзТВ-IV
23.30 «Қалб қанотлари». Сериал.
00.15 «Ахборот» (рус тилида)

Чоршанба, 20

«Ўзбекистон» телеканали
6.00 «Ассалом, Ўзбекистон!»
8.00-8.35 «Ахборот».
8.35 ТВ-маркет.
8.40 Газеталар шарҳи.
8.55 «Ўзбектеlevision» намойи-
ши: «Алла».
9.10, 12.25 ТВ-метео.
9.15 «Соз сеҳри».
9.40 «Парламент вақти».
10.00, 12.00, 14.00, 18.00
ЯНГИЛИКЛАР
10.05 Алифбо сабоқлари.
10.25 «Ҳаройиб бола». Бадий
фильм.
11.40 «Санъат ғўналари».
12.05 «Тафсилот».
12.30 «Ринг». Спорт дастури.
12.50 Ўзбекистон Республикаси
Ички қўшинлари хизматчилари
хотирасига бағйланган хайрия
концерти.
13.25 «Ошин». Телесериал.
14.10 «Остонаси тиллодан».
14.30 Кундузги сеанс: «Тўй
айбдор». Бадий фильм.
15.45 «Инсон ва қонун».
16.05 ТВ клип.
16.15 «Ягона оилада».
16.50 «Мувозанат».
17.25 Мультифильм.
17.35 «Делутат».
18.10 «Болаликнинг мовий
осмони».
18.30 «Сихат-саломатлик».
18.50 «Ҳўмнат».
19.05 «Мулк».
19.30 «Ахборот» (рус тилида)
20.00 Оқшом эртақлари.
20.15 «Бир жуфт қўшиқ».
20.30 «Ахборот».
21.05 Ўзбекистонда хизмат
қўсатган артистлар.
21.40 «Спорт, спорт, спорт».
21.55 «Ўзбекистон каналда
илк маротаба: «Ошин».
Телесериал премьераси.
22.25 «ТВ-клуб».
22.55 «Ахборот - дайжест».

«Ёшлар» телеканали
9.00 «Давр». Ахборот дастури.
9.15 «Янги авлод» студияси:
«Келин таншайлик».
9.35 «Ака-ука Гримм эртаклари».
Мультифильм. 24-қисм.
10.10 Жаҳон жуғрофияси.
10.25 «Эсмералда». Телесериал.
10.50 Таянч.
11.05 Ёшлар овози.
11.25 Хужжатли фильм.
12.15 Хайрат.
12.35 Болалар экранни.
13.15 «Ёшлар» телеканалида
спорт: Теннис.
13.55 Ватан манзаралари.
14.15 «Қусто командасининг сув
ости саргузаштлари».
15.00 Автосалтанат.
15.20 «Нобб тур». Бадий фильм.
16.35 Қўрсатувлар дастури.
16.40 Ўйна, болажон, ўйна.
16.55 «Янги авлод» студияси:
«Келин таншайлик».
17.25 «Ака-ука Гримм эртак-
лари». 25-қисм.
17.50 «Учинчи сайёра» маърифий
дастури.
18.40 Каталог.
18.50 Олтин мерос.
18.55, 21.55 Иқлим.
19.00 «Давр». Ахборот дастури.
19.30 Иқтисод news.
19.40 Сийрат.
20.00 Спорт-лото.
20.10 Очил дастурхон.
20.25 Мухаббат қўшиқлари.
20.40 «Озод юрт фарзандлари».
Видеофильм.
21.00 «Эсмералда». Телесериал.
21.30 Чемпион сирлари.
21.50 Олтин мерос.
22.00 «Давр». Ахборот дастури.
22.35 «Мухаббат қаҳваси».
23.00 «Ёшлар» телеканалида
спорт: Интерфутбол.
23.50 «Давр». Ахборот дастури.

«Тошкент» телеканали
17.20 ТТВда сериал: «Санта-
Барбара».
18.00 «Умид юлдузлари». 1-
қисм.
18.30, 20.00, 21.20, 22.15
«Пойтахт». Ахборот дастури.
18.45 ТТВда сериал: «Селеста,
ҳамиша Селеста».
19.10 «Тап-тортмаслар». Хуж-
жатли фильм. 18-қисм.
19.35, 21.05, 22.00 «Экспресс»
телегазетаси.
19.50 «Авто-news».
20.20 «Бебилиска пул».
21.35 «Тошкент ва тошкент-
ликлар».
22.25 Кинонигоҳ. «Уйланишни
хоҳламайман».

«Халқаро» телеканал
РЖТ 7.30-9.00
17.05 «Вести».
17.30 «Родес учбурчаги».
18.20 «Бугун оламда».
РЖТ
18.30 Машхурлар. Леонид
Жаботинский.
19.00 «Мухаббат замини».
20.00 «Сўнгги қаҳрамон».
21.00 «Время».
21.35 «Зарбдор куч». Сериал.
22.40 XIX қишки Олимпиада
уйинлари. Муз устида
фигурали учш.
ЎзТВ-IV
23.30 «Қалб қанотлари». Сериал.
00.15 «Ахборот» (рус тилида)

Пайшанба, 21

«Ўзбекистон» телеканали
6.00 «Ассалом, Ўзбекистон!»
8.00 - 8.35 «Ахборот».
8.40 Газеталар шарҳи.
8.55 «Ўзбектеlevision» намойи-
ши: «Ўзал бу воқеа». Премьера.
9.25, 10.25 ТВ метео.
9.30 «ТВ-клуб».
10.00, 12.00, 14.00, 18.00
ЯНГИЛИКЛАР
10.05 «Сихат-саломатлик».
10.30 «Қора қисқичбақа
чанғалида». Бадий фильм.
12.05 «Мулк».
12.25 «Симфоник куйлар
дўниси».
12.50 «Болаликнинг мовий
осмони».
13.10 «Спорт, спорт, спорт».
13.30 «Ошин». Телесериал.
14.10 «Унутмас мени боғим».
14.30 Кундузги сеанс:
«Қайнона». Бадий фильм.
15.45 «Таянч нуктаси».
16.10 «Яшил чироқ».
16.35 «Ўзбекистон: XXI аср
ёшлари».
16.55 Ўзбекистонда хизмат
қўсатган артистлар.
17.25 «Умрлар бўладики...».
17.40 «Харита». Халқаро шарҳ.
18.10 Бешбармоқ. Тележурнал.
18.30 «Яши ният». Телелотерея.
19.05 «Инсон ва қонун».
19.30 «Ахборот» (рус тилида)
20.00 Оқшом эртақлари.
20.15 FCN «Ўзбекистон янги-
ликлари» (инглиз тилида)
20.30 «Ахборот».
21.05 «Истиклол неъмат».
21.35 Ўзбекистон Республикаси
Мудофаа Вазирлиги Қуролли
Қўшлари марказий ашула ва
ракс ансамблининг концерти.
22.05 «Рухият манзаралари».
22.40 «23.5 даражали бурчак
остида». 69-қисм.
23.05 «Ахборот - дайжест».

«Ёшлар» телеканали
9.00 «Давр». Ахборот дастури.
9.15 «Янги авлод» студияси:
«Келин таншайлик».
9.35 «Ака-ука Гримм эртаклари».
Мультифильм. 25-қисм.
10.10 Мусиқий лаҳзалар.
10.20 «Эсмералда». Телесериал.
10.45 Спорт қўтиласи.
11.15 Сенинг вақтинг.
11.35 Хужжатли фильм.
12.25 Сийрат.
12.45 «Мультишоша».
13.00 Сифат белгиси.
13.10 Интерфутбол.
14.50 «Қусто командасининг сув
ости саргузаштлари».
15.30 Ойла тилими.
15.55 «Жаҳондан ташқари
поезд». Бадий фильм.
17.10 Қўрсатувлар дастури.
17.15 «Янги авлод» студияси:
«Келин таншайлик».
17.40 «Ака-ука Гримм эртак-
лари». 26-қисм.
18.05 Одобнома.
18.25 Табобат оламида.
18.45 Оқшом навалари.
18.55, 21.55 Иқлим.
19.00 «Давр». Ахборот дастури.
19.30 Иқтисод news.
19.35 «Давр»-интервью.
19.50 Ёшлар овози.
20.10 Мусиқий лаҳзалар.
20.25 «Соғинч».
20.50 «Эсмералда». Телесериал.
21.20 «Ўзбек мумтоз шеър-
ятдан». Алишер Навоий.
21.25 Бегийим.
21.45 Олтин мерос.
22.00 «Давр». Ахборот дастури.
22.35 «Мухаббат қаҳваси».
Телесериал.
23.00 «Ёшлар» телеканалида
спорт: Интерфутбол.
23.50 «Давр». Ахборот дастури.

«Тошкент» телеканали
17.15 Қўрсатувлар тартиби.
17.20 ТТВда сериал: «Санта-
Барбара».
18.00 «Умид юлдузлари».
2-қисм.
18.30, 20.00, 21.20, 22.05
«Пойтахт». Ахборот дастури.
18.45 ТТВда сериал: «Селеста,
ҳамиша Селеста».
19.10 «Тап-тортмаслар». Хуж-
жатли фильм. 19-қисм.
19.35, 21.05, 21.50 «Экспресс»
телегазетаси.
19.50 «Авто-news».
20.20 «Бебилиска пул».
21.35 «Тошкент ва тошкент-
ликлар».
22.25 Кинонигоҳ. «Уйланишни
хоҳламайман».

«Халқаро» телеканал
РЖТ 7.30-9.00
17.05 «Вести».
17.30 «Клепемлик ошпаз аёл».
18.20 «Бугун оламда».
18.35 CFI такдим этади:
«Бешинчи ўлчов».
РЖТ
19.00 «Мухаббат замини».
Сериал.
20.00 «Муъжизалар майдони».
21.00 «Время».
ЎзТВ-IV
21.35 «Қалб қанотлари» Сериал.
22.20 «Дурларшан».
22.45 «ТВ-4да Немис тўлиқни».
23.10 «Соккер клуб».
РЖТ
23.35 XIX қишки Олимпиада
уйинлари. Тоғ чангиси
(эркаклар)
Хоккей. Финал ўйини (аёллар)
ЎзТВ-IV
00.30 «Ахборот» (рус тилида)

Жума, 22

«Ўзбекистон» телеканали
6.00 «Ассалом, Ўзбекистон!»
8.00 - 8.35 «Ахборот».
8.35 ТВ-маркет.
8.40 Газеталар шарҳи.
9.00 «Истиклол неъмат».
9.35 «Олтин мерос».
10.00, 12.00, 14.00, 18.00
ЯНГИЛИКЛАР
10.05 «Тилсимой ғаройиб
қизалоқ». Бадий фильм.
11.20 «Бешбармоқ».
11.40 «Хўмнат».
12.05 «Сехрли сандик».
Мультифильм.
12.15 «Данимиз истикболлари».
12.35 «Нафосат гулшани».
13.35 «Озод юрт одамлари».
14.10 Кундузги сеанс:
«Яратганга шукр». Бадий
фильм.
15.50 «Ёшлик шиддати». Спорт
дастури.
16.05 ТВ клип.
16.15 «Рухият манзаралари».
16.50 «Қўшигимиз Сизга
армуғон».
17.10 «Фарзанд - умид юлдузи».
17.40 «Нурли манзиллар».
18.10 «Тафсилот».
18.25 «Омад қувончи». Телело-
терея.
19.05 «Хидоят сари».
19.30 «Ахборот» (рус тилида)
20.00 Оқшом эртақлари.
20.15 Бир жуфт қўшиқ.
20.30 «Ахборот».
21.05 Санъат усталари ва ёш
ижрочилар концерти.
21.35 «Алломиш авлодлари».
Спорт дастури.
22.00 Ўзбекистон каналда
илк маротаба: «Ошин».
Телесериал премьераси.
22.30 «Олтин бешик».
23.05 «Ахборот - дайжест».

«Ёшлар» телеканали
9.00 «Давр». Ахборот дастури.
9.15 «Янги авлод» студияси:
«Келин таншайлик».
9.35 «Ака-ука Гримм эртаклари».
Мультифильм. 26-қисм.
10.05 «Давр»-интервью.
10.20 «Эсмералда». Телесериал.
10.45 Бегийим.
11.05 Ўйна, болажон, ўйна.
11.20 Жаҳон цирки.
12.10 Мусиқий лаҳзалар.
12.20 Ёшлар овози.
12.40 Интерфутбол.
14.20 «Қусто командасининг сув
ости саргузаштлари».
15.00 Очун.
15.25 «Учинчи сайёра» маъ-
рифий дастури.
16.15 Хўқуқ ва бурч.
16.35 «Келинлар қўзғолони».
Бадий фильм.
17.45 Қўрсатувлар дастури.
17.50 «Янги авлод» студияси:
«Келин таншайлик».
18.10 «Ака-ука Гримм эртак-
лари». 27-қисм.
18.35 Автосалтанат.
18.50 Олтин мерос.
18.55, 21.55 Иқлим.
19.00 «Давр». Ахборот дастури.
19.30 Иқтисод news.
19.35 Ёшлар овози.
19.55 Мусиқий лаҳзалар.
20.05 Аср қиёфаси.
20.25 Қарияларни қадрлаш йили.
«Қадрдонлар».
20.45 «Эсмералда». Телесериал.
21.15 «Озод юрт фарзандлари».
Видеофильм.
21.30 Аскар мактублари.
21.50 Олтин мерос.
22.00 «Давр». Ахборот дастури.
22.35 «Мухаббат қаҳваси».
Телесериал.
23.00 «Ёшлар» телеканалида
спорт: Ринг қироллари.
00.00 «Давр». Ахборот дастури.
00.15 «О, бу муҳаббат». Бадий
фильм.

«Тошкент» телеканали
17.20 «Санта-Барбара».
18.00 Болалар учун. «Қуралай».
18.20 Мультифильм.
18.30, 20.00, 21.20, 22.15
«Пойтахт». Ахборот дастури.
18.45 ТТВда сериал: «Селеста,
ҳамиша Селеста».
19.10 «Тап-тортмаслар». Хуж-
жатли фильм. 20-қисм.
19.35, 21.05, 22.00 «Экспресс»
телегазетаси.
19.50 «Саломатлик маскани».
20.20 ТТВда сериал: «Бебилиска
пул».
21.35 «Ер қураси».
22.35 Кинонигоҳ. «Водиллик
келини».

«Халқаро» телеканал
РЖТ 7.30-9.00
17.05 «Вести».
17.30 «Клепемлик ошпаз аёл».
18.20 «Бугун оламда».
18.35 CFI такдим этади:
«Бешинчи ўлчов».
РЖТ
19.00 «Мухаббат замини».
Сериал.
20.00 «Муъжизалар майдони».
21.00 «Время».
ЎзТВ-IV
21.35 «Қалб қанотлари» Сериал.
22.20 «Дурларшан».
22.45 «ТВ-4да Немис тўлиқни».
23.10 «Соккер клуб».
РЖТ
23.35 XIX қишки Олимпиада
уйинлари. Тоғ чангиси
(эркаклар)
Хоккей. Финал ўйини (аёллар)
ЎзТВ-IV
00.30 «Ахборот» (рус тилида)

Шанба, 23

«Ўзбекистон» телеканали
6.00 «Ассалом, Ўзбекистон!»
8.00-8.35 «Ахборот».
8.35 ТВ-маркет.
8.40 Газеталар шарҳи.
8.55 «Ўзбектеlevision» намойи-
ши: «Маънавият ҳазинаси».
9.05, 10.30 ТВ метео.
9.10 «Хидоят сари».
9.30 «Тафсилот».
9.45 «Учинчи сайёра сари».
Мультифильм.
10.35 «Ёшлик шиддати». Спорт
дастури.
10.50 «Маърифат». Телеаль-
манах.
11.10, 13.40 ТВ анонс.
11.15 «Олтин бешик».
11.50 ТВ кинотеатри: «Дил».
Бадий фильм. 1-қисм.
13.10 Санъат усталари ва ёш
ижрочилар концерти.
13.45 «Дил». 2-қисм.
15.15 «Ягона оилада».
15.45 «Дунё қўриб, дунёлар
ярат».
16.15 «Талабалар йиллари».
16.40 «Қорақалпоқнома».
17.05 Болалар учун. «Саргу-
заштлар асири». 3-қисм.
17.30 «Барҳаёт навалари».
17.50 «Миттвийлар оиласи».
18.10 «Рангин дунё».
18.30 «Мусиқа: кеча ва бугун».
18.55 «Пазандлик сирлари».
19.05 «Қишлоқ ҳаёти».
19.30 «Ахборот» (рус тилида)
20.00 Оқшом эртақлари.
20.15 FCN «Ўзбекистон
янгиликлари» (инглиз тилида)
20.30 «Ахборот».
21.05 «Сўғлом она-сўғлом
бола».
21.25 «Шанба оқшомиди»
«Тунги ёғду» дам олиш
кинодастури.
22.05 «Кичкина табиб». Бадий
фильм.
23.35 «Ахборот - дайжест».

«Ёшлар» телеканали
9.00 «Давр тонги».
9.05 «Янги авлод» студияси:
«Келин таншайлик».
9.35 «Ака-ука Гримм эртаклари».
Мультифильм. 27-қисм.
9.50 Табобат оламида.
10.10 Ёшлар овози.
10.30 «Эсмералда». Телесериал.
10.55 Аср қиёфаси.
11.15 «Ёшлар» телеканалида
спорт: Ринг қироллари.
12.15 Жараён.
12.40 «Полиция комиссари».
Телесериал.
13.10 Юлдузлар чехраси.
14.00 «Озма-юз». Бадий
фильм.
15.30 «Ёшлар» телеканалида
спорт: Теннис.
16.10 «Рамаяна». Телесериал.
16.50 «Янги авлод» студияси:
«Келин таншайлик».
17.10 Тала тилидан.
17.40 Ёшлик навалари.
17.55 Саломатлик сирлари.
18.15 Ёшлар овози.
18.35 Бизнес-академия.
18.50 Олтин мерос.
18.55, 21.55 Иқлим.
19.00 «Давр». Ахборот дастури.
19.30 Каталог.
19.40 Давр-интервью.
19.55 Фут

КЕЙИНГИ БОСҚИЧГА ТАЙЁРТАРЛИК ҚАНДАЙ

Бугун мамлакатимиз спорт турлари орасида ўзига хос тарзда оммаланиб бораётган «Умид ниҳоллари» мусобақаларининг кейинги bosқичига тайёргарлик кўриш жараёнилари жойларда қизгин олиб борилмоқда. Кун кеча Республика Халқ таълими вазирлигида Қорақолғистон Республикаси, Тошкент шаҳри ҳамда вилоятлардан келган «Ёшлик» кўнгилли спорт жамияти (КСЖ) раисларининг ўринбосарлари иштирокида мусобақаларнинг кейинги bosқичларига тайёргарлик кўрилиши қандай кетаётганлиги ҳақида кенгайтирилган йиғилиш бўлиб ўтди. Йиғилишда иштирок этган Халқ таълими вазири ўринбосари У. Муцаев «Умид ниҳоллари»ни ўтказишдан асосий мақсад узлуксизликни таъминлаш ҳамда шу баҳонада мактабларнинг таъмирдан чиқарилиши ва спорт жиҳозларига эга бўлишларини алоҳида таъкидлади. Шунингдек, ўтган bosқичларда йўл қўйилган айрим камчиликларни батамом тугатиш ҳамда бўлагуси ўйинларни 100 фоиз кўнгилдагидек ташиқил этилиши айтиб ўтилди.

Йиғилишда сўзга чиққан вилоятлар «Ёшлик» КСЖлари раислари ўринбосарлари ўз ҳудудларида қилинаётган ишлар ҳақида маълумот бердилар ва бу борада қўдалан турган айрим камчиликлар атрофида муҳокама этилди.

Дарҳақиқат, гап ёш авлоднинг баркамоллиги хусусида кетар экан, етарлича имконият яратилиши зарур. Зеро, Ватанинг эртаси айнан уларнинг қандай таълим-тарбия олаётганига боғлиқ. Бундан ташқари, «Умид ниҳоллари» мусобақаларини яхши ташиқил этишида Қорақолғистон Республикаси, Сирдарё вилояти ҳамда Тошкент шаҳридаги маҳаллий органлар томонидан тўла маъ-

сулят билан ёндашилаётганлиги эътироф этилди. Жумладан, Қорақолғистон Республикасида биргина 3-bosқич ўйинларида 2200 дан ортиқ ўқувчилар иштирок этган бўлиб, уларга шарт-шароитлар яратиш учун 5,5 миллион маблағ сарфланди. Кейинги bosқич учун эса 9 миллион сўм ажратилиши режалаштирилмоқда. Бундан кўриниб турибдики, «Умид ниҳоллари»га жойларда ҳокимликлар, мутасадди ташкилотлар ва ота-оналарнинг муносабатлари янада яхшиланиб бораётгани. Энди баҳорги таътилга режалаштирилган вилоят bosқичида гоилибликни қўлга киритадиган жамоалар апрел ойида Фарғонада ўтказиладиган финал ўйинларида иштирок этадилар.

Зеро, бугун мактаб ўқувчилари ўртасидаги «Умид ниҳоллари», академик лицей ва касбхунар коллежлари ўқувчиларининг «Баркамол авлод», Олий ўқув юртлари талабаларининг эса «Универсиада» мусобақалари туфайли ёшларнинг соғлом ва баркамол бўлиб етишишига эришилади.

Камолиддин АЛИОХУНОВ

КИШКИ ОЛИМПИАДА КУНДАЛИГИДАГИ

ИККИ КАРРА ЧЕМПИОН

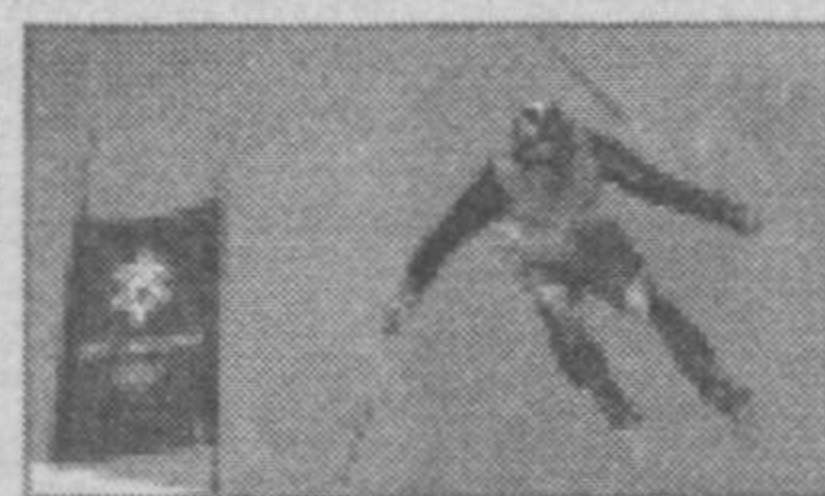

Испаниялик спортчи Йохан Мюллер иккинчи олтин медалини ҳам қўлга киритишга муваффақ бўлди.

Чангичилар ўртасида ўтказилган 10 километрлик мусобақада ундан сўнг иккинчи ва учинчи ўринларни норвегиялик Томас Ольсгорд ҳамда Фроде Эстиллар эгаллашди. Мюллердан ташқари, 30 километрлик пойгалада эса норвегиялик биатлончи Оле Эйнар Бьорндален ҳамда трамплиндан сараган швейцариялик Симон Амманлар ҳам икки карра олимпия чемпиони номини олишга эришдилар.

ОМОДТНИНГ ОЛТИНЧИ МЕДАЛИ

Норвегиялик Кьестил-Андре Омоут тоғчангиси комбинациясида биринчи ўринга сазовор бўлиб, олтин медал соҳибига айланди. Иккинчи ўринни

эса Олимпиада мезбони Бод Миллер эгаллаган бўлса, бронза медали австриялик Бенжамин Райхга насиб этди. Кўп вақтдан бўён ушбу спорт тури бўйича яхши натижаларни қўлга киритиб келаётган Омоутнинг бу сафарги олтин медали ўз карьерасидаги олтинчи медали ҳисобланади.

КАТЯНИНГ МУВАФФАҚИЯТИ

Аёллар ўртасида 7.5 километрлик масофа пойгасида германиялик биатлончилар яхши натижаларга эришдилар. Биринчи ўринни эгаллаган Катя Вильгельмдан сўнг финишга Ургула Дизль етиб келди. Швециялик Магдалена Фросбергга бронза медали берилмаган бўлди.

ХОРВАТИЯЛИКЛАРНИНГ ҚУВОНЧЛАРИ ЧЕКСИЗ

Хорватияликлар бу сафарги олимпиадани бошқача эслашадиган бўлишди. Боиси, уларнинг ватандошлари Яница Костелич тоғчангиси комбинациясида ўз терма жамоасига олтин медал тухфа этди. Кумуш ва бронза медаллар эса австриялик Рената Гельч ҳамда германиялик Мартина Эртларга насиб этди. Ушбу спорт тури бўйича хорватияликларнинг биринчи бор олтин медал олишларига сабабчи бўлган Костелич ўтган йили жаҳон чемпиони бўлган эди.

Qutlov!

Ҳурматли ҳамкасбимиз Ойимхон ҚОДИРОВА! Сизни муборак 55 ёшингиз билан чин дилдан қутлаймиз. Сизнинг жамоамизда кўрсатган фаолиятингиз шогирдларингиз учун ҳамиша ибратдир. Сизга сихат-саломатлик, бахт ва шодлик тилаб қоламиз.

Баҳмал туманидаги 4-вилоят лицейи жамоаси

ОРЗУГА
АЙБ ЙЎҚ

Зомин туманида ўтказиладиган турли байрам тантаналарида ёш каратэчиларнинг кўргазмали чиқишлари анъанага айланган.

Бугун тумандаги ёш каратэчилар клубига иқтидорли спортчи Икром Тожибоев етакчилик қилиб, у 700 нафардан ошқ спортчиларга таълим бермоқда.

—Машгулотлар бепул ташкил этилган,— дейди Икром Тожибоев. — Бундан кўзлаган биринчи мақсадимиз болалар ва ўсмирларнинг дарсдан бўш вақтларини бекор ўтказмаслик, иккинчиси уларни жисмонан соғлом ва бақувват тарбиялашдир. Ишонаманки, улар келажакда турли нуфузли мусобақаларда муносиб беллаша оладиган каратэчилар бўлиб етишадилар...

Уларнинг ҳозирга қадар эришган натижалари ҳам ёмон бўлмади. Ўтган йили каратэчиларнинг Санкт-Петербургда ўтказилган олтинчи жаҳон чемпионатида Фарход Маматов қатнашиб, яхши натижага эришди.

Ҳозирда мазкур клубда Дилшод Сатторов, Тўлқин Сатторов, Мансур Абдуҳаликов каби маҳоратли спортчилар етишиб чиқмоқдаки, уларнинг ниятлари бўлгуси халқаро мусобақаларда мамлакатимиз шарафини ҳимоя қилишдир.

А.СОДИҚОВ

Халқимизда ўғил ва қизлар 13 ёшга тўлганларидан бошлаб қачонки, оила қурганларида учрайдиган юмушларни ўрнига қўйиб бажаришлари учун тайёрлантириб борилган. Ота-оналар ўз ўғилларига яхши оилада тарбия топган қизга муносиб бўлиш учун меҳнатсевар, ширинсўз бўлиш, ҳалоллик билан топилган даромад ҳисобига яшаш зарурлигини ўқитганлар. Оғир меҳнатга мослашган энг кенг тарқалган юмуш йигитлар учун тўнка кавлаш ҳисобланган. Қизига совчи юборган йигит бўлажак қайинотанинг ҳовлисидаги кесилган даракларнинг тўнкасини 1-1,5 метр чуқурликдан қовлаб чиқаргач, буларни саржин ҳолатга келтириши,

МЕҲНАТГА МОСЛАШГАН ЎЙИН

тахлаши шарт. Иш тугагач бўлажак куёв қовланган ерларни текислаб, ёш мевалар экишга тайёрлаб қўяди. Синовдан муваффақиятли ўтиш учун куёвдан тўнкадан кам пайраха чиқариши, саржинларни тенг катталиқда ёриши, дид билан териб чиқиши талаб қилинар эди. Зеро, тўнкадан ўтин яшаш учун болтани қандай уриш зарурлиги ақл-идрок билан белгиланади. Болтани зарб билан урганда тўнканинг бир томонга йўналган иплари орасидан энг қулай ёриқ чизигини топа билиш талаб қилинади. Бундай синовга ўзини тоблаш учун йигитлар 13-14 ёшларидан бошлаб тўнка кавлаш ва саржин қилиш ишларига ёлланганлар. Ўз ҳовлиларидаги тўнкаларни жуда қийналиб бўлса-да оталари, акалари ёрдамисиз ёриб, саржин қилганлар. Ақл-тажрибалари етмаган ҳолларда катталар-

хўжалик, маҳалла, қишлоқ ободончилиги ишлари билан шугулланишга ундаш, ота-оналикка, ўз оиласи учун ғамхўрлик қилишга одатлантириш уларнинг фикру ҳаёлини ижобий фаолиятга буради.

Умумтаълим мактабларининг ёши 12 дан ошган ўқувчилари, ўрта махсус ва олий ўқув юртларининг талабалари, ишга жойлашмаган бўйдоқ ёшлар орасида бу соҳада фойдали маслаҳатларга муҳтожлар кўп. Соғлом авлод тарбияси доирасида бу ўйинларни ташкил этиш қони фойда.

Ф.НАСРИДДИНОВ,
профессор,
Ш.ТЎЛАГАНОВ,
фалсафа фанлари доктори

А.Авлоний номидаги ХТХҚТМОМИ 2002 йилнинг март ойида қуйидаги тоифалар бўйича курсларни режалаштирган:

Илова

- Мутахассислиги ўзбек тили ва адабиёти бўлган директорлар курси ўзб 4-23
- Мутахассислиги тарих-география бўлган директорлар курси ўзб 4-23
- Мутахассислиги химия-биология бўлган директорлар курси ўзб 4-23
- Мутахассислиги математика ва информатика бўлган директорлар курси ўзб 4-23
- Мутахассислиги рус ва хорижий тиллар бўлган директорлар курси ўзб 4-23
- Ёш директорлар (ушбу лавозимда 5 йилгача ишлаётганлар) курси ўзб 4-23
- Аниқ ва табиий фанларни ўқитишга ихтисослаштирилган УЎТ мактаб директорлари курси ўзб 4-23
- ЧЕТ раҳбарлари курси рус 4-16
- Туман (шаҳар) ХТБ методистлари учун УЎТ янги ўқув дастури бўйича мақсадли курси (физика, математика ва информатика) ўзб 4-16

- Туман (шаҳар) ХТБ методистлари учун УЎТ янги ўқув дастури бўйича мақсадли курси (тарих-география) (Бухоро вилояти) ўзб 11-16
- Туман (шаҳар) ХТБ методистлари учун УЎТ янги ўқув дастури бўйича мақсадли курси (рус ва хорижий тиллар) ўзб 4-16
- Туман (шаҳар) ХТБ бошланғич таълим методистлари учун илгор педагогик технологиялар ва янги рейтинг тизимини қўллаш бўйича маърузачилар курси ўзб 18-30
- Ёрдамчи мактаб ва мактаб-интернатларнинг бошланғич синф ўқитувчилари курси ўзб 4-23
- Спорт мактаби директор ўринбосарлари курси ўзб 4-23
- ЁТЭМ директор ўринбосарлари курси ўзб 4-23
- Ижтимоий фанлар ва маънавият асослари кафедраси ўқитувчилари учун мақсадли курс ўзб 25-30

Эслатмалар:

1. Тингловчилар институт меҳмонхонасига жойлашадилар, институт кутубхонаси ва қироатхонасидан фойдаланадилар. Сафар харажатлари институт ҳисобидан тўланади. Транспорт харажатлари фақат темир йўл ва автобус чипталари асосида тўланади.

Курсларда таниқли педагог олимлар, ДТС, ўқув дастури ва дарсликлар муаллифлари машгулотлар олиб борадилар; санъаткорлар ва матбуот ходимлари билан учрашувлар ўтказилади ҳамда Темурийлар тарихи давлат музейи, Хотира майдони, «Шахидлар хотираси» ёдгорлик мажмуи ва бошқа зиёратгоҳларга экскурсиялар уюштирилади.

2. Тингловчининг сафар гувоҳномасида юқорида қайд қилинган курслардан қайси бирига юборилгани ҳамда лавозими аниқ кўрсатилган бўлиши ва режада кўрсатилган муддатда етиб келишлари шарт, акс ҳолда тингловчилар курсларга қабул қилинмайди ва қайтариб юборилади.

3. Тоифага мос келмаган тингловчилар қайтарилганда, сафар харажатлари тўланмайди.

4. Кечикиб келган тингловчиларни истисно тариқасида ўқиган кунлари учун фақат маълумотнома бериш шарти билан қабул қилиниши мумкин.

5. А.Авлоний номидаги ХТХҚТМОМИ қошидаги санаторий-профилакторий ўз ишини бошлади. Унга фақат вилоят касаба уюшма кўмитаси томонидан берилган йўлланма ёки далолатнома бўйича қабул қилинади.

Манзили: Тошкент-95, Талабалар шаҳарчаси, Саидов кўчаси, 6-йў, Транспорт: Шимолий темир йўл вокзалидан 20-троллейбуснинг «Талабалар шаҳарчаси» декатигача.

ЎМАР ДУНЁ

Ўтар дунё, қайтар дунё,
Ўтганларни айтар аё.
Ҳам келар, ҳам кетар дунё,
Айтганлари қайтган дунё.

Оқни қора қилган гўё,
Қорани оқ қилган дунё.
Ёмонини яхши қилган,
Ростни ёлгон қилган дунё.

Кўплар шайтон йўлини тутар,
Ҳам Оллоҳдан шафқат кутар.
Ўзлигин йўқотмаганга
Ҳақла иймон қайтган дунё.

Ўтар дунё, қайтар дунё,
Яхши-ёмон айтар дунё.
Билиб гуноҳ қилганларга
Охиратда армон дунё.
Феруза САЙФУДДИНОВА,
Хатирчи туманидаги
10-мактаб ўқитувчиси

ҚЎНТИМ
ҚАРЁДИ

Жажоки қизалоғим
Умида хотирасига

Менга ўзинг бир жаҳон эдинг,
Онам каби меҳрибон эдинг,
Ақли расо, митти жон эдинг,
Афсус, билмай қолдим-ку доғда —
Мени ташлаб кетдинг, Умида.

Дийдорингга тўйиб-тўймасдан,
Эркалатиб суйиб-суймасдан,
Ойдек қизим бўлиб-бўлмасдан,
Энди сенга етишган чоғда —
Дилни гашлаб кетдинг, Умида.

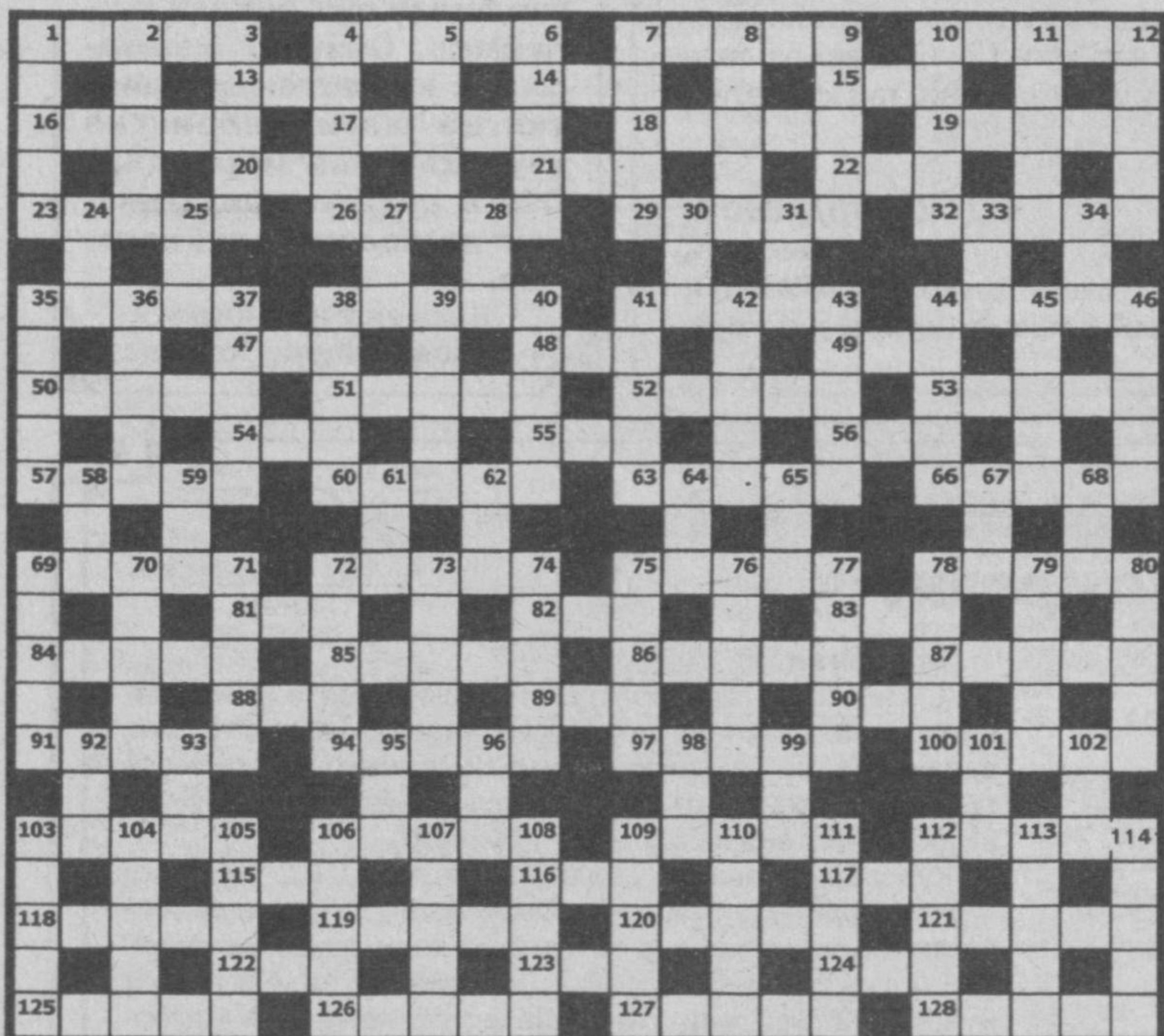
Дардинг — шундай бедавомиди?
Умринг — шундай бевафомиди?
Жонгинангга ситам жомиди?
Кун ўтказиб фақат қийноқда,
Кўзни ёшлаб кетдинг, Умида.

Кўз олдимда маъюс кўзларинг,
Жоним ўртар ширин сўзларинг,
Ахтараман йиғлаб изларинг,
Наҳот энди жойинг тупроқда, —
Ерни макон этдинг, Умида.

Дуо қилгум ҳар кун Аллоҳга,
Сени ўзи олсин паноҳга,
Ботдим дея оғир гуноҳга —
Хушим йўқдир бемор ва соғда,
Мени ўртаб кетдинг, Умида.

Ўтаназар МЕНҒОРОВ,
Шўрчи туманидаги 2-мактабнинг
рус тили ва адабиёти ўқитувчиси

КРОССВОРД

БЎЙИГА: 1. Бобурнинг невараси. 2. Марка, кўриниш. 3. Қолип, гилоф. 4. Шиша идиш. 5. Абажур, чирок. 6. Аниқ, лўнда. 7. Қадимги Осиёдаги Куёш худосининг номи. 8. Қуш тури. 9. Содда тилда, тушунарли қилиб айтиш. 10. Сайроқи қуш. 11. Қўшн, лашкар. 12. Ўн минг аскар. 24. Ишора, белги. 25. Кимматбаҳо металл. 27. Италия пойтахти. 28. Жанубий Корея пул бирлиги. 30. Мусиқий жанр. 31. Миллат. 33. Ипак мато. 34. Буйруқ. 35. От тури. 36. Эшоннинг этагини тутган одам. 37. ... Санаев (хонанда). 38. Само, фалак. 39. Беҳуда ҳаракат, сарф. 40. Фармонбийнинг шум невараси. 41. Илож, чора. 42. Сўз туркуми. 43. Сут маҳсулоти, яхна ичимлик. 44. Қишлоқ ҳўжалик саноати. 45. Шеър ёзишга ундовчи пари. 46. Футбол ўйнига сариқ карточкани киритган шахс. 58. "Этик кийган мушук" эртагидаги одамхўр дев. 59. Шарм, ҳаё. 61. Қадимги юнонлардаги ўлим худоси. 62. Ўзбек эстрада гуруҳи. 64. Биринчи, дастлабки. 65. Волида. 67. Кўзлари чиройли ҳайвон. 68. Хон саройи. 69. Муносабат, муомала. 70. Тақинчоқ тури. 71. Нигоҳ, кўз қирини ташлаш. 72. Токни кўтариб турувчи махсус қурилма. 73. Миллат. 74. Миллий мато. 75. Таом тури. 76. ... Азимов

(режиссёр). 77. Ғоят гўзал нозанин. 78. Муқаддас китоблардан бири. 79. Геометрик чизик тури. 80. Кино мукофоти. 92. Ёғочларни бир-бирига боғлаб ясалган кўл бола қайиқ. 93. Катта фарзанд (ўғил). 95. Заряд. 96. Бошқирдистон пойтахти. 98. Чолғу асбоби. 99. Катта фарзанд, қиз. 101. Амударёнинг қадимги номи. 102. Содда, гўл. 103. Қадимги солиқ тури. 104. Отадан қолган мол-мулк. 105. Кимёвий элемент. 106. Қон томири. 107. Фасл. 108. Бошқотирманнинг бир тури. 109. Судралиб юрвчи ҳайвон, эчкемар. 110. Хол, қувват. 111. Ўзбекистондаги дарё. 112. Термин. 113. Секретар. 114. Мадина шахрининг аввалги номи.

ЭНИГА: 1. ... Усмонов (хонанда). 4. Сув жонивори. 7. Халқ донолиги маҳсули. 10. Ниҳол. 13. Кўрсатиш олмоши. 14. Ука. 15. Чуккур, унгу. 16. Манометрда ўлчанадиган бирлик. 17. Гурур, орият. 18. "Ювентус"нинг ватани. 19. Полиз маҳсулоти. 20. Ранг. 21. Тоғ, адир. 22. "Ўн беш ёшли капитан"нинг номи. 23. ... Аҳмедова (актриса). 26. Улов. 29. Бирор ишнинг бошланиши. 32. Катта, йирик. 35. Миллий таом. 38. Муҳаммад (САВ)нинг оналари. 41. Муқаддас сурат. 44. Маҳбус аёл. 47. Тамаки маҳсулоти. 48. Собик шўролар даврида асосан талабалар

Ўлмас хотинига суйкалди.

— Сен менинг жонимсан. Амалингни қилавер. Дўконга борасанми, бозорга чиқасанми, бу сенинг ишинг.

Шундай дедию Ўлмас яна ёнбошлаб олди. — Исроил билан Фаластиннинг жанжаллини кузатаяпсанми? — дон-дона қилиб тунтирдиди Ўлмас. — Одам ўлдириш, иморатларни вайрон қилишларини кўраяпсанми?

Хотини хариб қилиб келгунча Ўлмас кураи заминни бир айланиб чиқди.

— Чойдан суз, — Толмас Ўлмасни йўлидан адаштироқчи бўлди. — Дўкон қурамиз деб анча харажат қилдик. Ўзинг кўрган ола сирини сотдим.

— Америкада ҳам подшолик талаш бўлди. Ўша ерда ҳам тарафкашлик. Нима десанг дегину иморатларнинг зўри Америкада.

— Вой эринмаган-ей, — эрига кўриши берди Ўлмаснинг хотини. — Ҳалиям Америкада юрибсизми? Узоқ кетмай баҳор ёмғиридан нураб, ер билан битта бўлиб турган сомонхонамиздан гапиринг. Ремонт қилувсиз уйимизнинг ковак-мовакларидан гапиринг. Уйимиз калтакесакларга ин бўлиб кетди-ку?!

Толмаснинг қоллари чимирилди.

— Кўяверинг, гапираверсин. Худо урсин, гапирган гапини юздан бирини эшитганим йўқ. Айтмоқчи, ҳўжалигингиз ишчиларга янги қурилган уйлардан бераётган экан. Ариза бермадингларми?

— Ўртоғингизни раисга уч марта жўнаттирдим, — алами олти бўлди Ўлмаснинг хотинининг, — "Идоранинг олдида одам кўп экан", деб қайтиб келдилар. Ўзим бориб аризани раисдан ўтказиб келдим. Кечадан бери уй бериш бошланибди. Хабари келса, биз билан бирга бўласиз. Ҳовли тўйини, — киноя қилди Ўлмаснинг хотини, — чет элда ўтказамиз.

— Бор-бор, жаврама, — хотинидан ранжиган бўлди Ўлмас, — ношуд деяверма. Нима бўлсам, бошингдаги соябонингман. Ношукурлик қилма. Уй берса, менинг хурматимга беради.

Ўлмаснинг хотини дамини ичига ютиб, ошхонага чиқиб кетди.

— Европада сув тошқини, Хитойда тўфон, — Ўлмас гап мавзудан фалокатлар гирдобига бурди. — Перуда ёнғин, Аргентинада тўполон...

Ўлмаснинг хотини лагандаги ошни дастурхонга қўйиб, эрига ёқвараш қилди.

— Бизнинг уйда кўзғолон!

Турсунбой БОЙМИРОВ,
Қамаши тумани Мирзо Турсунзода
номидаги мактаб ўқитувчиси

Ma'rifat

ТАЪСИС
ЭТУВЧИЛАР:

Ўзбекистон Халқ
таълими вазирлиги,
Ўзбекистон Олий ва
ўрта махсус таълим
вазирлиги, Таълим ва фан
ходимлари касаба
уюшмаси Марказий
Қўмитаси.

Бош муҳаррир:
Ҳалим САИДОВ

Тахрир ҳайъати: Йўлдош АҲМЕДОВ,
Жуманазар БЕКНАЗАРОВ, Икром
БҮРИБОЕВ (бош муҳаррир ўринбосари),
Шукур ЖОНБОВ, Фахриддин
КАРИМОВ (масъул котиб), Қурбонбой
МАТҚУРБОНОВ, Усмонали МУСАЕВ,
Абдусамат РАҲИМОВ (бош муҳаррир
ўринбосари), Хулқар ТҮЙМАНОВА,
Нурлан УСМОНОВ, Саъдулла
ҲАКИМОВ, Ўткир ҲОШИМОВ

Газета Ўзбекистон Республикаси
Давлат Матбуот Қўмитасида
№ 20 рақам билан 12 июнь
1998 йил рўйхатга олинган.

ИНДЕКС: 149, 150. Г-134.
Тиражи 28684 Г. 1 2 3 4 5 6
Ҳажми 4 босма табоқ.
Офсет усулида босилган,
қоғоз бичими А-3

Навбатчи муҳаррир:
Хулқар ТҮЙМАНОВА,
Навбатчи:
Қамолддин АЛПОХУНОВ.

«Маърифат» дан материалларни кўчириб босиш
таҳририят рухсати билан амалга оширилиши шарт.

МАНЗИЛИМИЗ: 700083, Тошкент,
Матбуотчилар кўчаси, 32.

ТЕЛЕФОНЛАР: масъул котиб — 136-56-42,
хатлар, мактабгача ва мактабдан ташқари
таълим янгиликлари бўлими — 136-54-23,
умумий ўрта таълим янгиликлари бўлими,
қасбга йўналтириш ва ўрта махсус таълим
янгиликлари бўлими — 136-54-03, олий таъ-
лим янгиликлари бўлими, реклама ва тарғи-
бот бўлими — 136-55-58.

Газета материаллари
«Ma'rifat Madadkor» нашриётида
терилди. Pentium компютерида
Лилия БИНАШЕВА
ва Милоҳат ТОШОВА
саҳифалади.

«Шарқ» нашриёт-матбаа
акционерлик компанияси
босмахонаси.
Корхона манзили: «Буюк Турон»
кўчаси 41-уй

Босишга топшириш вақти — 20.00.
Топширилди — 20.00